

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S
Masteravhandling i Sosialt arbeid

Kandidat nr. 1
Nann-Ramona Rydningen

«Vi og de andre»

– en studie av hverdagen med elektronisk
kontroll

Dato: 15.05.2018

Totalt antall sider: 90

Sammendrag

I denne empiriske studien søker forfatteren kunnskap om hvordan domfelte opplever straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Elektronisk kontroll er en relativt ny straffegjennomføringsmetode som ble landsdekkende i 2014. Soningsformen er et alternativ til ubetinget fengselsstraff hvor formålet er at domfelte skal ivareta sine økonomiske og sosiale forpliktelser. Målet oppnås ved at domfelte straffegjennomfører hjemme og skal være sysselsatt i form av arbeid, skole eller frivillig arbeid. Domfelte kan sone inntil fire måneder med elektronisk kontroll, både som hel- og delgjennomfører.

I lys av straffegjennomføringsmetoden ønsker forfatteren å undersøke hvilke faktorer selvbildet påvirkes av. Gjennom å analysere dybdeintervju med åtte straffedømte som straffegjennomfører med elektronisk kontroll, søker forfatteren å besvare hvordan selvbildet blir påvirket i straffegjennomføringstiden. I analysen blir makt, media, personalet og signifikante andres påvirkningskraft belyst. I tillegg undersøkes det hvordan informanten opplever aksept og motstand i møte med personalet, samfunnet, og medias kategorisering. Spørsmålene analyseres med utgangspunkt i et identitets- og interaksjonistisk-perspektiv. Perspektivene retter fokus på hvordan identitet, selvbildet og ens sosiale status formes gjennom sosial interaksjon. Perspektivene utvides gjennom å benytte identitetskategorien «straffedømt» og «domfelt», samt hvordan disse forsterkes gjennom samfunnets holdninger og atferd.

Studien belyses med utgangspunkt i domfeltes erfaringer av straffegjennomføringen. Med utgangspunkt i informantenes subjektive opplevelser blir deres oppfatning av kriminalitet, straffedømte og selvbilde belyst.

Nøkkelord: Domfelt, kriminalitet, selvbilde, interaksjonisme, identitet, subjekt, aksept, motstand, makt, stigma, kapital, likeverd, medmenneske, lov, kategorisering, selvforståelse.

Forord

Først av alt ønsker jeg å takke informantene som gav sin tid, meninger og tanker. Det er dere som gjorde dette mulig.

For meg har mastergradsutdanningen vært både spennende og utfordrende. Jeg har lært mye av meg selv og andre. Det å skrive en mastergradsavhandling er en tidkrevende prosess som krever kyndig veiledning og god støtte. Derfor ønsker jeg å takke min fantastiske veileder Britt Lillestø som har gitt meg både kritiske og positive tilbakemeldinger. Hun har bistått, inspirert og veiledet meg gjennom prosessen fra start til slutt. Takk for gode samtaler og refleksjoner. Dette er noe jeg setter umåtelig stor pris på.

Videre ønsker jeg å rette en stor takk til Tore Rokkan, forsker ved KRUS. Takk for gode ideer, innspill, støtte og veiledning. Det var gjennom denne veiledningen at jeg kom frem til tema og problemstilling for forskningsprosjektet. Jeg vil også takke kriminalomsorgen region nord for tillatelsen til å gjennomføre forskningsprosjektet, og friomsorgskontorene som bidro til rekruttering av informantene og tilrettelagt for gjennomføring av intervjuene. I tillegg vil jeg takke mine kollegaer ved Nordland friomsorgskontor for støtte, tilrettelegging og verdifulle diskusjoner.

Gjennom arbeidet har støtte fra familie og venner vært til stor hjelp. Jeg ønsker spesielt å rette en stor takk til mamma og pappa. Min mamma vil jeg takke for all støtte og hennes urokkelige tro på alt jeg kan. Min pappa vil jeg takke for inspirasjon, lærdom og all den tid han har brukt til å lese korrektur.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min tålmodige samboer for all støtte gjennom de siste to årene.

Innholdsfortegnelse

«Vi og de andre» – en studie av hverdagen med elektronisk.....	0
Sammendrag.....	i
Forord.....	ii
Innholdsfortegnelse.....	iii
1.0 Introduksjon.....	1
1.1 Valg av felt og forskningsspørsmål.....	2
1.2 Studiens formål og relevans.....	3
1.3 Forskning på feltet.....	4
1.3.1 I Norge.....	5
1.3.2 Internasjonalt.....	6
1.4 Begrepsredegjørelse.....	7
1.5 Teoretisk og metodisk tilnærming.....	7
1.6 Disposisjon.....	8
2.0 Kriminalitet i et historisk perspektiv.....	9
2.1 Kriminalitet i Norge.....	9
2.2 Hva er staff og hvorfor straffer vi?.....	9
2.3 Straffegjennomføring med elektronisk kontroll.....	11
2.4 Krav som stilles til å straffegjennomføre med EK.....	12
2.4.1 Vilkår om tid.....	12
2.4.2 Fast bolig.....	13
2.4.3 Sysselsetting.....	13
2.4.4 Rusforbud.....	13
2.5 Hvem er i målgruppen?.....	14
2.5.1 Hvem straffegjennomfører med EK?.....	15
2.5.2 Brudd på vilkår.....	16
2.6 Yrkes etiske retningslinjer i kriminalomsorgen.....	17
3.0 Teoretisk perspektiv.....	18
3.1 Symbolsk interaksjonisme.....	19
3.2 Begrepsavklaring.....	19
3.3 Selvet.....	20
3.3.1 Selvets utvikling.....	21

3.3.2 Selvet som objekt	21
3.3.3 Totalselvet	21
3.3.4 “The looking-glass self”	22
3.3.5 Signifikante og generaliserte andre	23
3.3.6 Reell og ideell selvoppfating	24
3.3.7 Selvpresentasjon	24
3.3.8 Beskyttelse av seg selv og selvoppfatning	25
3.3.9 Stigmatisert selvbilde	26
3.3.10 Hverdagslivets rollespill og inntrykkskontroll	27
3.3.11 Kapital	29
3.4 Makt	30
3.4.1 Avmakt	31
3.4.2 Medias mikromakt	32
4.0 Metode	33
4.1 Introduksjon	33
4.2 Utforming av forskningsprosjektet og forskningsspørsmålet	34
4.3 Forskersubjektivitet og nærhet til forskningsfeltet	34
4.4 Forskningsstrategi	35
4.5 Forskningsdesign	38
4.6 Metodisk tilnærming	39
4.6.1 Informantene	39
4.6.2 rekruttering av informanter	39
4.6.3 Presentasjon av informantene	40
4.6.4 Informert samtykke	40
4.7 Forberedelser	41
4.7.1 Utforming av intervjuguide	41
4.8 Gjennomføring	42
4.9 Datamaterialet	43
4.9.1 Transkribering	43

4.10 Analyse.....	44
4.11 Validitet og reliabilitet	46
4.11.1 Validitet.....	46
4.11.2 Reliabilitet	47
4.12 Etske refleksjoner.....	48
4.13 Sammendrag.....	49
5.0 Presentasjon av funn.....	50
5.1 Hverdagen med elektronisk kontroll	50
5.1.1 «Hvem» straffegjennomfører med elektronisk kontroll – møte med domfelte.....	50
5.1.2 Opplevelsen av å straffegjennomføre med elektronisk kontroll.	52
5.1.3 Generaliserte andre.....	55
5.1.4 Medias makt	61
5.1.5 Signifikante andre	64
6.0 Diskusjon.....	72
6.1 Motstand.....	72
6.1.1 Motstand i det sosiale rom	74
6.1.2 Signifikante andre	78
6.1.3 Aksept.....	79
6.2 Forsvarsmekanismer.....	81
6.2.1 Multiple identiteter – En forsvarsmekanisme	82
6.2.2 Identitetens betydning for totalselvet	82
6.3 Hvilken betydning har begrepet «makt» i utforming av eget selvbilde?	84
6.3.1 Personalet	84
6.3.2 Media.....	86
7.0 Avsluttende refleksjoner og videre forskning på feltet	89
8.0 Kildeliste	91
8.1 Litteratur:.....	91
8.2 Internett:	93
9.0 Vedlegg	96
9.1 Vedlegg 1: Intervjuguide.....	96

9.2 Vedlegg 2: Kategorier	98
9.3 Vedlegg 3: Samtykke til bruk av båndopptak	99
9.4 Vedlegg 4: Godkjenning fra NSD	100
9.5 Vedlegg 5: Godkjenning fra Kriminalomsorgen region nord	102

1.0 Introduksjon

Denne avhandlingen tar sikte på å fremme kunnskap om hvordan domfelte opplever hverdagen med elektronisk kontroll samt hvordan dette påvirker selvbildet.

Elektronisk kontroll er en alternativ straffegjennomføringsmetode til ubetinget fengselsstraff. Det ble først innført som en prøveordning for seks fylker i 2008 for å avvike soningskø og forhindre dannelse av ny soningskø (Rokkan 2012). Etter gode resultater fra flere evalueringer ble soningsformen landsdekkende i 2014. Under straffegjennomføringen soner domfelte hjemme, under oppfølging og kontroll av kriminalomsorgen. Dette skjer ved hjelp av en elektronisk fotlenke som domfelte bærer gjennom soningstiden. Soningslengden er satt til inntil fire måneder. Det stilles strenge krav for å kunne straffegjennomføre med fotlenke og det er ikke en selvfølge at man får det innvilget. Grunntanken og formålet med soningsformen er at domfelte skal ivareta sine økonomiske og sosiale forpliktelser, samt forhindre dårlig innflytelse fra fengselsmiljø. Straffegjennomføring med elektronisk kontroll har vært kritisert av flere ulike personer og instanser. I 2006/2007 kom det blant annet tydelig frem at medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet mente at en innføring av elektronisk kontroll ville føre til en liberalisering av straffegjennomføring som ikke kunne aksepteres. I tillegg ville det stride mot den allmenne rettsoppfatningen som ligger til grunn i samfunnet (Stortinget.no 2006-2007). Kritikken som fremkommer mot elektronisk kontroll er med hensyn til ofre, pårørende og personer i husholdninger som domfelte skal dele hjemmet med. Det reises spørsmål med å la straffedømte straffegjennomføre ubetinget fengselsstraff i hjemmet istedenfor i fengsel. Kritikken er legitim og viktig, men en slik vinkling på kriminelle kan være problematisk da den ikke har et langsiktig perspektiv hvor den straffedømte en gang i fremtiden kommer til å være fri. Det har i tillegg blitt reist kritikk mot elektronisk kontroll for at soningsformen skaper økt sosial ulikhet i straffegjennomføringen (Skardhamar 2013). Dette på grunn av at det er den øvre klassen, personer som er bedre stilt, som straffegjennomfører med elektronisk kontroll. Det eksisterer flere forskningsresultater og evalueringer som sier noe om hvor effektiv soningsformen er og om den fungerer slik det var tenkt. Blant annet rapporter fra Vista analyses (Haavardsholm m.fl 2016) og Tore Rokkan (2012). Det finnes imidlertid lite forskning knyttet til hvordan domfelte opplever hverdagen med elektronisk kontroll og hvordan denne soningsformen virker inn på selvbildet. Forskningen på dette området har i all hovedsak vært i form av brukerundersøkelser som måler hvor fornøyd domfelte er med soningen.

I følge Goffman (1963) blir personer som avviker fra det «normale» stigmatisert og kategorisert av samfunnet. Begrepene: «kriminell», «straffedømt» eller «domfelt» er noen av begrepene samfunnet anvender for å beskrive og kategorisere individer som avviker fra lovverket. Individene blir omtalt som objekter, hvor deres andre identiteter og roller ikke blir hensyntatt. Goffman (1992) fremmer videre hvordan et individ er bestående av flere roller slik som «mor», «datter», «fotballspiller», «lege», m.m. Er begrepene: «kriminell», «domfelt», «straffedømt» noe som personene som straffegjennomfører med elektronisk kontroll, identifiserer seg med? Hva er det individer som straffegjennomfører med elektronisk kontroll baserer sitt selvbilde og identitet på? Disse spørsmålene er noe som blir undersøkt nærmere. Studien forsøker gjennom kvalitativ analyse av dybdeintervju med åtte straffedømte som straffegjennomfører med elektronisk kontroll, å forklare og forstå hvordan de forholder seg til samfunnets kategorisering og definering. Studien innehar et eksplorativt design hvor forfatteren søker å identifisere funn og mulige vinklinger for videre teoriutvikling og forskning på temaet. Studien søker ikke generalisering, men å fremme opplevelser og meninger som informantene meddeler. Forskningsprosjektet undersøker temaet med utgangspunkt i en induktiv metode med en fenomenologisk tilnærming. Med utgangspunkt i et fenomenologisk perspektiv legger studien vekt på viktigheten av å lytte til informantene og søke å forstå deres opplevelse av temaet. Det teoretiske rammeverket for oppgaven er med hovedvekt på symbolsk interaksjonisme og hvordan selvet, identiteten og selvoppfatningen blir dannet og formet i samhandling med andre. Studien har en tredelt oppbygning med teori, metode og analyse. Disse er gjensidig avhengig av hver andre, men presenteres hver for seg.

1.1 Valg av felt og forskningsspørsmål

Ideen til studien er basert på egne erfaringer som kriminalomsorgskonsulent ved elektronisk kontroll. Jeg har arbeidet som kriminalomsorgskonsulent siden 2014 og har gjennom samtaler med domfelte fått høre utsagn slik som: «*Jeg trodde aldri at jeg skulle bli kriminell*». Dette fikk meg til å undre over «hvem» de kriminelle er, og hvordan man blir møtt som kriminell i hverdagen. Hvordan opplever domfelte hverdagen med elektronisk kontroll og hvordan er det å sitte på «andre siden» av bordet? Jeg ønsker derfor å fremme domfeltes opplevelse, synspunkt og meninger om dette. På denne måten blir bildet av hvem «de kriminelle» er og hvilken betydning elektronisk kontroll har for enkeltindividet belyst. Årsaken til at dette er interessant springer ut fra kriminalomsorgens ansvar om å arbeide kriminalitetsforebyggende og møte mennesket med likeverd og respekt (Kriminalomsorgen.no 2005). Hvis kriminalomsorgen er med på å opprettholde selvbildet og identiteten som en ”kriminell” vil

dette stride mot kriminalomsorgens mål om å arbeide kriminalitetsforebyggende. Med utgangspunkt i dette oppstod ideen om å undersøke hvordan domfelte opplever hverdagen med elektronisk kontroll hvor hovedspørsmålet er: ***Hvordan påvirkes domfeltes selvbilde og identitet av straffegjennomføring med elektronisk kontroll?*** Det som fremkommer av denne studien vil gi verdifull kunnskap om kriminalomsorgens evne til å forebygge ny kriminalitet. Oppgaven vil fokusere på den domfeltes reelle oppfatning av soningens påvirkning på selvbildet og identitet. Oppgaven vil derfor ikke gi eksplisitt svar på om den ene soningsformen er bedre enn en annen.

Den generelle problemstillingen blir undersøkt med utgangspunkt i tre delspørsmål:

- 1) Hvordan blir selvbildet til den domfelte påvirket av kriminalomsorgens inngrep? Her ønsker jeg å undersøke om individets selvbilde, integritet, stolthet, og identitet blir preget av kriminalomsorgen. Er instansen med på å undergrave eller styrke domfeltes selvbilde?
- 2) Opplever domfelte at de befinner seg i en avmaktssituasjon i forhold til kriminalomsorgens tydelige maktposisjon under straffegjennomføringen? Kriminalomsorgen er en statlig instans som innehar stor makt. Ansatte ved elektronisk kontroll har makt til å bestemme hvordan domfelte skal gjennomføre straffen, dog innenfor gitt regelverk. Autoritet og makt ligger implisitt i rollen til de ansatte og de har derfor muligheten til å få gjennomslag for sin vilje, mens domfelte ikke har samme muligheten. Makten er en klar faktor som kan ha innvirkning på domfeltes eget selvbilde. Fokuset vil være rettet mot hvorvidt kriminalomsorgen klarer å ivareta og fremme de etiske prinsippene; respekt, likeverd og integritet i møte med domfelte. Dette beror på om den domfelte føler seg sett og ivaretatt som et likeverdig menneske.
- 3) Hvordan blir den domfelte møtt av pårørende, nærsamfunnet, venner og familie etter å ha mottatt dom for ens straffbare handling(er)? Jeg vil med dette søke å forstå om domfeltes sosiale nettverk og omgangskrets har endret atferd rundt domfelte. Herunder om synet på domfelte har endret seg etter å ha fått kjennskap til handlingen(e) og dommen til domfelte.

1.2 Studiens formål og relevans

En studie av straffedømtes opplevelse av straffegjennomføring med elektronisk kontroll og hvordan dette påvirker selvbildet, er også en studie av hvilken rolle «kriminelle» har i dagens samfunn. Hvordan blir domfelte møtt av samfunnet og hvilken sosial status har de?

Elektronisk kontroll har blitt kritisert av flere hold som påpeker at samfunnet ikke skal være en soningsarena. Dette med hensyn til samfunnet, ofre, pårørende, og beboere i husstanden. Studiens relevans ligger i hvordan den avdekker kunnskap om stigmatisering, motstand,

aksept, lovbrudd og selvbilde gjennom de domfeltes subjektive opplevelser.

Forskningsprosjektet belyser både etiske, faglige og juridiske dilemmaer. Studien er derfor av interesse for både offentlige og private aktører. Den kan fungere som informasjonskilde til allmennheten og som en veiledning for potensielle søkere og familiemedlemmer. I tillegg vil den henvende seg til en rekke yrkesgrupper slik som politi, helsevesen, skolevesen og frivillige organisasjoner.

1.3 Forskning på feltet

Det er gjennomført flere undersøkelser og vurderinger om soningsformen elektronisk kontroll. I Norge kan man nevne rapporter som er utført av Vista analyse (2016), Skardhamar (2013) og Tore Rokkan (2012). Undersøkelsene viser at straffegjennomføring med elektronisk kontroll har en positiv påvirkning på den domfelte og samfunnet. Resultatene viser blant annet at elektronisk kontroll treffer den tiltenkte målgruppen, soningsformen fungerer kriminalitetsforebyggende og gir den domfelte trening i kjente suksesskriterier som fører til mindre tilbakefall. Det er en lønnsom soningsform for staten, sammenlignet med fengsel og andre soningsanstalter. Rapportene viser også at pårørende, domfelte og samfunnet har stor nytte av elektronisk kontroll. Dette på bakgrunn av at domfelte får stå i jobb og være hjemme. På denne måten får de ivaretatt sine økonomiske og familiære forpliktelser som hverdagen består av. Videre frigjør soningsformen flere ressurser for samfunnet som kan utnyttes på andre områder. Rapportene viser også en nedgang i antall tilbakefall noe som fremmer viktigheten og virkningen av å jobbe kriminalitetsforebyggende i kriminalomsorgen. Elektronisk kontroll finnes i de fleste land, men med ulikt innhold. Sverige og England var de første landene i Europa til å teste elektronisk kontroll. De første «pålenkingene» fant sted på tidlig 1990 tallet. I etterkant har denne soningsformen bredt seg utover Europa. Fellesnevner for alle landene er at elektronisk kontroll fremstår som en god og hensiktsmessig straffegjennomføring både for samfunnet og den domfelte. I denne oppgaven søker jeg å fremme hvordan de domfelte opplever hverdagen med elektronisk kontroll i Norge.

Til tross for mye forskning på området, både internasjonalt og nasjonalt, finnes det lite forskning knyttet til hvordan domfelte opplever hverdagen med elektronisk kontroll og hvordan denne soningsformen virker inn på selvbildet. Forskningen på dette området har i all hovedsak vært i form av brukerundersøkelser som måler hvor fornøyd domfelte er med soningen. Resultatet av forskningene tyder på at domfelte i all hovedsak er fornøyd med soningsformen (ibid). Det er imidlertid ikke tatt hensyn til de ulike maktperspektiver som

kommer til syne. Herunder kriminalomsorgens strukturelle makt og saksbehandlerens makt til å sette begrensninger og utforme hverdagen til domfelte. I denne studien skal jeg finne ut av hvordan domfelte opplever kravene, forventningene og de inngrep som domfelte møter i hverdagen. Hverdagen med elektronisk kontroll inneholder flere ulike aspekter som vil påvirke livet til domfelte. Studien blir derfor å rette fokuset mot hvordan straffegjennomføringen påvirker domfeltes opplevelse av eget selvbilde og identitet, og hvorvidt kriminalomsorgen er med på opprettholde eller endre domfeltes selvbilde og identitet. Jeg vil i de følgende underkapitlene presentere et utvalg relevant forskning som omhandler straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Utvalget består av nasjonal og internasjonal forskning.

1.3.1 I Norge

- Tore Rokkan (2012) beskriver i evalueringsrapport 1: «*Hvem gjennomfører straff med elektronisk kontroll?*» hvilken brukeropplevelse domfelte har under straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Det fremkommer av rapporten at flertallet er fornøyd med soningen og kriminalomsorgens kontrollvirksomhet. Informantene har positive opplevelser av kontrollene med hensynet til samboere og kontrollene i seg selv. Det finnes imidlertid en liten gruppe som er uenig og føler at det er ukomfortabelt å bli kontrollert hjemme. Det fremkommer videre at samtaler med EK-personell har vært det viktigste tilbudet for domfelte. Rapporten viser også at over 90 % svarer at de er fornøyd med samarbeidet med friomsorgen. Videre er det bare 3 % som sier seg litt eller helt uenig. I rapporten fremkommer det at personalet er gode på å sette seg inn i domfeltes situasjon og at respekten for hjem og privatliv blir ivaretatt. Det fremkommer videre at domfelte ville anbefalt soningsformen til en venn og at straffegjennomføring har bidratt til å endre domfeltes situasjon. Resultatene er gode og domfelte oppgir at soningsformen oppleves som en straffereaksjon.

- Haavardsholm mfl. (2016) skriver i «*Evaluering av soning med fotlenke*» at soningen treffer den tiltenkte målgruppen. Soningsformen gir videre trening i suksesskriterier for å øke arbeidslivstilknypningen og redusere tilbakefall. Noen ofre kan oppleve ulempe ved soningsformen. Herunder vises det til at elektronisk kontroll som hovedregel ikke innvilges hvis det medfører belastning for ofre. Det fremkommer at samfunnet, pårørende, og domfelte har nytte av soningsformen som følge av frigjorte ressurser. Forfatterne påpeker at elektronisk kontroll er et samfunnsøkonomisk lønnsomt tiltak sammenlignet med straffegjennomføring i fengsel. Rapporten påpeker videre at elektronisk kontroll er til nytte for barn og partner i form

av alminnelig økt livskvalitet ved samvær. Soningsformen er også med på å minske risikoen for stigmatisering da soningen kan holdes skjult for samfunnet. Domfeltes partner blir mindre arbeidsbelastet ved felles barn eller gamle foreldre. I tillegg fører soningen til en økt økonomisk trygghet da domfelte får ivaretatt jobben og dermed ha inntekt under soningen.

- Skardhamar (2013) beskriver i rapporten «*Straffegjennomføring med elektronisk kontroll i Norge*» sentrale sosioøkonomiske kjennetegn ved personer som straffegjennomfører med elektronisk kontroll. Gruppen som straffegjennomfører med elektronisk kontroll er bedre stilt sammenlignet med straffedømte i fengsel. En høyere andel er i arbeid før straffegjennomføringen og mottar høyere yrkesinntekt. Gruppen har et høyere utdanningsnivå i tillegg til at en lavere andel mottar økonomisk sosialhjelp under straffegjennomføringen. Det fremkommer forskjeller blant hel- og del-gjennomførerne, hvor hel-gjennomførerne er bedre stilt. Av rapporten ser man at målet om å hindre at personer mister kontakt med arbeidslivet nås. Det er imidlertid liten forskjell mellom dem som straffegjennomfører i fengsel og dem som straffegjennomfører med elektronisk kontroll. Personene som straffegjennomfører i fengsel har en midlertidig nedgang i sysselsetting under soningstiden, men at de opprettholder kontakt med arbeidslivet etter endt soning.

1.3.2 Internasjonalt

- Graham Hannah og Mclvor Gill (2015) publiserte rapporten “*Scottish and International Review of the Uses of Electronic Monitoring*”. Rapporten påpeker internasjonale aspekter ved soningsformen og at straffegjennomføringsmetoden fungerer slik den var tiltenkt. Rapporten drøfter «riktig» bruk og formål med utstyret. Herunder hvilke målgrupper som soningsformen er tiltenkt til. Det stilles spørsmål ved ulike lovbrudd herunder blir seksuelle lovbrudd drøftet opp mot samfunnets og ofres sikkerhet. Rapporten påpeker at straffegjennomføring med elektronisk kontroll har best effekt i samarbeid med andre rehabiliterende og reintegrerende instanser. Dette medvirker til et større omfang av støtte og maksimering av muligheter for en kriminalitetsfri hverdag. I denne sammenheng fremkommer unntaket hvor domfelte vurderes som lav risiko, hvor vurderinger tilsier at vedkommende ikke har behov for hjelp av andre instanser. Rapporten fremmer også nødvendigheten av å tilpasse soningen til sårbare grupper i samfunnet, da en «størrelse» ikke passer alle. Rapporten viser til hvordan elektronisk kontroll ikke passer til personer med ulike psykiske og fysiske utfordringer. Et eksempel som fremmes er individer med hørsels- og synsnedsettelse. Gruppen er underlagt samme prosesser og standarder som andre personer, men har større utfordringer når gjelder å overholde krav og

kriterier som stilles. Rapporten ser derfor nødvendigheten av å tilpasse straffegjennomføring med elektronisk kontroll til de ulike individene som i all hovedsak er i målgruppen.

1.4 Begrepsredegjørelse

- Straffegjennomføring med elektronisk kontroll: Elektronisk kontroll betyr å gjennomføre en ubetinget fengselsstraff i samfunnet under kontroll av kriminalomsorgen. Soningstiden er satt til inntil fire måneder. Under soningstiden bærer straffedømte en fotlenke som informerer kriminalomsorgen om vedkommende er hjemme eller ikke. Soningsformen omfatter både hel- og del-gjennomførere. I denne oppgaven blir elektronisk kontroll forkortet til betegnelsen «EK».
- Domfelt / Straffedømt: I denne oppgaven kommer jeg til å anvende begrepene «domfelt» og «straffedømt». Begrepene er synonymer og betyr: en person som er dømt av en domstol for en eller flere straffbare handling(er) og som har mottatt en ubetinget fengselsstraff.
- Hel- og delgjennomfører: Helgjennomfører er en domfelt som har en dom på inntil fire måneder og som soner hele dommen med elektronisk kontroll. En delgjennomfører er en domfelt som starter å sone dommen i fengsel og som sone deler av straffen med elektronisk kontroll. Domfelte kan først sone som delgjennomfører når domfelte har gjennomført minst 1/3 av straffen i fengselet og at den resterende soningstiden er på maksimalt fire måneder til dato for prøveløslatelse som er etter 2/3 av den totale fengselsstraffen.
- Kriminell: En person som begår handling(er) som rammes av straffelovgivningen.

1.5 Teoretisk og metodisk tilnærming

Metode er et hjelpemiddel man anvender for å oppnå forståelse og utvikle mer kunnskap (Tjora 2012). Hvilken metode og tema som velges, samt valg av empiri og analyse er påvirket og formet gjennom forskerens forforståelse, erfaring, personlig bakgrunn og politiske syn (ibid). Forskerspørsmålet forteller noe om hva forfatteren er opptatt av, hvor hun kommer fra og hvem hun er. Mitt ståsted er som kriminalomsorgskonsulent og forsker. Hvilken metodisk tilnærming man anvender er avhengig av forskningsspørsmålet. Da forskningsspørsmålet søker å forstå meninger og opplevelser domfelte har av hverdagen med elektronisk kontroll som et fenomen, har jeg derfor valgt å anvende kvalitativ metode. Empirien vil bestå av ord som jeg har innhentet gjennom åtte semistrukturerte dybdeintervju med utgangspunkt i et

intensivt design. For å forstå informantenes opplevelse av hverdagen med elektronisk kontroll er det nødvendig å få tak i og komme tett på informantens fortellinger. Dybdeintervju er godt egnet til å oppnå formålet ved intervjuet. Det teoretiske perspektivet i studien tar utgangspunkt i symbolsk interaksjonisme og dets perspektiv på utvikling av selvbylde og identitet. I følge Georg Herbert Mead (1934) er et selv noe vi har og ikke noe vi er. Selvet blir utviklet og formet i samhandling med andre individer. Symbolsk interaksjonisme fremmer hvordan selvet blir utviklet gjennom at individet speiler seg i andres oppfatninger og reaksjoner på en selv (Blumer 1969).

1.6 Disposisjon

- I kapittel en, har jeg gitt en presentasjon av oppgavens tema og forskningsspørsmål. Jeg har videre introdusert studiens relevans i tillegg til eksisterende forskning rundt temaet.
- I kapittel to blir kriminalitet og straffegjennomføring i et historisk perspektiv presentert.
- I kapittel tre blir studiens teoretiske rammeverk grundig presentert. Jeg gjør rede for teori om selvet, stigmatisering, roller, makt og kapital.
- I kapittel fire blir valg av metode og utvalg gjort rede for. I tillegg blir egen forskersubjektivitet drøftet.
- I kapittel fem presenterer jeg sentrale funn fra intervjuene. Kapitlet er delt inn i fem deler
- I kapittel seks blir de sentrale funn drøftet og diskutert.
- I kapittel syv konkluderer og oppsummerer jeg studien som helhet, i tillegg til å presentere fremtredende funn i datamaterialet.

2.0 Kriminalitet i et historisk perspektiv

I dette forskningsprosjektet blir temaene: straffegjennomføring og domfelt belyst. Det er derfor nærliggende å presentere hva kriminalitet er og hvordan den har utviklet seg i Norge.

Det finnes flere ulike definisjoner på kriminalitet, jeg har valgt å anvende denne:

«Kriminalitet er brudd på lover, der den som bryter lovene, kan risikere straff fra offentlige myndigheter hvis hun eller han blir oppdaget» (Sølvberg, 2018). Med andre ord kan man tolke det slik at man blir definert som kriminell om man bryter de lovene som er gjeldene for det samfunnet man lever i. Hvilke lover og regler som er gjeldende til enhver tid, varierer fra samfunn til samfunn. Historisk sett finnes det ingen handlinger som er definert som en kriminellhandling ut ifra et universelt perspektiv. Ulike handlinger har blitt akseptert i noen land, men blitt ansett som kriminelle handlinger i andre land. Det har blant annet blitt oppfattet som rettferdig å ta andres land og liv under flere tidsepoker. I nåtidens Norge er dødsstraff ulovlig, mens Amerika er et eksempel på hvor dødsstraff er lovlig. En handling er først kriminell når samfunnet har definert det som en kriminell handling. Kriminalitet kan derfor omtales som en sosial konstruksjon.

2.1 Kriminalitet i Norge

Før i tiden var det Kongen og kirken som la føringer for hvilke handlinger som ble ansett som kriminelle (Bjørnsen 1987). I dag er det Stortinget som bestemmer hvilke handlinger og atferd som er straffbare. Dermed ligger definisjonsmakten vedrørende hva som blir ansett som kriminelt hos Stortinget (ibid). Stortinget er folkevalgt og representerer den norske befolkningen. Dermed har borgerne i det norske land innflytelse på landets lover og hvordan styringen over disse skal praktiseres. I likhet med resten av verden har lovene i Norge aldri vært statiske. De er i kontinuerlig bevegelse, evaluering og endring av Stortinget og Regjeringen. Gjennom historien kan vi se eksempler på flere lover som har blitt opphevet. Blant annet ble straff for ekteskapsbrudd opphevet i 1927 og i 1956 ble loven om nektet adgang til det norske kongerike for Jesuitter opphevet. Det var først i 1972 at straff mot samliv uten å være gift ble opphevet.

2.2 Hva er straff og hvorfor straffer vi?

Det finnes flere ulike definisjoner på straff. Jeg har valgt å anvende Johannes Bratt Andenæs (2016) sin definisjon: *«Straff er et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertredeisen, i den hensikt at han skal føle det som et onde»* (ibid s. 9). Synet og utøvelsen av straff i Norge har endret seg kontinuerlig og parallelt med samfunnsutviklingen. Frem til 1700-tallet var brennmerking, dødsstraffer, lemlesting, og pryl vanlige

straffereaksjoner (Bjørnsen 1987). Brennerking ble ansett som en livstidsstraff da vedkommende ble gjenkjent og utstøtt av samfunnet. Dette var en enkel, men umenneskelig måte å straffe borgere på. Det fremsto heller ikke som særlig gunstig økonomisk da de staffede ble dømt til et liv som tigger. Virkninger var at samfunnet indirekte produserte tiggere. Etter 1700-tallet ble disse straffereaksjonene mer og mer avskaffet og erstattet med ulike former for fangenskap. Straffedømte ble etter hvert satt til å arbeide som straff. For omtrent 200 år siden utviklet samfunnet tukthusene som var beregnet for personer uten arbeid. Disse utviklet seg med årene til å bli regulære fengsler. I løpet av det forrige århundre ble slaveri avskaffet og fengslene beholdt. Innholdet i fengslene er også endret med tiden. De har gått fra å være mørke, fuktige celler til å bli et mer humant fengsel med menneskelige levestandarder og levekår (ibid). Endringen er et resultat av økt kunnskap av hvilke innvirkninger, både fysisk og psykisk, straffereaksjoner har på mennesket og for samfunnet som helhet. Samfunnet har endret synet på årsaken til kriminalitet og har beveget seg fra individuelle karaktertrekk til å bli mer bevisst på de sosiale, samfunnsmessige og miljømessige forholdene som bidrar til å skape kriminalitet. I tråd med samfunnets kunnskapsutvikling vokste det frem flere alternative måter å gjennomføre straff på. Blant annet elektronisk kontroll som ble landsdekkende i Norge i 2014.

Spørsmålet som gjenstår er hvorfor vi straffer? Det finnes to hovedformål til utøvelse av straff; Allmennprevensjon og individualprevensjon. I forarbeidet til ny straffelov 2005 uttalte departementene seg slik: *«[d]epartementet legger til grunn at straffens formål etter dette må være å styre atferd i fremtiden, og herigjennom å bidra til et samfunn og en sameksistens som en ut fra gjeldende verdiprioriteringer anser som ønskelig. Selve straffeinstitusjonen har således forebyggelse – prevensjon – som sitt formål. Prevensjonsformålet er dobbelt: å forebygge uønsket atferd og å forebygge sosial uro i kjølvannet av uønsket atferd som likevel måtte skje.»* (Regjeringen.no 2008)

Allmennpreventive hensyn er for å skremme eller påvirke en som ellers kunne tenkt seg å begå straffbare handlinger til ikke å utføre dem. Individualprevensjon omhandler å avskrekke en domfelt til å begå nye straffbare handlinger. I tillegg vil samfunnet være skjermet fra hans handlinger og atferd så lenge isolasjonen vedvarer. Det finnes flere ulike straffereaksjoner i Norge jf. straffegjennomføringsloven § 29. I denne paragrafen fremmes ulike straffereaksjoner som anses som straff: Fengsel, forvaring, samfunnsstraff, ungdomsstraff, bøter og rettighetstap. I denne oppgaven vil hovedfokuset være ubetinget fengselsstraff.

2.3 Straffegjennomføring med elektronisk kontroll.

Elektronisk kontroll er en alternativ straffegjennomføringsmetode hvor domfelte med ubetinget fengselsstraff kan søke om å få straffegjennomføre hjemme istedenfor i fengsel. Under soningstiden bærer den domfelt en elektronisk fotlenke rundt ankelen som opplyser om vedkommende er hjemme eller ikke. Elektronisk kontroll har flere ulike kallenavn, men omtales mest som «lenkesoning», «hjemmesoning» eller «fotlenkesoning» (Rokkan 2012). Sverige og England var de første landene som anvendte elektronisk kontroll som alternativ straffegjennomføringsmetode. Dette fant sted allerede tidlig på 1990-tallet. Etter hvert begynte flere andre europeiske land slik som Nederland, Portugal, Skottland, Danmark, Sveits, Tyskland, Italia, Belgia, Spania og Frankrike å innføre elektronisk kontroll (ibid). Det er flere forskjeller når det gjelder innhold, praksis, krav og utførelsen av straffegjennomføringen. I denne oppgaven vil jeg kun rette oppmerksomhet mot straffegjennomføring med elektronisk kontroll i Norge.

I Norge startet straffegjennomføring med elektronisk kontroll som et prøveprosjekt i 2008 for følgende fylker: Vestfold, Oslo, Hedmark, Rogaland, Troms og Sogn og Fjordane (Rokkan 2012). Evalueringen av prosjektet gav gode resultater som førte til at straffegjennomføring med elektronisk kontroll ble landsdekkende i 2014. Domfelte kan straffegjennomføre med elektronisk kontroll som både hel og del-gjennomfører (Kriminalomsorgsdirektoratet 2013). Helgjennomfører vil si at domfelte soner med elektronisk kontroll gjennom hele soningstiden. Del-gjennomfører vil si at domfelte straffegjennomfører deler av dommen i fengsel for så å straffegjennomføre med elektronisk kontroll siste del av straffegjennomføringstiden. For å være helgjennomfører kan ikke den totale ubetingede fengselsstraffen, være lengre enn fire måneder. En delgjennomfører kan straffegjennomføre med elektronisk kontroll de siste fire månedene av den totale summen av en ubetinget fengselsstraff (ibid). Det var i all hovedsak to begrunnelser til at straffegjennomføring med elektronisk kontroll, heretter omtalt som EK, ble innført. Den ene omhandlet kapasitet. EK er en hurtig, kostnadseffektiv og anvendelig soningsmetode. I tillegg til å etablere nye soningsplasser og minske soningskøen, er dette alternativet billigere enn soningsplass i fengsel (Rokkan 2012). Det andre argumentet omhandler hensynet til domfelte. Domfelte får gjennom EK ivarett sine økonomiske og sosiale forpliktelser da han eller hun får fortsette i jobben og være hjemme med familie. I tillegg får den domfelte muligheten til en positiv utvikling gjennom soningen. Disse humanistiske argumentene blir ilagt stor vekt for vurderingen av EK (ibid). I Stortingsmelding nr.27 (1997-1998) finner vi at soningsformen med EK ble foreslått innført

for første gang i 1998 (Regjeringen.no 1997-1998). Dette forslaget ble ikke fulgt opp, men resultatet ble en straffegjennomføring utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven § 16 (1). Dette resulterte i en debatt rundt temaet om EK hvor det fremkom flere argumenter for og mot soningsmetoden. Argumenter for omhandlet i stor grad om at EK ville styrke kvaliteten i straffegjennomføringen, i tillegg til å avvikle og forhindre dannelse av soningskøer.

Argumentene mot EK var sterkt knyttet til hvorvidt EK ville styrke kvaliteten i straffegjennomføring eller om dette i all hovedsak dreide seg om kapasitetsutfordringer og soningskøer i kriminalomsorgen. Det var flere som reagerte på at hjemmet skulle brukes som soningsarena og mange påpekte viktige aspekter ved belastning for familien, reproduksjon av sosial ulikhet og påføring av straff. Ved å ha hjemmet som soningsarena blir resten av familien involvert i domfeltes inne og utetider samt uanmeldte hjemmekontroller. Samboende over 18 år må derfor samtykke til at domfelte får straffegjennomføre hjemme med EK (ibid).

2.4 Krav som stilles til å straffegjennomføre med EK

For å kunne straffegjennomføre med EK stilles det en rekke krav. I straffegjennomføringsloven § 16 (2) finner vi følgende:

«Dersom den idømte ubetingede fengselsstraffen eller resterende tid frem til forventet løslatelse er inntil 4 måneder, og det er hensiktsmessig for å sikre en positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet, kan straffen gjennomføres utenfor fengsel når det settes vilkår om at domfelte skal være undergitt elektronisk kontroll» (Lovdata.no 2017). Lovgiver har i denne lovteksten benyttet seg av ordet «kan» som anviser at kriminalomsorgen skal utføre en skjønnsmessigvurdering i hvert enkelt tilfelle. Kriminalomsorgen står ansvarlig for vurderingen. Domfelte kan ikke idømmes denne formen for straffegjennomføring og må sende en skriftlig søknad direkte til kriminalomsorgen. For å få innvilget søknaden må domfelte være i målgruppen og oppfylle de krav som stilles for å straffegjennomføre med EK.

2.4.1 Vilkår om tid

For å kunne straffegjennomføre med EK stilles det krav om at den idømte ubetingede fengselsstraff ikke overskrider fire måneder jf. straffegjennomføringsloven § 16 (2) (Lovdata.no 2017). Kravet gjelder også for den resterende tid frem til løslatelse. Det vil si at pr. dags dato kan ingen straffegjennomføre med EK lengre enn fire måneder pr. dom. Det stilles imidlertid ikke krav til plettfritt vandel og domfelte kan straffegjennomføre med EK gjentatte ganger om de er i målgruppen og oppfyller kravene som stilles. Det andre vilkåret omhandler at det skal være hensiktsmessig for å sikre positiv utvikling hos domfelte (ibid). Hva som anses som hensiktsmessig blir vurdert fortløpende i hver enkelt sak. I forarbeidene

ble dette vilkåret knyttet opp mot rehabilitering og domfeltes motivasjon for å straffegjennomføre utenfor fengsel. Tidligere forelå det krav om «nødvendighet» for å sikre en positiv utvikling, dette kravet ble fjernet for å gjøre straffegjennomføringsformen tilgjengelig for flere. Det siste lovfestede vilkåret er at EK skal motvirke ny kriminalitet (ibid). I følge Rokkan (2012) var tilbakefallsprosenten pr. 2009 på ca. 10 %. Dette er en forholdsvis lav tilbakefallsprosent som sier noe om virkningen av EK. I straffegjennomføringsloven § 16 (3) fremkommer det hvilke krav som stilles for å straffegjennomføre med EK. Domfelte må blant annet: Ha fast bopel, være sysselsatt i form av arbeid, skole, opplæring, eller andre tiltak og unnlate å bruke rusmidler, bedøvelsesmidler, hormonpreparater eller andre kjemiske stoffer som ikke er lovlig foreskrevet.

2.4.2 Fast bolig

Under straffegjennomføringen med EK stilles det krav til at domfelte må ha egnet bopel. Herunder vil bopel i form av båt, campingvogn, eller kollektiv avvike fra kravet. I følge forskrift om straffegjennomføring § 7-3 skal boligen fremstå som levelig, ha innlagt elektrisitet og telefonforbindelse (Lovdata.no 2015). Domfelte må også være villig til å motta anmeldt og uanmeldt besøk av kriminalomsorgen hele døgnet jf. forskriften § 7-3. Samboere over 18 år må som tidligere nevnt samtykke til at domfelte får straffegjennomføre hjemme jf. forskriften § 7-3 (3) (ibid). Kriminalomsorgen skal i etterkant av samtykke ha en samtale med samboerne for å forsikre at samboere er innforstått med hva de har samtykket til og at samtykket er reelt. Samboere kan trekke tilbake samtykket når som helst uten å oppgi årsak.

2.4.3 Sysselsetting

Det foreligger krav om at domfelte må være sysselsatt i minimum 20 timer til maksimum 45 timer pr. uke under straffegjennomføringstiden. Sysselsettingen kan være i form av arbeid, opplæring, studier, ulike tiltak og behandling jf. forskrift § 7-4 (Lovdata.no 2015). Herunder skal all straffegjennomføring gjennomføres i Norge, dermed er arbeid utenlands ikke tillatt jf. forskrift § 7-4. Den domfelte må informere arbeidsgiver/nærmeste leder på arbeidsstedet om sin søknad og situasjon. Lederen må samtykke til at domfelte arbeider under straffegjennomføringen og blir oppført som kontaktperson ved sysselsettingsstedet. Kontaktperson skal gi tilbakemeldinger på uregelmessigheter i form av fravær (ibid).

2.4.4 Rusforbud

Under straffegjennomføringstiden må domfelte unnlate å bruke rusmidler, bedøvelsesmidler, hormonpreparater eller andre kjemiske stoffer som ikke er lovlig foreskrevet (Lovdata.no

2015). Ved oppstart med EK skal domfelte avgi en urinprøve og en utåndingsprøve. Gjennom straffegjennomføringstiden blir domfelte kontrollert regelmessig for å kontrollere at domfelte overholder rusforbudet. Det vil også bli utført kontroller på sysselsettingssted for å kontrollere at domfelte er tilstede på arbeidsplassen (ibid).

I følge straffegjennomføringsloven § 16 (4) kan kriminalomsorgen fastsette særlige vilkår i enkelte saker om det fremstår som hensiktsmessig eller nødvendig;

«Dersom det fremstår som nødvendig for en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring av straffen utenfor fengsel, skal kriminalomsorgen fastsette særlige vilkår. Kriminalomsorgen kan blant annet fastsette at domfelte skal a) gjennomgå behandling b) delta i program c) innta antabus eller andre foreskrevne medikamenter, d) overholde bestemmelser om oppholdssted, eller e) unnlate å ha samkvem med bestemte personer.» (Lovdata.no 2017). Jeg har nå gjort rede for krav som stilles for å kunne straffegjennomføre med EK. I det følgende vil jeg presentere hvilke hensyn som fører til at en ikke får straffegjennomføre med EK.

2.5 Hvem er i målgruppen?

All straffegjennomføring skal være sikkerhetsmessig forsvarlig jf. straffegjennomføringsloven § 3 (Lovdata.no 2017). Det stilles derfor strenge krav til kriminalomsorgens vurdering av sikkerhet ved å la domfelte straffegjennomføre med EK. Kriminalomsorgen må i hver sak vurdere sannsynligheten for at domfelte kommer til å begå ny kriminalitet eller flykte under kriminalomsorgens ansvar. Videre skal den domfelte nektes å straffegjennomføre med EK om det anses som utilrådelig å innvilge det, jf forskrift § 7-3 (4). I retningslinjene finner vi hva som anses som utilrådelig. Her blir type lovbrudd, alvorlighetsgrad av lovbruddet, straffehistorikk, hvor lang tid det er siden lovbruddet, hvem som er fornærmede i saken og den allmenne rettsoppfatning vurdert (Kriminalomsorgsdirektoratet 2013). Videre skal alderen til domfelte, atferd og helsesituasjon inkluderes i vurderingen om domfelte er utilrådelig. Dersom domfeltes atferd oppleves som ruset, truende, eller at domfelte ikke medvirker til saksgangen, blir han som hovedregel ansett som uegnet til å straffegjennomføre med EK jf. retningslinjene (ibid).

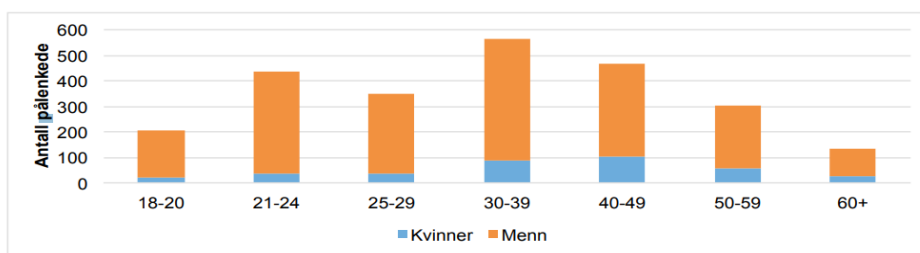
I følge forskrift § 7-3 (4) fremkommer det som en hovedregel at straffegjennomføring med EK ikke innvilges i de tilfeller hvor domfelte har begått lovbrudd i eget hjem, eller mot husstandens medlemmer (Lovdata.no 2015). Det samme gjelder i de tilfeller hvor lovbruddet innebærer sedelighetskriminalitet eller alvorlig vold. Det finnes imidlertid unntak fra hovedreglene som blir vurdert i hver enkelt sak. Dersom den domfelte er dømt for vold eller

sedelighet mot husstandens medlemmer skal straffegjennomføring med EK aldri innvilges jf. forskriften §7-3 (ibid). I retningslinjene finner vi at forvaringsdømte eller bøte-sonere aldri skal innvilges EK (Kriminalomsorgsdirektoratet 2013). Det samme gjelder for personer som er besluttet utvist fra Norge jf. forskrift § 7-2. Dersom den domfelte er siktet for nye straffbare handlinger skal straffegjennomføring med EK som hovedregel ikke innvilges Jf. forskrift § 7-2 (Lovdata.no 2015).

2.5.1 Hvem straffegjennomfører med EK?

I overstående har jeg redegjort for vilkår som stilles for å få innvilget straffegjennomføring med EK. I det følgende vil jeg presentere «hvem» som straffegjennomfører med EK på bakgrunn av evalueringsrapport utført av Tore Rokkan fra 2008-2010 samt Vista Analyses evalueringsrapport fra 2016. I det følgende vil kjønn, lovbrudds-kategorier og sosiale forutsetninger belyses.

I følge en evalueringsrapport av EK utført av Tore Rokkan fra 2008 – 2010 var det 1315 domfelte som straffegjennomførte med EK. Av disse var 88,7 % menn og 11,3 % kvinner (Rokkan 2012). I følge Vistas evalueringsrapport fra 2016 har andelen kvinner økt fra 11,3 % til 15 % i 2014. Følgende figur er hentet fra Vista Analyse evalueringsrapport 2016 (Haavardsholm m.fl 2016). Kvinneandelen blant innsatte i fengsel i 2014 var på 5 %. I følge disse tallene er det en overvekt av menn som straffegjennomfører både i fengsel og med EK.

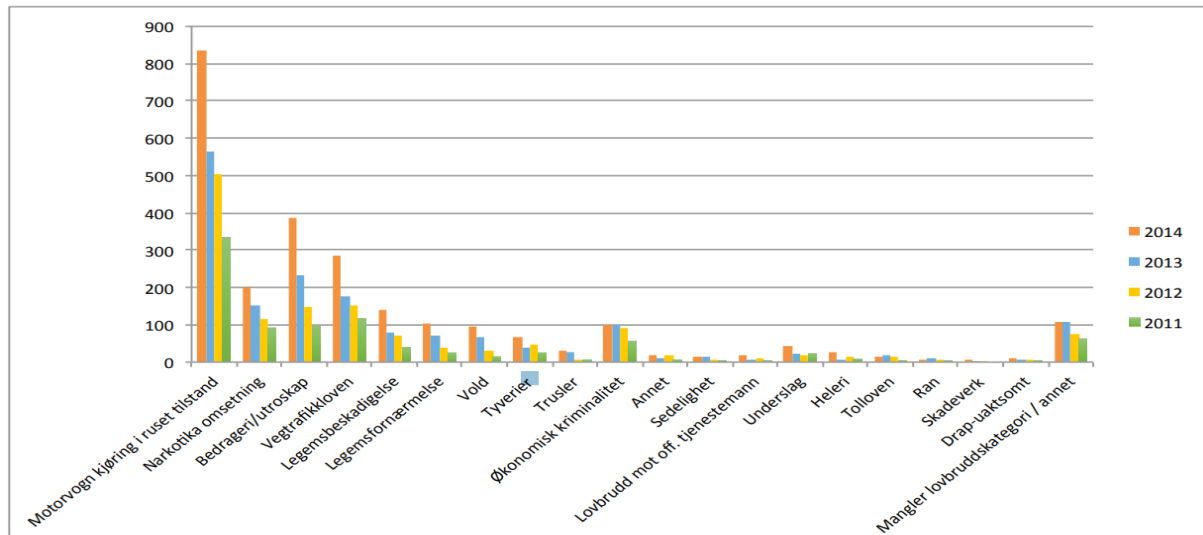

Figur S 2: Antall pålenkede i løpet av 2014 fordelt på aldersgrupper og kjønn

I Rokkans evaluering (2012) fremkommer det at 45 % av de straffedømte straffegjennomfører for ruspåvirket kjøring. Videre er 15 % dømt for brudd på vegtrafikkloven (fart), mens 11 % er dømt for bedrageri / økonomisk utroskap. Under kategorien økonomisk kriminalitet var det 22 % som var dømt for følgende: bedrageri / økonomisk utroskap, dokumentfalsk / falsk forklaring og økonomisk kriminalitet. 6 % er dømt for vold og 3 % er dømt for annen vinningskriminalitet (ibid). I Vistas analyse rapport fremkommer det at promillekjøring og brudd på veitrafikkloven fortsatt er dominerende lovbrudd innenfor straffegjennomføring med

EK (Haavardsholm m.fl 2016). Videre er bedrageri, utroskap og økonomisk kriminalitet høyt representert blant helgjennomførerne. Lovbrudd som omfatter narkotika, vold, og sedelighet er underrepresenterte lovbrudds-kategorier (ibid). Se figur hentet fra Haavardsholm mfl. (2016) rapport om elektronisk kontroll:

Figur 4.5 Helgjennomførere fordelt på lovbruddskategori , 2011-2014.

Jeg har til nå gjort rede for karakteristiske kjennetegn når det gjelder hvilket kjønn og lovbrudd som er dominerende for straffegjennomføring med EK. Jeg vil nå rette fokus på og si litt om de sosioøkonomiske kjennetegn som Skardhamar (2013) har funnet hos domfelte som straffegjennomførere med EK. I følge Skardhamar (2013) er personene som straffegjennomførere med EK gjennomgående bedre stilt enn øvrige straffedømte som soner i fengsel. Personene som soner med EK har som regel et høyere utdanningsnivå, høyere lønnsinntekt og en større andel er i jobb før straffegjennomføringen. Det er i tillegg en mindre andel som mottar økonomisk sosialhjelp. Vi har nå sett på «hvem» som straffegjennomførere med EK. Videre vil jeg presentere hvilke reaksjoner og konsekvenser som følger om det foreligger brudd på vilkår.

2.5.2 Brudd på vilkår

Ved brudd på vilkår eller forutsetninger for å straffegjennomføre med EK kan domfelte overføres til fengsel jf. straffegjennomføringsloven § 14 (7) med tilhørende retningslinjer (lovdata.no 2017). Det er opp til kriminalomsorgen å vurdere alvorlighetsgraden av hvert enkelt tilfelle og avgjøre hvilken reaksjon som blir konsekvensen av bruddet jf. forskrift § 7-7 (Lovdata 2015).

2.6 Yrkes etiske retningslinjer i kriminalomsorgen

Møtet med mennesket står sentralt i arbeidet i kriminalomsorgen. Ansatte tilbringer sin arbeidshverdag med fokus på å ta del i de domfeltes liv. Samtidig blir domfelte en del av de ansattes liv. Deltakelsen kan være av forskjellig karakter og få ulike virkninger. Enhver person som arbeider med mennesker ønsker som regel at møtet mellom dem skal være av betydning og ha en positiv virkning. Møtene vil som regel forgå i spennet mellom det betydningsfulle og det betydningsløse. Resultatet av møte er avhengig av flere faktorer, men jeg ønsker i denne sammenhengen å rette fokuset mot ansattes påvirkninger. Ansatte kan i forkant av møtet sikte seg inn på skalaen: fra det betydningsfulle til det betydningsløse, og søke å opprettholde dette. Det er essensielt at ansatte er genuint interessert i domfeltes liv og ønsker at møtet skal være av betydning. Dette er noe som legger føringer for møtet og vil påvirke utfallet (Skau 2011). Innenfor kriminalomsorgen finner vi spesifikke retningslinjer som er utviklet for kriminalomsorgens ansatte. I retningslinjene er det et spesifisert avsnitt som omhandler ansatte i møte med domfelte. Ansatte skal blant annet tilrettelegge for en kriminalitetsfri tilværelse etter endt soning, være troverdige og vise tillitsskapende fremtreden (Kriminalomsorgen.no 2005). I den forbindelse ser jeg det nødvendig å redegjøre for de yrkesetiske retningslinjene; 1: Hver enkelt ansatt skal forhindre at domfelte ikke blir påført mer belastende soningsforhold enn hva som følger av sanksjonene. 2: De ansatte skal aldri anvende mer makt enn hva som fremstår som nødvendig. 3: Ansatte skal opplyse domfelte og gjøre dem kjent med hvilke rettigheter og plikter de har. 4: Ansatte skal ivareta og sørge for å utføre sitt arbeid på en minst mulig krenkende måte overfor domfelte og pårørende. 5: Det skal ikke forekomme noen form for diskriminering. 6: Domfeltes menneskeverd og integritet skal ivaretas og vises respekt. 7: Ansatte skal i samhandling med domfelte gi støtte og omsorg, samt opptre med årvåkenhet og fasthet. 8: De ansatte skal fremstå som veiledere og forbilder for atferd og språkbruk. 9: Det skal ikke forekomme intim kontakt mellom domfelte og den ansatte. 10: Ansatte skal aktivt oppmuntre og støtte domfelte til å ivareta og ta ansvar for eget liv, i tillegg til å endre det kriminelle atferdsmønsteret (ibid).

Nøkkelordene i de ti overstående retningslinjer kan oppsummeres slik: Likeverd, rettigheter, verdig liv, ukrenkeliggjøring, myndiggjøring, ivaretagelse av mennesket, makt, respekt, omsorg, profesjonalitet og støtte. Av disse nøkkelordene er det makt som skiller seg ut og innehar en sentral plass i denne oppgaven. Redegjørelse for maktbegrepet er noe jeg kommer til å utdype mer i kapitlet 3.4.

3.0 Teoretisk perspektiv

I første omgang ønsker jeg å gjøre rede for min forståelse av teori som begrep. I følge Gilbert (2001, s.17) definerer han begrepet teori som noe som forklarer og fremhever noe man ellers ikke ville oppdaget. Teori er ofte svaret til spørsmålet «hvorfor?» (ibid). Det finnes utallige teoretiske perspektiv og alle bidrar til å se og forstå den sosiale verden gjennom å fremheve enkelte aspekter (Blaikie, 2010). De ulike perspektivene vil se verden forskjellig, noe som fører til at forskeren også vil finne forskjellige funn med utgangspunkt i hvilket teoretisk perspektiv som ligger til grunn for forskningen. Innenfor hvert teoretisk perspektiv finner man et spesifikt språk, med et begreps og konseptuelt rammeverk som anvendes til å beskrive det sosiale fenomenet.

Forskningsspørsmålet i denne studien omfatter et bredt spekter av teorier som kunne vært anvendt. Jeg er interessert i å undersøke forskningsspørsmålet med utgangspunkt i et sosiologisk perspektiv. Jeg anser den sosiologiske teorien og rammeverket godt egnet til forskningsspørsmålet da det omhandler identitet, selvbylde, selvoppfatning og makt. Oppgavens teoretiske perspektiv baserer seg på George Herbert Mead (2005) med hovedfokus på hans kjente begrep om selvet, og symbolsk interaksjonisme som Blumer (1969), tidligere elev av Mead, introduserte med utgangspunkt i Meads teorier. Innenfor symbolsk interaksjonisme finner man blant annet teoretikerne James H. Cooley (1983) og Erving Goffman (1963). Cooleys (1983) teori om «The looking-glass self», også kjent som «speilbilde selvet» er særlig relevant for oppgavens tematikk. Teorien tar for seg hvordan vårt selvbylde blir formet gjennom å speile oss i andre. Hovedtanken er at ens selvbylde og selvoppfatning utvikles gjennom andres reaksjoner på en selv. Erving Goffman var i likhet med overstående teoretikere opptatt av hvordan menneskers identiteter skapes og formes i samspill med andre mennesker. Hans teori om stigma og inntryksstyring er sentral i oppgaven. Stigma som begrep handler om hvordan samfunnet kategoriserer mennesker ut ifra kroppslige, atferdsmessige og slekts-betingende egenskaper som avviker fra «det normale» (Goffman 1963). Inntryksstyring omhandler hvordan individet forsøker å styre hvilke inntrykk og oppfatninger samfunnet får av individet (Goffman 1992). Til slutt vil jeg presentere Pierre Bourdieus (1986) teori om kapital og det sosiale rom. Jeg anser dette som relevant for oppgaven da teorien retter fokus på hvilken status individene har i samfunnet og hvilke begrensinger og muligheter som følger av dette. Teorien er aktuell til å belyse hvordan kapital og status kan påvirke selvbylde.

3.1 Symbolsk interaksjonisme

Symbolsk interaksjonisme anses som en sosiologisk/sosial-psykologisk tradisjon. Tradisjonen retter fokuset på samfunnet som et kollektiv, individet og dets selv (Blumer 1969). Herbert Blumer, var den første til å anvende terminologien om symbolsk interaksjonisme, og anses som opphavsmannen til symbolsk interaksjonisme. Dette gjelder bare om man legger til at terminologien er bygget på Meads teori (Blumer 1969). Symbolsk interaksjonisme retter fokus på hvordan individets selv og samfunnets sosiale kontekst bidrar til at individet utvikler seg selv og skaper mening. Terminologien tar for seg interaksjon mellom mennesket, samhandling, utveksling og tolkning av symboler (ibid). Et symbol er et tegn for noe som formidler mening, der meningen er bestemt i form av en konvensjon eller gjennom sosial enighet (Schieffloe 2011). Språket inneholder ord som er de viktigste symbolene. Alle ord har hver sin mening og meningen varierer med stemmeleie, kontekst og sammenheng. Andre symboler er å finne i kroppsspråket, fakter, tegn og ansiktsuttrykk. Blumer (1969) fant at mennesket er «språkbrukende dyr» som fortolker symboler i samhandling med andre. I lys av dette finner mennesket et refleksivt og meningsfylt forhold til tilværelsen. Språket og evnen til å reflektere er noe som skiller mennesker fra de resterende dyrearter. Symbolsk interaksjonsime fremhever en særegen karakteristisk form for samhandling som oppstår mellom mennesker. I samhandlingen tolker og definerer mennesker hverandres atferd og handlinger. Menneskets respons til hverandre baserer seg på den meningen som knyttes til handlingen. Hver respons er formet i lys av situasjonen hvor handlingen finner sted. Handlingen blir på denne måten konstruert av tolkninger av situasjonen. Terminologien fremmer videre at sosiale roller, kultur, og sosiale systemer legger føringer for menneskets atferd og handling, men determinerer ikke deres handlinger. Det viktigste elementet i enhver samhandling er andre aktørers respons og atferd (Blumer 1969).

3.2 Begrepsavklaring

Da oppgaven omhandler domfeltes opplevelse av straffegjennomføring med EK med det siktemål på å kunne si noe om hvordan dette kan påvirke deres selvbilde og selvoppfatning, blir det nødvendig å gjøre rede for hvilken forståelse som ligger til grunn for begrepene. Jeg skal i det følgende presentere Mead og hans teori om selvet da dette står sentralt i oppgaven.

Selvet er, i følge Mead, i kontinuerlig utvikling i samhandling med andre aktører. Det er gjennom tolkning og definerer av respons på en egen atferd at selvet utvikles (Mead 2005). I lys av begrepet «selvet» kan det trekkes parallelle linjer mot begrepet «identitet». Det er derfor naturlig å stille spørsmål om hva som er forskjellen mellom begrepene. Det eksisterer

lite faglitteratur som har et klart skille mellom begrepene, og normen viser seg å være at sosiologisk og psykologisk faglitteratur benytter identitetsbegrepet, selvet, selvpoppfatning, og selvbildet om hverandre med tilnærmet lik betydning. Per Morten Schiefloe (2011) skriver at individuell identitet har å gjøre med menneskers oppfatning av seg selv – «hvem jeg er». Denne selvpoppfatningen forstås best som et produkt av en individuell konstruksjonsprosess, der både personlige, sosiale og kulturelle elementer inngår.

William James, amerikansk psykolog og lege, var en av de første til å bemerke at mennesket har et selv for hver personlige relasjon. Han forklarte det slik: «*a man has as many social selves as there are individuals who recognize him and carry an image of him in their mind*» (James 1983:281) Meads teori om selvet, er i likhet med James teori, hvor Mead presiserer hvordan totalselvet består av flere elementære selv. Burke og Stets (2009) påpeker hvordan dette synet har endret seg: “*The idea of multiple selves has changed somewhat since James wrote, and we now talk about identities rather than selves, but the basic components of the concept have remained*” (Burke og Stets 2009 s. 131). Her ser vi hvordan synet på selvet og identiteten har endret seg til at identiteten presenteres som underordnet selvet. Goffman (1992) har i likhet med Mead og James presentert i sin teori hvordan mennesket har multiple roller og identiteter. En person kan både være mor, datter, fotballspiller og sykepleier. Rollene har tilhørende forventinger til en spesifikk atferd som blir internalisert hos individet og dermed en del av selvet (ibid). Identiteten definerer med andre ord hvem mennesket er i ulike bestemte roller i samfunnet. Teorien om et selv utstyrt med flere identiteter vil bli presentert under overskriften: Totalselvet. Jeg vil først gjøre rede for Meads teori om selvet, dets utvikling og innhold.

3.3 Selvet

Selvet er i følge Mead menneskelige organismer som er utstyrt med et selv. Det er dette som skiller mennesket fra andre organismer i dyreverden. Et selv er noe vi har, og skal ikke forstås som noe vi er. Det består av to sentrale elementer: «Meg`et» og «Jeg`et» (Mead 2005). «Meg`et» er selvets hukommelse hvor opplevelser og erfaringer fra livet er lagret. «Jeg`et» er mer spontan og den handlende delen av selvet. «Meg`et» styrer og begrenser «Jeg`et». «Jeg`ets» handlinger og utsagn lagres i «Meg`et». I samhandling med andre aktører reflekterer, tolker og handler mennesket. Selvet er i kontinuerlig utvikling gjennom samhandling med andre aktører, også kjent som sosial erfaringsdannelse og aktivitetsprosess (ibid).

3.3.1 Selvets utvikling

I følge Mead (1934) er selvet primært et sosialt fenomen som utvikles gjennom den sosiale erfaringsdannelsen og aktivitetsprosessen. Mennesket blir ikke født med et selv, men utvikler det gjennom språket, samhandling og interaksjon med andre aktører og omverden. Mead var tydelig imot, og kritiserte psykologien som hevdet at selvet var et uavhengig og isolert element. Han anerkjente derimot at et selv kan eksistere ved og i seg selv, men ikke utvikles uten den sosiale erfaringsdannelsen (Mead 2005).

3.3.2 Selvet som objekt

Mead skiller mellom selvbevissthet og bevissthet hvor det førstnevnte kun eksisterer hos mennesket. Selvbevisstheten er evnen til å se seg selv som et objekt og et subjekt. Mead forsøkte å få grep om selvets kapasitet til å opptre som gjenstand for seg selv og beskriver det som en grunnleggende struktur som utvikles gjennom den sosiale erfaringsdannelsen (Mead 2005). Blumer (1969) eksemplifiserer hvordan mennesket kan være objekt for seg selv med blant annet menneskets evne til å være irritert på seg selv eller kry av seg selv. Selvet oppstår i det mennesket gjør seg selv til gjenstand for refleksjon (ibid). I denne sammenheng fremhever Mead at opplevelsene av ens selv ikke skjer direkte, men indirekte. Med dette mener han at mennesket ikke blir subjekt for seg selv, men et objekt. Menneskets selv blir et objekt på lik linje som andre aktører fremstår som et objekt for selvet. Mennesker begynner med å være et objekt for andre, deretter blir vi et objekt for oss selv, dette skjer gjennom menneskets evne til å overta den andres perspektiver på en selv (Mead 2005). Det vil si at mennesket kun kan tolke og vurdere seg selv på lik linje som det andre mennesket. Cooley (1983) mente at mennesket måtte bli den andre før det kunne bli seg selv. Med dette mente Cooley at før mennesket evner å se seg selv, må det beherske å se seg selv gjennom motpartens øyne (ibid).

3.3.3 Totalselvet

Mennesket inngår i flere ulike relasjoner til ulike mennesker. Gjennom de ulike relasjonene omformer og tilpasser mennesket sin atferd etter hver relasjon. Mennesket kan derfor fremstå som en helt annen fra relasjon til relasjon. Atferden er derfor relasjons- og situasjonsbetinget. Dette er et resultat av det flerfoldige selvet. Selvet består av flere «deler», som Mead kaller «elementære selv». Mengden og hvilke av de elementære selv som kommer til uttrykk, varierer fra relasjon til relasjon. Selvet utvikler de «elementære selv» gjennom den sosiale prosessen i et samspill med andre aktører. Mead beskriver selvet bestående av alle de elementære selv som «totalselvet» (Mead 2005). Stets og Turner (2005 s.116) anvender

identitetsbegrepet med tilnærmet lik betydning som Meads teori om «elementære selv» og legger vekt på at *”The overall self is organized into multiple parts (or identities), with each part / identity tied to social structure, which is conceptualized as networks of related positions and roles”*. Stets og Turner (2005) forteller hvordan individene har multiple selv og identiteter fordi det innehar ulike roller knyttet til ulike kontekster, grupper, og relasjoner i samfunnet. I hver menneskelig samhandling møter ikke individene hele individet, men bare deler og aspekter av individets rolle i ulike grupper og relasjoner. Menneskets selvbylde og identitet står alltid i tilknytning til motpartens selvbylde og identitet. For eksempel vil domfeltes identitet stå i relasjon til hans interaksjon med venner, familie og ansatte i kriminalomsorgen. Domfeltes selv og selvbylde vil bli uttrykt forskjellig som følge av hvem han har en interaksjon med. Selvet kommer dermed til syne gjennom de ulike identiteter som individet besitter.

3.3.4 “The looking-glass self”

Mange mener at Charles Horton Cooley var grunnleggeren av symbolsk interaksjonisme. Hans interesser var rettet mot samspillet mellom individ og samfunn. Cooley utførte flere studier om dette temaet og mer spesifikt fremmet han at samfunnet eksisterer gjennom individets forestillinger (Cooley 1983). Selvet og ens medmennesker eksisterer i denne forestillingsverden, «in my mind», og ikke som en objektiv virkelighet. De forestillingene som aktørene har om hverandre danner grunnlaget og fremstår som viktige faktorer som påvirker individene og samfunnet. På denne måten innehar samfunnet og mennesket et gjensidig påvirkningsforhold hvor begge parter er avhengig av hverandre for å eksistere. Cooley uttalte det slik: *«Society and individuals do not denote separable phenomena, but are simply collective and distributive aspects of the same thing»* (Cooley 1983 s. 41)

Cooley er kjent for termen: «the looking-glass self». Teorien beskriver hvordan mennesker vurderer egen atferd og fremstilling gjennom andres øyne. Cooley forteller: *«Directly or indirectly the imagination of how we appear to others is a controlling force in all normal minds»* (Cooley 1983 s. 115). Mennesket ser seg selv gjennom andre aktører, noe som samsvarer med Mead og hans begrep om rolletaking. Mead (2005) presiserer hvordan mennesket tar den andres perspektiv og ser på seg selv gjennom den andres øyne. På denne måten kan en beskue seg selv utenfra, fra et objektivt perspektiv. Cooley (1983 s. 107) forklarer prosessen slik: *”As we see our face, figure, and dress in the glass, and are interested in them because they are ours, and pleased or otherwise with them according as they do or do not answer to what we should like them to be; so in imagination we perceive in another’s*

mind some thought of our appearance, manners, aims, deeds, character, friends, and so on, and are variously affected by it". Vår oppfatning av selvet vil ut i fra Cooleys teori kunne variere basert på ulike situasjoner og hvem vi omgås med (Cooley 1983). Da selvet er basert på andres bedømming av en kan dette resultere i at vi både skammer oss og er stolt over samme handling overfor forskjellige personer. Gjennom speilingen av oss selv i mennesker rundt oss kan vi avgjøre om vi er den vi ønsker å være i ulike situasjoner. Gjennom interaksjon med andre får vi også respons på om vår atferd har den effekten vi ønsker å oppnå. For eksempel kan en domfelt som er straffedømt for å ha kjørt for fort, skamme seg overfor foreldrene, men fremstå som tøff og modig ovenfor kompiser. Vår atferd reguleres gjennom speilingen i andre. Dermed blir handling og tankemønsteret opprettholdt, hvis omgivelsene evaluerer oss slik vi ønsker. Motsatt vil vi evaluere handlingene våre og endre vårt handle og tankemønster dersom vi ikke oppnår ønsket effekt (ibid). Hvis den domfelte opplever at verken foreldrene eller kompiserne syntes det var en tøff handling å kjøre for fort, vil atferden endres slik at domfelte oppnår ønsket respons. Dette kan føre til at domfeltes oppfatning av hvem han er endres gjennom refleksjonen over en selv som noe annet enn det han ønsker å fremstå som. Med andre ord kan den domfelte, gjennom en rekke refleksjoner av andres bedømminger, endre sitt selvbilde og sin selvoppfatning.

3.3.5 Signifikante og generaliserte andre

Begrepet «signifikante andre» står sentralt innenfor symbolsk interaksjonisme og omhandler hvordan individer tilegner seg normer og atferd fra betydningsfulle personer. Dette kan være foreldre, venner, kjæreste og andre. Det finnes en rekke linjer som knytter begrepets opphav til Mead. Mead tok derimot aldri i bruk begrepet «signifikante andre», men brukte begrepene: «Significant symbol», «generalized other» og «particular others» med lik betydning (Mead 2005). «De signifikante andre» har en sentral rolle når gjelder utformingen av verdier, holdninger og interesser. Individene søker bekreftelse fra dem på egen atferd og gjør justeringer basert på responsen. På denne måten er de signifikante andre med på å utforme selvbildet til individet (ibid). Hvis betydningsfulle andre slik som familie og venner endrer sin atferd og respons rundt den domfelte, som følge av hans dom, vil dette påvirke individets selvoppfatning og handlingsmønster. Individet blir mer avhengig og sårbar for andres reaksjoner på egen atferd, dette er basert på hvor mye erfaring individet har på området. Med økt erfaring vil individet til slutt kunne forutsi hvilke reaksjoner det kan forvente på egen atferd fra andre aktører etter ulike handlinger. Mead beskriver dette som rolletaking (2005). De «generaliserte andre» representerer det organiserte samfunnet med de

normer, regler og forventinger som er gjeldene (Levin og Trost 2005). Dette er personer og de strukturene som ikke står individet nært. Dette kan være lovverket, politi, kriminalomsorgen, normer, arbeidsgiver, regler, og tradisjoner. Individet utvikler selvet og ser seg selv med utgangspunkt i de perspektivene individet oppfatter at de generaliserte andre har av en (ibid). Herunder er individets egen oppfatning av hvilke normer, forventinger og regler som ligger til grunn for samfunnet en stor påvirkningsfaktor for utvikling av selvet. Blumer (1969) hevder de generaliserte andre er det abstrakte samfunnet rundt individet. Da de generaliserte andre influerer de sosiale prosessene i samfunnet blir individets atferd, meninger og oppfatninger, styrt av dem. I følge Cooley (1983) vil individets samvittighet og selvbilde påvirkes av de generaliserte andre. Hvis individets atferd avviker fra de generaliserte andres normer, regler og forventninger vil dette påvirke individets selvbilde i negativ forstand og følelsen av skam og skyld kan oppstå. På denne måten kan domfelte oppleve skyld og skam i møte med samfunnet. De generaliserte andre kan også bli en av de signifikante andre. Gjennom god relasjon bygges tillitt, støtte, og motivasjon mellom aktørene som fører til at generaliserte andre kan bli en av de signifikante andre. Med andre ord kan en kriminalomsorgskonsulent, gjennom gode samtaler med domfelte, bli en av de signifikante andre.

3.3.6 Reell og ideell selvoppfatning

Individets selvoppfatning er komplekst og innebærer flere perspektiver. Mead fremmer i sin teori forholdet mellom reell og ideell selvoppfatning (Mead 2005). Den reelle selvoppfatningen inneholder ens personlige meninger og oppfatninger av seg selv. Den ideelle selvoppfatningen er individets ønske om hvordan han skal betraktes av andre. Dette kan overføres til Goffman (1963) teori om: «virtual» og «actual» identity. «Virtual» identity er de antagelser man har av hvem den andre personen er. «Actual» identity tar for seg hvem personen *virkelig* er, og baseres ikke på våre antagelser (Goffman 1963). Mead (2005) hevder at mindreverdigheitskomplekser oppstår fra selvets forestillinger om hva det ønsker å virkeliggjøre, uten å beherske det. Individet vil alltid etterstrebe å virkeliggjøre idealselvet mens «jeg`ets» utvikling kun kan manifestere seg i det som faktisk eksisterer. Dette medfører konflikt for individets selvoppfatning. Individet blir dermed bevisst på skille mellom reell og ideell selvoppfatning, og at det ikke evner å leve opp til sitt ideale selvbilde (ibid).

3.3.7 Selvpresentasjon

I følge Schlenker (2014) er selvpresentasjonen en kombinasjon av personlighet og situasjons- og publikumsfaktorer. Selvpresentasjon finner sted i møtet mellom selvet og publikum i en bestemt sosial kontekst. Denne situasjonen er en kombinasjon av bestemte forventninger,

selvet og respons på situasjonen. Selvpresentasjon er individets måte å forsøke å kontrollere hvilke inntrykk de gir av seg selv til publikum. Det finnes flere ulike former for selvpresentasjon som innebærer ulik grad av bevissthet. Når man omgås med personer man kjenner godt og er i sitt eget hjem, vil man som oftest være trygg på sin posisjon. Dette fører til at man opptrer uten å tenke over hvordan de andre evaluerer og oppfatter en. I ukjente omgivelser med ukjente personer vil individet automatisk være mer bevisst på hvordan en presenterer seg selv (ibid). Mead (2005) og Cooley (1983) vekter sammenhengen mellom den private og offentlige siden av selvet. De anser selvet som et produkt av sosial interaksjon hvor mennesker tolker seg selv gjennom de ulike rollene de spiller, og andres reaksjoner på egen atferd. Individet kan havne i konflikt med seg selv om deres selvpresentasjon er uforenelig med egen selvoppfatning. Individet vil da søke å forkaste de tolkede inntrykkene og definerer dem som «ikke meg», uten å internalisere det. Dersom individets selvpresentasjon er uforenelig med egen selvoppfatning eller om egen selvoppfatning er svak, vil individet forsøke å endre sin private selvoppfatning slik at den er i overensstemmelse med den offentlige selvpresentasjonen. Schlenker (2014) sammenligner dataprogram og virus med selvpresentasjon. Det er først når aktører aner farer og trusler mot ønsket identitet at alarmen går av og aktøren søker etter «image repair». Dersom publikums tilbakemeldinger indikerer at individet har skapt et negativt inntrykk, søker individet å korrigere dette for å gjenopprette individets ønskede inntrykk av seg selv.

3.3.8 Beskyttelse av seg selv og selvoppfatning

Beskyttelse av selvet og vårt selvbilde påvirker og legger føringer for valg, handlinger og meninger i dagliglivet. «*The superiority is not the end in view. It is a means for the preservation of the self*» (Mead 1934 s. 208). Følelsen av mindreverdighet er det motsatte av følelsen av overlegenhet og merverdifølelse. Mead (1934) fremmer i sin teori viktigheten av å styrke de egenskapene man anser at man er god til. Uansett hvilke kvaliteter en har, så betyr det mye for individet å vite at en mestrer noe. Det handler ikke om å nedvurdere andre, men om å virkeliggjøre seg selv gjennom en overlegenhet i forhold til andre mennesker. Mennesket blir motivert til å utvikle og bevare de positive vurderingene av seg selv, og forkaste de negative. Rosenberg (1979) legger særlig vekt på individets bruk av selektive mekanismer og hvordan dette bidrar til å beskytte selvoppfatningen og ens selvbilde. Blant disse finner vi selektiv tolkning, selektivt verdivalg, selektivt valg av referansegrupper, selektivt valg av situasjon og selektivt valg av standard. Når valgmuligheten er tilstedeværende vil individet alltid velge aktører som synes godt om dem og unngå de

aktørene som har negative forestillinger om en. Familie og vennskap er gode eksempler på dette. Rosenberg (1979) påpeker videre at friheten til å anvende selektive mekanismer, varierer fra person til person, og fra situasjon til situasjon. Man kan velge sine venner, men ikke sin familie eller saksbehandler. Det finnes flere alternativer på forsøk om å bevare eller beskytte ens egen selvoppfatning, slik som unngåelsesstrategier (Schlenker 2014). Unngåelsesstrategiene har til hensikt å utsette, rømme eller unngå oppgaver, publikum eller situasjoner som truer ens selvoppfatning. Når mennesker rømmer fra situasjoner hevder Schlenker (2014) at de fortsatt må stå til ansvar overfor seg selv og det «indre publikum». Dette kan potensielt være strengere enn virkelighetens publikum.

3.3.9 Stigmatisert selvbilde

Begrepet «stigma» har sin opprinnelse fra oldtidens Hellas og referer til synlige kroppslige tegn og merker som skulle symbolisere at spesifikke grupper i samfunnet avviker fra det som var samfunnsakseptert og ansett som normalt. Deriblant var kriminelle, forrædere og slaver avvikere. Disse gruppene ble merket med synlige kutt eller brennmerker slik at offentligheten var advart og kunne unngå dem (Goffman 1963). Goffman (1963) definerer stigma som en diskreditert egenskap ved mennesket som samfunnet har definert som uønsket (ibid). Stigma er et samfunnsskapt fenomen som definerer en person eller en sosial gruppe som avviker av en forventning, et ideal eller en norm. Stigmatiserte personer blir møtt med negative holdninger fra samfunnet da de har, eller anses å ha en atferd eller en kroppslig egenskap som ikke er sosialt akseptert. Begrepet stigma skiller samfunnet mellom «de normale» og de som besitter en negativ egenskap som avviker fra det normale. Goffman uttrykker det slik: *“We and those who do not depart negatively from the particular expectations at issue I shall call the normals”* (Goffman, 1963, s. 15). Goffman skiller mellom tre ulike former for stigma. Den første omhandler kroppslige avvik som skiller seg fra det normale slik som fysiske misdannelser eller deformiteter, den andre omhandler karakteristiske trekk ved mennesket som anses som svakt, dominerende, unaturlig lidenskap, forræderi, uærlighet, eller rigid tro. Den siste er slekts-betinget og omfatter religion, nasjonalitet og rase (Goffman 1963).

I boken «Stigma» fremmer Goffman (1963) at det finnes tre former for identitet; personlig identitet, opplevd identitet, og sosial identitet. Personlig identitet tar for seg hva som skiller personen fra de andre – «det normale». Opplevd identitet referer til hvilke oppfatninger en person har av seg selv og sin identitet. Sosial identitet omhandler hvordan en person blir definert og kategorisert gjennom den informasjonen motparten får gjennom første møte. Goffman (1963) deler den sosiale identiteten inn i faktisk sosial identitet og forventet

(virtuell) identitet. Den faktiske identiteten er de egenskapene som personen faktisk har, mens den forventede (virtuelle) identiteten omfatter de forventningene vi danner oss i det første møte med en person. Stigma kan i følge Goffman (1963) forstås best som en uoverensstemmelse mellom en persons forventede identitet og hans faktiske sosiale identitet. I møte med andre mennesker vil forventningene en har til seg selv oppjusteres eller nedgraderes som følge av andres reaksjoner, bedømmelser og kategoriseringer. Om forventningene blir nedgradert vil personen utvikle en skamfull følelse av å avvike fra det normale og føle seg annerledes. Først da vil personen være stigmatisert. Så lenge individet ikke erkjenner stigma har denne prosessen ikke slått inn. Stigmatisering er derfor en sosial prosess hvor personers sosiale identitet blir rangert etter hva samfunnet definerer som normalt og avvikende (ibid). Personene som antas å ha eller faktisk besitter en atferd eller egenskaper som ikke er akseptert, blir kategorisert av samfunnet i nedvurderte sosiale stereotyper.

Opplevd identitet er den subjektive følelsen og opplevelsen som personen har tilegnet om seg selv gjennom tidligere reaksjoner og erfaringer fra samfunnet. I følge Goffman (1963) kan personer føle ambivalens om andre personer som er plassert i samme kategori, da personen ikke definerer seg selv med «de andre». En person som har mottatt en dom og som etter Sølvsberg Erik sin definisjon har blitt «kriminell», kan derfor omtale alle de andre som «de kriminelle», men anser ikke seg selv å være en del av den kategorien (Sølvsberg 2018). Vedkommende vil derfor prøve å skjule og forsvare egen identitet i samhandling med de «normale». Goffman (1963) fremmer to kategorier av de stigmatiserte; den ene er den diskrediterte som er bevisst på, og kan anta at deres avvikende egenskap fremkommer tydelig i relasjon og samhandling med de «normale». Den andre er den som kan bli diskreditert, men som klarer å skjule den avvikende egenskapen for omgivelsene og som bare blir stigmatisert om han ikke klarer å skjule egenskapen lengre. Diskrediterte personer opplever gjerne et evig dilemma over hvilken informasjon som skal deles og ikke (ibid). Skal vedkommende fortelle om kriminaliteten og dommen til noen, eller ikke, skal han lyve eller ikke, til hvem kan han fortelle om hendelsen til og hvem kan han ikke fortelle det til, hvordan skal han fremstille seg selv og skal han være helt ærlig. Vedkommende vil i en slik situasjon prøve å beskytte seg selv mot skyld, skam, stigmatisering og sosial avvisning. Angsten for å bli stigmatisert av samfunnet vil gjerne vinne over prinsippet om å være ærlig og stå frem.

3.3.10 Hverdagslivets rollespill og inntrykkskontroll

I boka «*the presentation of self in everyday life*» presenterer Goffman (1992) det han kaller situasjonsdefinisjonen. Situasjonsdefinisjonen omhandler hvordan mennesker trenger å

etablere en forforståelse av hvilken type anledning samhandlingen skal utspilles i, samt hvilken del av vår og deltagerens personlighet som skal fremføres (Goffman 1992). I samhandlingen danner individet en oppfatning av hva det trenger å vite om den andre og hva som er relevant om en selv. Dette danner et tolkningsskjema for korrekt og sømmelig atferd samt hvilke rammer som finner sted rundt samhandlingen (ibid). Domfeltes rolle i møte med kriminalomsorgen blir formet gjennom tolkningsskjemaet som danner grunnlaget for aktørens atferd. Domfelte vil derfor opptre i trå med situasjonsdefinisjonen og tolkningsskjemaene. Dette legger føringen for de komplekse sidene ved samhandlingen, slik som humor, takt, skam, lojalitetsvansker, og rolledilemmaer. Goffman (1992) påpeker hvordan individet alltid vil opptre og presentere seg selv på best mulig måte. Domfelte vil derfor forsøke å kontrollere de inntrykk andre får av en. Dette kaller Goffman for inntrykkskontroll (ibid). Selvpresentasjonen, rollespillet og inntrykksmanipulering er sentrale begrep, som i følge Goffman (1992), er grunnleggende trekk ved samfunnet. Gjennom disse prosessene skaper menneskene orden i samhandlingen, noe som danner grunnmuren for samfunnet.

Livet blir i følge Goffman (1992) ansett som en scene hvor aktørene spiller ulike roller. Individene spiller forskjellige roller som representerer forskjellige sider av selvet. Under opptreden anvender aktøren ulike virkemidler for å utspille sin rolle og fungere optimalt i relasjon med andre. Opptreden er påvirket av hvilke krav og forventninger som samfunnet stiller til individet. Det vil være ulike forventninger til rollen som kriminalomsorgskonsulent og til rollen som domfelt. Dermed påvirkes rollen individet inntar av omgivelsene og hvilket «publikum» det opptrer for. Dette kan for eksempel være arbeidsgiver, fengselsbetjent, venner, familie eller kollegaer (ibid). For at aktøren skal kunne sette seg inn i den aktuelle scenen er det en forutsetning at aktøren forstår den aktuelle rammen for scenen. Rammen skapes i samhandling med andre aktører og blir fundamentet for forståelsen av hva som foregår i samhandlingen. Det er viktig at det skapes en felles forståelse av rammen da den representerer hvilken atferd som er passende og ikke. Under opptreden observerer aktørene også publikums fremtreden og gir tilbakemeldinger på deres atferd. I Goffman (1992) teater-teori finner vi begrepene: «frontstage» og «backstage». På «frontstage» etterstreber aktørene å fremstille seg selv på best mulig måte slik at inntrykket publikum får av aktøren stemmer overens med det bildet aktøren ønsker å gi. «Backstage» er det motsatte av «frontstage». Her er det rom for å opptre uten å etterstrebe å presentere seg selv på best mulig måte. «Backstage» kan i denne sammenhengen anses som et sosialt og psykologisk fristed (ibid). «Frontstage» er en metafor for samhandling på ulike arenaer hvor folk møtes, slik som kafeer,

kino, jobb eller på pliktig oppmøte med friomsorgen. «Backstage» er en metafor for et sted hvor individet kan trekke seg tilbake, slik som sitt eget hjem.

I følge Goffman (1992) blir individene lært opp til å regulere seg selv gjennom innlært verdighet, respekt og ære. På denne måten evner individet å opprettholde et respektabelt selvbilde. Individer som ikke evner dette kan oppleve at selvbildet blir redusert og kan føre til opplevelse av skam og ubehag. Samfunnet definerer kriminelle handlinger som noe negativt som skal straffes. Dermed kan straffedømtes selvopplevelse reduseres og følelsen av skam kan oppstå. Samfunnet responderer negativt på individets atferd om det ikke er i stand til å tilpasse seg «normaliteten» (Goffman 1992). Gjennom inntrykksstyring vil aktørene alltid søke å opptre på slik måte at det kun er den riktige og beste atferden som kommer til syne.

3.3.11 Kapital

Pierre Bourdieu, en fransk sosiolog, var opptatt av klassesamfunnet og søkte å avsløre tilslørt makt og dominans gjennom begrepene «kapital» og «det sosiale rom». Bourdieu påpekte at individets klasseposisjon var avhengig av hvilken posisjon de hadde i det sosiale rom. Dette var basert på hvilken økonomisk, sosial og kulturell kapital mennesket var i besittelse av (Bourdieu 1986). Sosial kapital representerer de nettverk individet tilhører slik som venner, jobb, familie, skole og organisasjoner. Gjennom de sosiale nettverkene kan individet mobilisere ressurser for å oppnå goder, slik som arbeid. I følge Bourdieu (1986) er økonomisk kapital den viktigste. Denne omfatter de økonomiske ressursene som mennesket besitter slik som eiendom, land, penger, aksjer og lignende som sikrer individet en høy plassering i det sosiale rom. Kulturell kapital referer til evnen å beherske kulturelle koder slik som kunnskap, normer, verdier, språk, manerer, og tradisjoner (ibid). Kulturell kapital fremtrer objektivt gjennom paradigmer, bøker og lignende. Det forekommer også i kroppslig form gjennom habitus og livsstil, og i institusjonalisert form slik som titler, diplomer og legitimasjon. Personer som er i besittelse av noen av disse kapitalene vil ha et stort fortrinn da en kapital kan føre til en annen kapital (ibid). Feks: Sosial kapital kan føre til at individet får arbeid som gir vedkommende økonomisk kapital som kan resultere i at vedkommende har økonomi til utdanning som fører til kulturell kapital. Dette vil igjen føre til at individet får tilgang til nye sosiale kretser som utvider individets sosiale kapital. På denne måten kan individet forflytte seg i det sosiale rom. De ulike samfunnsklassene utvikles i tråd med hvilken kapital en besitter og individet blir derfor sosialisert inn i de forskjellige gruppene med utgangspunkt i hvilken kapital en har. Resultatet blir at de ulike klassene utvikler forskjellige typer habitus, som betyr livsstil (ibid). Det sosiale rommet er i følge Bourdieu (1986) delt inn i ulike

kategorier slik som: religion, kunst, vitenskap m.m. Disse symboliserer en spesifikk kapital som er gjeldene for den konkrete gruppen. Feks, så kan individet ikke kjøpe seg en tittel som dommerfullmektig, dette er noe individet må opparbeide seg og gjøre seg fortjent til (ibid).

3.4 Makt

For å belyse og forstå interaksjonen som oppstår mellom kriminalomsorgen og domfelte, og hvordan domfeltes selvbylde kan påvirkes gjennom interaksjonen, er vi nødt til å se på maktforholdene som fremtrer. Det er derfor nødvendig å redegjøre for begrepene makt og avmakt. Det finnes flere ulike definisjoner på makt og jeg har valgt å anvende Max Webers definisjon: *"Makt er et eller flere menneskers sjanse til å sette igjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltagere i det kollektive liv skulle gjøre motstand"* (Weber, 2000, s. 53). Weber hevder i sin teori at makt forekommer, i mer eller mindre grad, i alle sosiale relasjoner. Det er personene som besitter mest makt som har størst sjanse for å få gjennomslag for sin vilje. Videre påpeker han at partene i relasjonen er klar over maktforholdet som eksisterer og at partene er bevisst på maktrangeringen mellom dem (Weber 2000). Weber anvender i sin teori begrepet: «Herredømme» når han forklarer hvordan makten fremtrer og blir utøvd. Begrepet «Herredømme» beskrives som muligheter for å påtvinge andres adferd ens egen vilje (ibid). Herunder trekkes det parallelle linjer mellom begrepet «Herredømme» og «Autoritet». Makten ligger i muligheten til å befale noen til å gjøre noe. Weber (2000) deler «herredømmet» inn i tre former for makt: tradisjonelt herredømme, karismatisk herredømme og legalt herredømme. Videre skiller han mellom begrepene «makt» og «autoritet». Autoritet inneholder rettmessighet og legitimitet i form av lov og rett. Dette er noe man ikke kan finne i makten. Videre hevder han at legitimitet er en indre rettferdiggjørelse og at et herskerforhold er basert på tre legitimitetsgrunner; Den tradisjonelle legitimitetsgrunnen, som omhandler at mennesker adlyder bestemte aktører i samfunnet på bakgrunn av at vi er vant til å gjøre det. Den karismatiske legitimitetsgrunnen, som tar for seg at mennesker adlyder spesifikke aktører på bakgrunn av deres spesielle egenskaper eller deres personlige forhold til dem. Legal og rasjonell legitimitetsgrunn, som omhandler at mennesker adlyder personer på bakgrunn av deres bestemte stillinger, slik som kriminalomsorgskonsulenter, jurister, og fengselsbetjenter (ibid). Menneskene adlyder disse da de mener de har rett til å fatte de beslutningene som tas, og som følge av den oppfatningen av hvordan systemet og samfunnet er bygd opp. Herunder kan det poengteres at det ikke er personen som adlydes, men systemets normer og regler. Weber (2000) hevder det er vanskelig å skille mellom autoritet og makt i praksis, da det nærmest er en glidende overgang

mellom autoritet, utøvelse av skjønn og makt. Disse formene for makt går over i hverandre og fremtrer sjeldent alene. Overstående maktforhold er å finne i flere sosiale arenaer, også i kriminalomsorgen.

I kriminalomsorgen springer maktutøvelsen ut fra to nivå; individnivå og systemnivå. På individnivå har arbeidstakere i kriminalomsorgen et bredt handlingsrom hvor den enkelte kan ta avgjørelser på bakgrunn av skjønnsmessige vurderinger. Makten som fremkommer på individnivå påvirkes av individets verdier, motiver, erfaringer og holdninger. Dette er ifølge Weber (2000) anliggendet for karismatisk makt. Makten som utspiller seg på systemnivå er den kontroll og maktfunksjonen som instansen og deltakere ved instansen har implisitt i sin yrkesrolle. Denne makten er basert på lover og regler som danner rammer og retningslinjer for hvordan arbeidstakerne kan handle. Dette fører til skille mellom hva som anses som rett og hva som anses som galt. Ansatte innenfor dette systemet vil gi «befalinger» og den domfelte vil adlyde disse da det anses som riktig. Det samme gjelder for ansatte i kriminalomsorgen. Etatens normer og regler fungerer som en forutsetning for å fungere i arbeidet og ha arbeid. Dette resulterer i at de ansatte følger de lover, regler og normer som etaten fremsetter. Ansatte i kriminalomsorgen har legal makt over domfelte og kan bestemme hvilke tiltak som skal iverksettes og «befale» domfelte til å adlyde dem. I legal makt er det lovgitt hvem som skal adlyde og hvem som skal befale, derav hvem som har makt i relasjonen (ibid). Grunnlaget for den formelle og strukturelle makten som fremkommer i kriminalomsorgen er bygget opp, og er basert på den legale makten. Dermed utgjør den legale makten utgangspunktet for «systemmakt». Michel Foucault (1980) hevder at makt kan oppstå som følge av kunnskap, og fremhever hvordan personer med mye kunnskap både blir ekskluderende og styrende. I kriminalomsorgen har de ansatte, gjennom deres maktposisjon, rett til å vite personlige opplysninger, handlinger, og dommen til domfelte. Omvendt har ikke domfelte rett til å vite noe om ansattes personlige opplysninger eller lignende. Dette medfører at de ansatte er de autoritære som besitter kunnskapen og anses som bedrevitere i interaksjonen med domfelte.

3.4.1 Avmakt

Det motsatte av makt er avmakt. Ut fra Max Weber (2000) definisjon av makt finner vi også definisjonen av avmakt. Avmakt omhandler følelsen av å være maktesløs og ikke ha innflytelse på eget liv (Dahl 2009). Ukritisk bruk av makt innenfor kriminalomsorgen kan derfor føre til at domfelte befinner seg i en avmakts posisjon. Makten kan også fremkomme gjennom definisjonsmakt. Definisjonsmakt er makten til å definere og få gjennomslag for sin versjon av virkeligheten. Flere instanser, media og aktører på individ nivå, innehar denne

makten. Personer som er underlagt et system slik som kriminalomsorgen er derfor nødt til å forholde seg til instansens verdier, normer, regler og kunnskap. Slik det fremkommer av de yrkesetiske retningslinjene skal de ansatte ikke utøve mer makt enn hva som fremstår som nødvendig, og den domfelte skal ikke bli påført mer belastning enn hva som fremkommer av sanksjonene. Ansatte må derfor bruke profesjons- og definisjonsmakten klokt. Beslutninger skal være basert på formelle lover, normer, forskrifter og de yrkesetiske retningslinjene.

3.4.2 Medias mikromakt

Medias makt er relevant for oppgaven da den kan være en påvirkningsfaktor for selvbildet til domfelte. Mediene er en viktig del av samfunnet og blir ansett som bindeleddet mellom individ og samfunn. Det er vår viktigste kilde til informasjon og mediene innehar derfor stor makt til å påvirke hva som kommer på dagsorden (Palmstrøm 2012). Medienes oppgave er å gjengi virkeligheten så troverdig og korrekt som mulig. Det er ikke alle nyheter som når befolkningen da det er de nyhetene som vekker mest oppsikt som blir prioritert. Mediene selekterer derfor nyhetene utfra hvilke nyheter som vil selge best på markedet og hvilke som vil ha størst verdi for publikum. De har med andre ord makten til å bestemme hvilken informasjon som er viktig og hvordan den skal presenteres for befolkningen (ibid). Hendelser som individer er dømt for er ofte å lese om i aviser og i andre sosiale medier. I enkelte tilfeller vil personer bli presentert med fullt navn og hva personen er dømt for. Et eksempel på dette kan være Petter Northug. 01.07.2015 skrev VG «*Northug har sonet ferdig etter fyllekjøringen: - Jeg har tatt min straff*». Innlegget VG publiserte inneholder bilder av Northug, detaljer for hvilken handling, fengselsstraff og bot. Dette har vært en kjent sak som samfunnet har fulgt fra hendelse til slutt. Mediene har derfor makten til å gjøre personers handlinger allmennkjent. Straffbare hendelser som skjer på mindre plasser, hvor mediene forsøker å anonymisere straffedømte, vil likevel kunne bli identifisert på bakgrunn av innbyggertallet. Mediene publiserer sakene etter egen foretrekkende vinkel for å kapre til seg mest mulig oppmerksomhet. Mediene har derfor makt til å påvirke hvordan samfunnet skal forstå virkeligheten på en bestemt måte. De har makt til å farge synet vårt, legge føringer for hvordan vi skal tolke et fenomen og hvilke meninger vi skal ha om en sak. Denne makten blir omtalt som mikromakt og tvinger oss til å se verden gjennom medias prioriteringer og vinklinger. Medias makt kan føre til at sterke og vrangle forståelser samt holdninger dannes hos befolkningen.

4.0 Metode

Metode er en fremgangsmåte man benytter seg av for å innhente datamateriale og empiri om virkeligheten (Jacobsen 2005). Et forskningsprosjekt blir utformet gjennom valg som tas kontinuerlig gjennom hele forskningsprosessen. Disse valgene er avgjørende for kvaliteten og resultatet av forskningen. I dette kapitlet vil jeg presentere hvilke metodiske valg og forskningsstrategier som ble valgt i studien. Dette er en kvalitativ studie hvor datamaterialet er bestående av ord som er innhentet gjennom 8 dybdeintervju. Datamaterialet ble samlet inn gjennom en tidsperiode på 37 dager fra september 2017 til november 2017.

4.1 Introduksjon

Objektiv og verdinøytral samfunnsforskning som metode har røtter tilbake til 1800-tallet hvor positivismen forsøkte å etablere autoritativ kunnskap om samfunnet (Gilje & Grimen, 1995). På 1950-tallet førte hermeneutikken til et gjennombrudd i den positivistiske forståelsen av verdinøytralitet som metode for sann vitenskap. I denne fasen ble hermeneutikkens syn på mennesket som subjektiv fortolker i eget liv, kritisert i forhold til positivismens syn om objektiv forskning og verdinøytralitet. Hermeneutikken fremmer i sin fortolkningslære at mennesket påvirkes av ytre samfunnskontekster slik som kulturelle verdier, tradisjoner, normer og regler. Forskeren kan ikke utelukke mennesket og konteksten rundt mennesket når man søker etter vitenskap.

I denne studien egner forskningsspørsmålene seg godt for en kvalitativ tilnærming da de ønsker å belyse informantenes subjektive opplevelser av EK. I kvalitative studier vektlegges nærhet til informantene, forståelse og en åpen samhandling mellom informant og forsker (Tjora 2012). Datamaterialet består av nedskrevet tekst innhentet gjennom dybdeintervju. Fremgangsmåten som anvendes er eksplorative, induktiv og empiridrevet, hvor informantens opplevelser og erfaringer står i sentrum. Jeg valgte kvalitativ metode for å gå i dybden og tilegne meg kunnskap og forståelse om hvordan informantens virkelighet ser ut. Fokuset har røtter tilbake til fenomenologien og symbolsk interaksjonisme som legger vekt på meningsprosesser og forståelse. Fenomenologien retter fokuset på hvordan mennesket forstår virkeligheten gjennom interaksjon med andre. Symbolsk interaksjonisme vektlegger påvirkningskraften som oppstår mellom menneskene i interaksjonen (ibid). Forskningsprosjektet er utført i tråd med disse tradisjonene.

Jeg vil i det følgende forklare hvilke metodiske valg, strategier og utvalg jeg har tatt i prosessen. Innledningsvis vil jeg presentere utformingen av forskningsspørsmålet, for så å

beskrive forskningsstrategi og forskningsdesign. På denne måten får leseren en oversikt over forskningsprosessen og en forståelse for gangen i studiet. Deretter vil jeg gjøre rede for og forsvare valg av metode for rekruttering av informanter og datainnsamling. Til slutt vil jeg gi en oversikt over dataanalysen og etiske aspekter og utfordringer i forskningsprosjektet.

4.2 Utforming av forskningsprosjektet og forskningsspørsmålet.

Arbeidet mot forskningsspørsmålet startet første semester av masterstudiet, høsten 2016. Jeg har arbeidet i friomsorgen siden 2014 og har gjennom samtaler med domfelte fått høre utsagn slik som: «jeg trodde aldri at jeg skulle bli kriminell». Dette er noe jeg har undret over. Hvem er de «kriminelle»? Og hvordan blir man møtt som «kriminell»? Som tidligere nevnt er dette årsaken for valg av tema og forskningsspørsmål. Utformingen av forskningsprosjektet startet med en projektskisse som jeg utarbeidet med veiledning fra Tore Rokkan. Rokkan er førstelektor og forsker ved kriminalomsorgens utdanningscenter. Når projektskissen var ferdigstilt, utarbeidet jeg informasjonsskriv til koordinator ved EK, informasjonsskriv og samtykke til deltagelse i intervju, skriv om samtykke til bruk av båndopptak under intervjuet, og intervjuguide. Når alle nødvendige dokumenter var ferdigstilt, ble de sendt inn til Nord Universitet hvor jeg fikk tildelt veileder. Deretter ble forskningsprosjektet godkjent av veileder og jeg fikk bekreftet at det tilfredsstilte de krav som stilles. Forskningsprosjektet ble så meldt inn til NSD – norsk senter for forskningsdata, og søknad om tillatelse til å gjennomføre forskningsprosjektet ble sendt til kriminalomsorgsdirektoratet. Juni 2017 var alle nødvendige godkjenninger innhentet for å starte med forskningen.

4.3 Forskersubjektivitet og nærhet til forskningsfeltet

Forskersubjektivitet er avgjørende for de funnene som fremkommer i forskningsprosjektet. Det omhandler forskerens subjektive meninger og oppfatninger som legger føringer for hvordan man tolker og analyserer datamaterialet. Dette danner grunnlag for studien. I forskningsprosjektet er dybdeintervju anvendt. Intervjusituasjonen er intersubjektiv da den er basert på god dialog mellom informant og forsker. Hvordan forskeren opptrer og stiller spørsmålene har betydning for hva informanten velger å meddele. Dermed innebærer bruk av dybdeintervju stor forskersubjektivitet. Utformingen av forskningsspørsmål og tema er subjektivt anlagt og utformet med utgangspunkt i subjektive interesser og nysgjerrigheter. Som tidligere nevnt er forskningsspørsmålet utformet på bakgrunn av egen interesse og undring for temaet. Ut fra et saksbehandlers perspektiv anser jeg det som meget viktig å synliggjøre domfeltes utfordringer, påvirkninger og opplevelser av straffegjennomføring med EK.

Da jeg er ansatt som kriminalomsorgskonsulent ved EK vil nærhet til forskningsfeltet kunne vanskeliggjøre en kritisk refleksjon. Gjennom arbeidet som kriminalomsorgskonsulent har jeg tilegnet meg forholdsvis bred erfaring innenfor dette feltet. Dette er dog sett i lys fra saksbehandlers ståsted. I rollen som kriminalomsorgskonsulent kjenner jeg saksbehandlingen, rutiner, retningslinjer, lover, regler og tekniske utførelse av arbeidet. I samtaler med domfelte har jeg fått innblikk i hvordan det er å straffegjennomføre med EK og hvordan dette kan påvirke selvbildet til domfelte. Når jeg skal vurdere min nærhet til forskningsfeltet og min situering, vil samtaler med domfelte være det mest nærliggende. Jeg har fulgt klientene mine over forskjellige tidsperioder, fra start til slutt og har gjennom arbeidet gjort flere refleksjoner på forskningsfeltet. Jeg har observert påvirkninger, utfordringer og hvordan domfelte opplever hverdagen med EK. Jeg er også kjent med politiske føringer, og har nærhet til ideologien bak straffegjennomføringen. I rollen som forsker har det viktigste vært å lytte og søke å forstå informantene og hvordan deres virkelighet oppleves. Dette krever evnen til refleksjon, tålmodighet og åpenhet, samt evnen til å sette meg inn i informantens virkelighet. Jeg anser ikke min nærhet til forskningsfeltet som en svakhet ved studiet da jeg er bevisst på min situering og kan derfor anvende den til å styrke forskningsprosjektet. Dette har bidratt til å gjøre meg kritisk til om jeg er i stand til å sette meg inn i informantens virkelighet og forstå hva de ønsker å formidle. Denne prøvelsen har ført til flere refleksjoner om jeg virkelig lytter til hva informanten sier eller bare leter etter utsagn som bekrefter mine forforståelser. Min overbevisning er at en tydelig og bevisst situering danner det beste utgangspunktet for å oppnå en objektiv virkelighet. Ved å være bevisst på egen nærhet til forskningsfeltet samt meddele dette til leseren, medfører det et redelig utgangspunkt for forskningsprosjektet. Min største utfordring i dette arbeidet er analysen hvor jeg kan legge for mye av egen forståelse til grunn for funnene. Jeg har forsøkt å unngå dette ved å anvende grundige analytiske metoder. Dette blir utdypet i kapittel 4.10

4.4 Forskningsstrategi

I samfunnsvitenskapelig forskning er det, i følge Blaikie (2010), fire ulike forskningsstrategier; Induktiv, deduktiv, abduktiv og retroduktiv. Det er forskningsspørsmålene som er avgjørende for hvilken forskningsstrategi som anvendes. Problemstillingene som forskningsprosjektet søker å besvare, innebærer å få kjennskap til domfeltes følelser, opplevelser, tanker og meninger knyttet til hverdagen med EK. Det er av særlig interesse å belyse hvilken påvirkning og effekt EK har på selvbildet til domfelte. Med utgangspunkt i forskningsspørsmålet «*Hvordan blir domfeltes selvbilde påvirket av*

straffegjennomføring med elektronisk kontroll» vil den induktive forskningsstrategien være utgangspunktet for denne studien. I følge Blaikie (2010) er målet med induktiv forskningsstrategi å forstå og beskrive et sosialt fenomen med utgangspunkt i aktørens opplevelser og meninger. Det er menneskets opplevelse av virkeligheten, meninger, motiv, fortolkninger, og intensjoner, samt hvordan dette har innflytelse på menneskets handlinger, som vektlegges i induktiv forskningsstrategi. Den induktive forskningsstrategien tar utgangspunkt i en fenomenologisk tilnærming. Fenomenologien ble relevant for sosiologien gjennom arbeidene til Alfred Schütz (Schütz 2011). Schütz (2011) hevder at livsverden er en meningsfull verden som oppleves forskjellig for alle mennesker. I Schütz's teorier er det to temaer som står sentralt. Den ene omhandler det «intersubjektive». Med dette hevder han at mening ikke er en indre subjektiv tilstand, men at den er innskrevet i en felles sosial verden. Det andre sentrale temaet er «rasjonalitet» hvor han undersøkte i hvilken forstand handlinger er rasjonelle (ibid). Schütz konkretiserer begrepet «livsverden» som gjeldene for hvert enkelt individ og gruppe. Det kunne for eksempel være bondens verden, domfeltes verden eller familielivets verden. De forskjellige verdene er preget av bestemte relevanssystem og typifiseringer. I arbeidet mot en teori om livsverden var det i følge Schütz viktig å forstå to forhold; den første er metodisk og påpeker at enhver vitenskapelig beskrivelse av et fenomen er en abstraksjon av vår forforståelse av fenomenet (Harste & Mortensen 2013). For det andre er betydningssammenhengen allerede forventet og tolket i forkant som en sosial intersubjektiv sammenheng (ibid). Schütz (2011) skjerper begrepet om livsverden og konstruerer begrepet «Life of working». I denne delen blir verden konstruert av sosiale aktørers handlinger som fører til at den objektive verden oppleves som subjektivt, meningsfullt og reelt. Handlingene kan modifisere, manipulere og forandres. «Life of working» blir omtalt av Schütz (2011) som realiteten over alle andre realiteter. Her befinner individene seg i en biografisk situasjon, samtidig som de er underlagt hverdagslivet. Mennesker blir født inn i et samfunn og en hverdag som er felles for alle. Det er pragmatisk og består av å arbeide. Menneskets arbeid blir forstått som alle de prosjektene individet arbeider med, slik som å stå opp, møte på pliktig oppmøte med friomsorgen, dra på jobb, med mer. Schütz (2011) hevder at det kun er gjennom «life of work» at individene er våkne og fokusert. Livsverdenes grunnleggende rasjonalitet bunner i at den er felles (Harste & Mortensen 2013). Schütz (2011) avviser tanken om at det eksisterer et skille mellom individ og samfunn. Livsverden er en verden for felles erfaring hvor meningen med handlingene ikke bare er subjektivt. Dette underskrives med at mennesket ikke kan mene hva som helst med de handlingene det utfører (ibid). Mening og forståelse står derfor sentralt. Innenfor denne tradisjonen kan mennesket ikke studeres som

ting, men skal studeres som meningsfulle vesen. Forskeren studerer mennesket med utgangspunkt i hvilken holdning mennesket har til sin livsverden. Gjennom menneskets erfaringer får forskeren det reneste materialet, altså data. Menneskets bevissthet studeres med utgangspunkt i subjektive meninger, opplevelser og holdninger. Gjennom den subjektive opplevelsen søker man å oppnå en dypere forståelse av individets erfaringer (ibid). Forskeren tar utgangspunkt i menneskets opplevelse av virkeligheten, og at realiteten er slik mennesket beskriver den. Med andre ord kan to ulike personer ha forskjellige opplevelse av samme fenomen. Det er denne opplevelsen man søker å oppnå forståelse for innenfor et fenomenologisk perspektiv (Tjora 2012). I dette studiet er det domfeltes opplevelser av hverdagen med EK som skal studeres. Jeg har valgt å anvende en fenomenologisk tilnærming da jeg ønsker å få fatt på domfeltes subjektive meninger og opplevelser (ibid). Med denne tilnærmingen vil jeg få innsikt i individets bevissthet og kunne se det i lys av deres situasjon. Det er viktig at jeg, som forsker og intervjuer, forsøker etter beste evne å sette meg inn i informantens virkelighet og tillater at deres opplevelser av virkeligheten blir sentrum for den subjektive skildring av mine empiriske funn (ibid). Da jeg ønsker å viderefremme domfeltes opplevelser blir tolkningen meget essensiell. Forskningsprosjektet har derfor en induktiv forskningsstrategi med en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming.

Hermeneutikk har tre betydninger; tolkning, uttrykk og oversettelse. Til sammen utgjør de den «hermeneutiske operasjon» som søker forståelse av et fenomen (Nilssen 2012). Den hermeneutiske spiral er en analytisk modell som indikerer at all tolkning består av kontinuerlig bevegelse mellom deler og helhet. Det som blir fortolket, blir fortolket i lys av konteksten og vår forforståelse. Hvordan helheten blir fortolket er avhengig av hvordan delene blir fortolket og omvendt. Tolkningen er ikke en lineær prosess, men beveger seg som en spiral hvor detaljene bringes sammen for å forstå helheten. Gadamer (2010) betegner dette som konsentriske sirkler hvor forståelsen beveger seg mellom helhet og delene. Gadamer var en modernitetskritiker som gjorde opprør mot vitenskapeliggjøringen av human – og samfunnsvitenskapene (Gadamer 2010). Hans filosofiske hermeneutikk tar utgangspunkt i at mennesket må studeres som handlende, talende, og skrivende vesener. Mennesket kan ikke forklares, det må forstås (ibid). Gjennom dialog med mennesket entrer man inn i et felles rom hvor mening finner sted. Det er i disse møtene Gadamer er opptatt av å beskrive og forstå hva som fremkommer i møtet og hva som muliggjør dem. Han hevder videre at naturvitenskapelig metode og tilnærming er ikke i stand til å begripe meningen i dialogen og fungerer mer som en hindring til forståelsen av møtet (ibid).

4.5 Forskningsdesign

I følge Miles m.fl (2014) blir studiens forskningsdesign bestemt av forskningens teorier, forskningsspørsmål, casedefinisjon, konsepter, utvalg, programvare og datalagring. Det er en gjensidig påvirkning mellom de ulike faktorene som fører til forskningsdesignet. Miles m.fl (2014) peker på også forskjellen mellom løse og stramme design. Løse design tar utgangspunkt i at sosiale fenomener er for kompliserte til å få grep om gjennom spesifiserte begrepsrammer og måleinstrumenter. Forskeren stiller seg åpen for ulike sosiale fenomener og har ikke et forhåndsbestemt tema eller forskningsspørsmål. Designet inneholder en induktiv tilnærming til datainnsamling, som forskningsspørsmålet og begrepsapparatet blir et resultat av. Stramme design innebærer mer struktur og forhåndsarbeid. Det teoretiske rammeverk, begrepsapparat og datainnsamlingsstrategi er utviklet på forhånd. Målgruppen for studien, antall informanter og tema for intervjuene er forhåndsdefinert og spesifisert (ibid). Jeg kommer nå til å presentere en overordnet oversikt av forskningsprosessen. Etter at valget av tema for studien var tatt, startet jeg å innhente relevant litteratur. Jeg søkte etter evalueringsrapporter, artikler, og forskning som omhandlet straffegjennomføring med EK. Jeg fant tre rapporter som fanget oppmerksomheten min: Rokkan (2012), Skardhamar (2013) og Haavardsholm mfl. (2016). Evalueringsrapportene gav innblikk i hverdagen med elektronisk kontroll, hvem de domfelte er, og sosioøkonomiske aspekter. Når prosjektskissen og forskningsspørsmålet var utarbeidet og godkjent av Nord universitet, kriminalomsorgen region nord og NSD, ble neste steg rekrutteringen av informanter. Informantene ble rekruttert av saksbehandlere ved andre friomsorgskontor i Norge. Kommunikasjonen fant sted over e-mail. Koordinator ved EK fikk tilsendt informasjonsskrivet og samtykke til deltagelse pr. mail. Dette ble videreformidlet til saksbehandlere ved EK. Jeg fikk tilsendt signerte samtykker i retur per mail. Neste steg var datainnsamlingen. Jeg gjennomførte åtte semistrukturerte dybdeintervju med informantene ansikt til ansikt. Båndopptakene ble transkribert og skrevet om til skriftlig tekst i et word-dokument og deretter analysert. Siste steg i prosessen var presentasjonen av sentrale funn. Mye av forskningsprosjektet mitt var nøye planlagt i forkant. Samtidig var jeg åpen og mottakelig for andre temaer og informasjon som ikke var forhåndsbestemt. Jeg vil ikke si at jeg verken har et stramt eller et løst design, men at forskningsprosjektet befinner seg et sted på midten og heller i retningen av et strukturert design. Jeg vil også understreke at en kvalitativ forskningsprosess ikke er lineær, noe som også er gjeldene i dette tilfellet. Forskeren går frem og tilbake mellom teori, datainnsamling og analyse. Til tross for dette, innehar forskningsprosessen visse deler som må på plass før man kan fortsette.

4.6 Metodisk tilnærming.

Metode er et redskap man anvender innen forskning for å innhente informasjon og empiri om virkeligheten. Det er et hjelpemiddel man anvender for å oppnå forståelse og utvikle mer kunnskap (Tjora 2012). Hvilken metodisk tilnærming man anvender henger tett sammen med forskningsspørsmålet. I denne studien ønsker jeg å tolke og forstå hverdagen med EK som et fenomen. Jeg leter etter kjennskap til meninger og opplevelser som domfelte besitter. Forskningsspørsmålet mitt er av sensitiv og personlig karakter som verken kan tallfestes eller måles slik som i kvantitativ metode. Jeg har derfor valgt å anvende kvalitativ metode da den passer best til forskningsspørsmålet. Empirien i denne oppgaven vil derfor bestå av ord som jeg har innhentet gjennom dybdeintervju med utgangspunkt i et intensivt design. På denne måten får jeg muligheten gå i dybden og innhente så mange ulike meninger og detaljer som mulig om temaet og forskningsspørsmålet.

4.6.1 Informantene

Informantene er hovedkilden og det viktigste bidraget til innhenting av empiri innenfor kvalitativ metode. For å sikre relevant informasjon valgte jeg å benytte meg av et strategisk utvalg. Det vil si at jeg strategisk valgte informanter som var i stand til å gi relevant informasjon om forskingsprosjektet og problemstillingen. Utvalgets antall bør samsvare med forskerens evne til å gjennomføre tilstrekkelige analyser og behandle materialet på en hensiktsfull måte. For å unngå nærhet til egen arbeidsplass valgte jeg å reise til to andre friomsorgskontor i Norge og intervjuet informantene der. Dette gjorde jeg for å unngå rollekonflikt mellom rollen som kriminalomsorgskonsulent, saksbehandler og rollen som forsker. Informantene som ble rekruttert var i forskjellige aldersgrupper og hadde forskjellig doms-lengder. Dette førte til et bredere spekter av opplevelser, følelser og meninger rundt forskningstemaet. Jeg fikk ikke rekruttert noen kvinnelige informanter, noe som kan ses i sammenheng med andelen kvinner som straffegjennomfører med EK og studiens tidsbegrensinger.

4.6.2 rekruttering av informanter

Som nevnt, hadde jeg ikke kjennskap til informantene og de hadde ikke kjennskap til meg. Vi var på denne måten likestilt i intervjusituasjonen. I skrivet til friomsorgslederen presenterte jeg meg selv, formålet med forskningsprosjektet og la med informasjon til informantene, samtykke til deltakelse i prosjektet, informasjon til koordinatoren for EK, godkjenning fra NSD og godkjenning fra kriminalomsorgen region nord. I skrivet gav jeg instruksjoner på antall informanter og at jeg ønsket å intervju både hel og del-gjennomførere.

Kjønn og alder ble ikke spesifisert som et krav som følge av studiens begrensende tidsaspekt. Med hensyn til andelen kvinner som straffegjennomfører med EK, anså jeg det som meget vanskelig å rekruttere dem innenfor tidsrammen. Alder ble heller ikke spesifisert da dette kan være et umulig krav å oppfylle innenfor tidsrammen. Jeg gav koordinator et forslag om at intervjuet kunne fungere som et pliktig oppmøte, noe som domfelte er nødt til å delta på to ganger i uken. Jeg foreslo dette da det ville gange den domfelte, kriminalomsorgen og meg. Koordinator var enig i dette og domfelte fikk intervjuet med meg registrert som et pliktig oppmøte. I tillegg var både jeg og informanten innforstått med at sjansen for at vi kom til å møtes i jobbsammenheng var liten. Dette gav meg som forsker muligheten til å være så objektiv som mulig. Jeg hadde ingen forforståelser om deres meninger, dom, handlinger, eller domslengde. Dermed kunne jeg lettere ivareta rollen som objektiv forsker og rette fokuset mot å forstå deres erfaringer og opplevelser av hverdagen med EK. Friomsorgskontorene jeg kontaktet var meget behjelpelig med å rekruttere informanter.

4.6.3 Presentasjon av informantene

Jeg har valgt å benytte meg av fiktive navn på informantene slik at de ikke kan bli gjenkjent. I følgende presentasjon vil jeg presentere tidligere dommer, alderskategori, doms-kategori og domslengde som riktige opplysninger. Jeg har ikke opplysninger om bo-sted, yrke eller spesifikk alder som relevant for prosjektet.

Informant:	Tidligere dommer:	Alder:	Doms-kategori:	Domslengde:
Informant: 1 «Joachim»	Flere	40 årene	Narkotika	17 Måneder
Informant: 2 «Ole»	Ingen	20 årene	Uaktsomt drap	5 Måneder
Informant: 3 «Tom»	Ingen	40 årene	Sedelighet	36 Måneder
Informant: 4 «Richard»	Ingen	40 årene	Bedrageri	4 Måneder
Informant: 5 «Emil»	Ingen	60 årene	Økonomisk kriminalitet	21Måneder
Informant: 6 «Kristoffer»	Ingen	50 årene	Bedrageri	12 Måneder
Informant: 7 «Petter»	Ingen	40 årene	Fartsovertredelse	14 Dager
Informant: 8 «Øyvind»	Ingen	20 årene	Vold	4 Måneder

4.6.4 Informert samtykke

For å kunne gjennomføre et forskningsprosjekt skal forskeren ha informantenes informerte samtykke (Jacobsen 2005). Et informert samtykke vil si at informantene har fått informasjon

om hva deltakelsen innebærer, hva materialet skal brukes til og hva forskningsprosjektet omhandler. Samtykket skal være basert på frivillig deltakelse uten ytre press. Innenfor kvalitativ forskning kan det by på utfordringer når det gjelder hvor mye informasjon forskeren skal gi og hvor mye informasjon deltakeren bør ha om forskningsprosjektet. I mitt prosjekt fikk informantene informasjon om hva intervjuene skulle benyttet til, temaet for prosjektet og hvorfor de var i målgruppen. Det er en gylden balansegang mellom for lite informasjon og for mye informasjon. Jeg ønsket ikke at informantene skulle være bevisst på problemstillingen da dette kunne føre til at informantene fortalte det de trodde jeg ønsket å høre. Dette kan påvirke informantens atferd og informasjon under intervjuet slik at den skal «passe inn» i mitt forskningsprosjekt. Dette ville hatt innflytelse på forskningsprosjektets validitet og reliabilitet. Da jeg ikke visste hvilken retning intervjuene kom til å ta, ville jeg unngå å lede informantene i en spesiell retning. Derfor forsøkte jeg å stille så åpne spørsmål som mulig og lot informanten snakke så fritt som mulig. Alle informantene fikk grundig beskjed om muligheten til å trekke seg fra prosjektet før, under eller i etterkant. Ingen av informantene har ønsket å trekke seg. Motsatt gav de fleste uttrykk for at de ønsket å dele sine opplevelser og erfaringer og håpet at dette kunne bidra til å gjøre det lettere for andre.

4.7 Forberedelser

4.7.1 Utforming av intervjuguide

Innenfor kvalitative studier fungerer intervjuguiden oftest som en huskelapp for forskeren. Dermed kan spørsmålene gjerne være preget av stikkordsform og åpne temaer (Tjora 2012). Det finnes ulike strukturer for intervjuguiden. I denne studien valgte jeg en intervjuguide med delvis fast struktur også kjent som semi-strukturert intervjuguide. Det vil si at intervjuguiden ble utformet og fastlagt i forkant av intervjuene, men at forskeren er åpen for nye temaer som ikke var planlagt på forhånd. I utformingen av intervjuguiden forsøkte jeg å være kreativ og produsere gode temaer og spørsmål. Disse skulle dekke et bredt område og fange opp så mye relevant informasjon som mulig. Resultatet ble syv temaer, sett bort fra åpningsspørsmål og avslutningsspørsmål. Under hvert av temaene konstruerte jeg underspørsmål som jeg ønsket at alle informantene skulle svare på. Det ble totalt trettiseks spørsmål (Se vedlegg 1). Spørsmålene var utformet slik at de samsvarte med problemstillingen og alderen til informantene. Det er viktig at spørsmålene er så enkle som mulig og at man utelukker akademiske definisjoner og lignende. På denne måten er det lettere for informanten å forstå hva man spør etter. Informantens forståelse av spørsmålene er noe som kan påvirke oppgavens reliabilitet og validitet. Dermed er det viktig å sikre at informanten har forstått

spørsmålet og vet hva han svarer på. Utformingen av en delvis fast intervjuguide ble valgt da jeg ønsket å kunne sammenligne de ulike svarene og se etter forskjeller og likheter i opplevelsene til informantene. Intervjuguiden er utformet i samsvar med traktprinsippet slik at intervjuet får en rolig start før man snevrer inn spørsmålene og går i dybden (Jacobsen 2005). Jeg startet derfor alle intervjuene med noen enkle spørsmål før så å gå over til temaer som krever mer refleksjon og kunne oppleves som tyngre.

Etter å ha utformet intervjuguiden gjennomførte jeg noen prøveintervju med venner og bekjente. Jeg ba dem leve seg inn i rollen som straffedømt for å gjøre det så realistisk som mulig. Dette gav meg stor forståelse for egen posisjon og hvordan motparten forsto spørsmålene mine. Dette dannet et bilde av hvilke vendinger intervjuet kunne ta og hvordan temaer som jeg i utgangspunktet ikke hadde tenkt på, ble sentrale. I denne situasjonen fikk jeg også tilbakemeldinger på kroppsspråk og andre uttrykk. Jeg fikk i tillegg trening i å stole på diktafonen og løsrive meg fra penn og papir. For meg var dette meget nyttig læring.

Til slutt utformet jeg samtykkeerklæringen. Her vektla jeg flere spesifikke momenter som jeg anså som viktig å ha med. Blant disse; formaliteter og hensikten ved intervjuet, informasjon om anonymitetsbeskyttelse, når prosjektet antas ferdigstilt, informasjon og spørsmål om bruk av båndopptak. Herunder spesifiserte jeg at jeg kom til å medbringe eget skjema om samtykke til bruk av båndopptak på intervjudagen og at det ikke var et krav for å delta.

4.8 Gjennomføring

Jeg gjennomførte intervjuene over tre dager fordelt på en tidsperiode på 37 dager. Jeg startet første dag med to intervjuer, andre dag med to intervjuer og tredje dag med fire intervjuer. Intervjuguiden var meget nyttig under intervjuet og fungerte eksepsjonelt som huskelapp. Under intervjuene fikk jeg masse informasjon som ikke var like relevant for studien. Intervjuguiden fungerte i disse situasjonene som en veileder hvor jeg kunne innhente meg selv og informanten når vi snakket om irrelevante temaer. Tidsaspektene på intervjuene varierte alt fra 37 minutter til 2t og 34 minutter, men de fleste varte litt over en time. I følge Tjora (2012) er et av suksesskriteriene ved dybdeintervju at forskeren evner å skape en avslappet stemning innenfor trygge omgivelser. Intervjuene ble derfor gjennomført ved friomsorgens kontorer og fungerte som en erstatning til et pliktig oppmøte. På denne måten var informanten allerede klar over tidspunkt og dato i tillegg til at han slapp å møte hos friomsorgen tre ganger på en uke. Intervjuene ble forsøkt gjennomført på en naturlig måte uten noen forstyrrelser. Dette er noe jeg følte at jeg klarte å oppnå til en viss grad. Jeg startet

intervjuene med å presentere meg selv, hensikten med og hva intervjuene skulle anvendes til. Jeg spurte så om tillatelse til bruk av båndopptak/diktafon og gjennomgikk samtykkeskjemaet sammen med informantene. På denne måten kunne jeg oppklare hvis noe var uklart. Alle intervjuene ble gjennomført med båndopptak.

Under intervjusituasjonene ønsket jeg at informantene skulle få en rolig start og bli mer trygge på meg før de vanskelige spørsmålene ble brakt frem. Dette fører til bedre forutsetninger for å oppnå en åpen og god dialog. I møte med informantene er det dem som er i sentrum. Jeg som forsker skal være så anonym og lite delaktig i samtalen som mulig (Tjora 2012). Under intervjuene kan jeg forstå om informantene føler at jeg bedømmer svarene, meningen, handlingene og tankene deres som riktig eller gal. Derfor hadde jeg på forhånd, øvd meg på å ikke gi avkreftende eller bekreftende tilbakemeldinger gjennom kroppsspråk, ord eller uttrykk. Jeg ønsket heller å fremstå som interessert, nysgjerrig og nøytral i samtalen. Samtidig ønsket jeg å vise respekt og forståelse overfor informantene og hva de fortalte. Jeg ønsket at informantene mine skulle snakke fritt under intervjuene dog innenfor gitte temaer. Dermed valgte jeg kun å gi informantene informasjon om temaet til forskingsprosjektet, men ikke om problemstillingen min. Dette var en bevisst handling for å unngå å legge føringer for informantene slik at de ikke skulle bli ledet mot å avgi svar etter hva de trodde at jeg ønsket å få som svar. Tjora (2012) presiserer viktigheten av å stille åpne spørsmål og la informantene reflektere over og komme frem til svarene selv. Jeg oppfattet at intervjusituasjonen var lett og ledig med alle mine informanter. Det fantes variasjoner blant hvor konkrete og punktlige informantene var med svarene, men disse var små. De fleste hadde utfyllende svar på alle spørsmålene. Informantene virket å være interessert i temaet, hadde tydelige meninger og ønsket å bidra med sin erfaring. Jeg fikk inntrykk av og tilbakemeldinger på at informantene opplevde intervjusituasjonen og spørsmålene som grei. Jeg var oppmerksom på kroppsspråket til informantene og oppfattet aldri tegn til ubehag under intervjuene. Derimot opplevde jeg at jeg fikk god kontakt med informantene og føler at jeg sitter igjen med mye god informasjon.

4.9 Datamaterialet

I kvalitative studier er bearbeiding av datamaterialet et tidkrevende og omfattende arbeid. I denne prosessen finner forskeren funnene som danner resultatet for studien. Forskeren er nødt til å sette av god tid til bearbeiding av datamaterialet for å få utnyttet potensialet av empirien.

4.9.1 Transkribering

Transkribering er en prosess hvor forskeren gjør lydopptaket fra intervjuet om til nedskrevet

tekst (Tjora 2012). I intervjusituasjonen er det vanlig at det fremkommer kroppsspråk som er med på å forklare og formidle livsverdenen til informantene. Det er derfor viktig at forskeren er nøye på transkriberingen slik at utsagn får lik betydning i tekstform slik som det var ment muntlig. Med dette i tankene transkriberte jeg intervjuene fortløpende etter hver intervjudag. I transkriberingsprosessen er det viktig å få med alle ord, uttrykk og kroppsspråk som fremkommer (ibid). I denne prosessen la jeg godt merke til hva jeg som intervjuer gjorde bra og hva jeg kunne forbedre til neste intervju. Det var en god læringsprosess. En intervjuer skal kunne kombinere evnen til å holde struktur i samtalen samtidig som den skal være fri, åpen og flytende. Under transkriberingen ble det tydelig at jeg ikke behersket dette til å begynne med, men følte at jeg ble bedre og bedre for hvert intervju. Samtidig ble jeg observant på hva jeg gjorde positivt. Selv syntes jeg at jeg var god til å gi informantene tid og rom til å utdype og forklare, samtidig som jeg ikke stilte ledende spørsmål. Videre gav jeg god informasjon og stilte tydelige spørsmål. Jeg valgte å transkribere intervjuene inn i et Word-dokument med bokmål som målform. Jeg valgte å anvende bokmål til tross for at informantene hadde forskjellige dialekter. Dette gjorde jeg for ikke å avsløre hvilke områder informantene var fra.

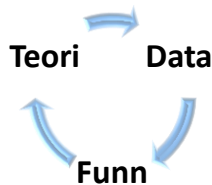
4.10 Analyse

I kvalitative studier er det et gjensidig påvirkningsforhold mellom forskningsspørsmålet, innsamling av empiri, analyse og tolkning. De utformer og utfyller hverandre i takt med hverandre. Forskere innenfor kvalitative studier kan derfor arbeide parallelt med de forskjellige delene som en helhet. Herunder betraktes analyse og tolkning som kontinuerlige prosesser som pågår under hele forskningsprosjektet (Miles m.fl 2014). I tolkningsprosessen vil man automatisk analysere data og søke etter metoder for hvordan materialet kan forstås. Analyseringen er ikke et separert stadium i prosessen, men starter allerede under intervjusituasjonen. Her vil forskeren søke mening, betydning og forståelse for hvordan informanten faktisk opplever virkeligheten. For å oppnå forståelse er forskeren nødt til å sette seg inn i den sosiale arenaen og konteksten som informanten inngår i, og se dette i lys av helheten. For at sitater og utsagn ikke skal miste sin betydning har jeg forsøkt å fremstille datamaterialet slik at leseren skal få et helhetlig bilde av hvordan det er å straffegjennomføre med EK. Selv om intervjuguiden var semi-strukturert med relativt fast struktur ble ingen av intervjuene identiske. Gjennom transkriberingen og analysen ble det tydelig hvilke temaer som var relevant og hvilke som ikke var relevant for oppgaven. Det var også store forskjeller på hvor mye relevant datamateriale som informantene ga noe som blir gjenspeilet i oppgaven. Jeg vil imidlertid understreke at informantene som er mindre sitert og omtalt i analysen, ikke

har mindre betydning for forskningen. Informantene blir omtalt og sitert med utgangspunkt i de ulike temaene som står sentralt for å belyse forskningsspørsmålet. Analyseringen er en fremstilling av de ulike transkriberte intervjuene og hvilke funn som fremkom etter gjentatte gjennomlesninger. Dette var tidskrevende, men den mest interessante delen av forskningsprosjektet. Prosessen var som følgende;

Når intervjuene var transkribert startet jeg prosessen med å analysere datamaterialet. Første steg i analyseprosessen er koding av data. I følge Saldaña (2013) deles koding inn i to hovedstadier; førstesyklus koding og andresyklus koding (Miles mfl. 2014). Det finnes opptil 25 forskjellige tilnæringer innenfor førstesyklus koding hvor hver enkelt har sin egen funksjon. Det finnes tre elementære metoder; beskrivende koding, prosess koding og In Vivo koding. Disse danner grunnlag til de forskjellige tilnærmingene. I studiens førstesyklus koding valgte jeg å benytte meg av In Vivo koding og prosess koding. In Vivo koding blir ansett som en av de mest kjente kodemetodene som anvender informantens ord og uttrykk til å beskrive et fenomen (Miles mfl 2014). I denne studien ønsker jeg å fremme informantenes opplevelser gjennom en fenomenologisk tilnærming for å skape et bilde av deres subjektive virkelighet. På grunnlag av dette anså jeg at In Vivo koding passet utmerket til å kode transkriberte intervju med informantens ord og sitat. Jeg har videre valgt å benytte meg av verdikoding for å omfavne informantenes holdninger og verdier. Verdikoding blir hyppig anvendt i studier hvor forskeren undersøker identitet, interne personlige opplevelser og kulturelle verdier. Med utgangspunkt i verdikoding kodet jeg informantenes verdier, holdninger, emosjoner, og følelser. Etter å ha oppsummert segmenter av data gjennom førstesyklus koding startet prosessen med andresyklus koding. I denne fasen ble kodene i førstesyklusordningen gruppert i et mindre antall kategorier og temaer. Gjennom mønsterkoder ble kodene samlet i mer meningsfulle enheter. Mønsterkoder har følgende funksjoner: Å sortere og kondensere store mengder data, lede forskeren nærmere analysen og å guide forskeren til å skape kognitive kart som danner grunnlaget for analysen. Gjennom kondensering og sortering av datamaterialet finner forskeren hva informantene har til felles, eller hvilke mønstre og prosesser som utpeker seg. I denne studien er mønsterkodene kategorisert under forskningsspørsmålets tre delspørsmål. Utfallet av denne prosessen var at det fremkom tre hoved kategorier som jeg vil behandle som sentrale i det videre arbeidet. Kategoriene er: «Motstand», «Forsvarsmekanismer» og «Makt» (Se vedlegg 2). Dette ble utført for å systematisere data med utgangspunkt i informantenes utsagn. Kodene er også sortert med utgangspunkt i kategorier som var relevant fra et teoretisk perspektiv:

stigmatisering, kapital, subjektposisjon, rolle og identitet. Underkategoriene til motstand er: «motstand i det sosiale rom», «signifikante andre» og «aksept». Underkategoriene til Forsvarsmekanismer: er «multiple identiteter – en forsvarsmekanisme», og «Identitetens betydning for totalselvet». Under «Makt» finner vi underkategoriene «Personalet» og «media». Kategoriene og underkategoriene er teoretisk forankret med utgangspunkt i funn fra intervjuene. Overskriftene som benyttes kan forklares ut ifra den hermeneutiske spiral hvor man kontinuerlig arbeider vekselvis mellom teori, data og funn. I denne fasen knyttet jeg teori til datamaterialet som har ført til funn, som igjen har ført til ny teori knyttet til data som har resultert i ytterligere funn. Prosessen ble gjentatt flere ganger og funnene bidro til å danne overskriftene i diskusjonskapitlet. Prosessen var tidkrevende og meget interessant. Den hermeneutiske spiral kan illustreres slik:

4.11 Validitet og reliabilitet

Jeg skal i det følgende vurdere forskningsprosjektets validitet og reliabilitet som er viktige begrep når det gjelder studiens gyldighet og pålitelighet.

4.11.1 Validitet

Validitet handler om hvorvidt metoden som er anvendt i forskningsprosjektet måler det man ønsker å måle (Jacobsen 2005). Herunder om det er samsvar mellom virkeligheten og de konklusjonene som trekkes. Validiteten til et forskningsprosjekt kan svekkes av flere aspekter gjennom hele prosessen. Det er derfor nødvendig at forskeren er innforstått med hvilke metoder som kan anvendes for å unngå at validiteten svekkes. Jeg kommer i det følgende til å presentere intern og ekstern validitet. Intern validitet tar for seg om det fenomenet som blir forsket på samsvarer med innsamlende data. Det er et omdiskutert tema for kvalitative forskere hvor enkelte mener at dette er en kvantitativ konstruksjon og derfor velger å ta avstand fra validiteten i kvalitative studier (Miles m.fl 2014). Andre uttrykk slik som «troverdighet» og «dypforståelse» er foretrukket fremfor begrepet «validitet».

Forskere som ikke tar avstand fra begrepet «validitet» mener dette er en mer rigid holdning til arbeidet som utføres. I mitt arbeid har jeg forsøkt å tilegne meg en dypforståelse og fremme hvordan informantene opplever hverdagen med EK på en troverdig måte. Dette er noe som vil

styrke validiteten til forskningsprosjektet. Miles m.fl (2014) påpeker flere aspekter som forskeren må ivareta og vurdere når det gjelder intern validitet. Beskrivelsene som fremtrer i studien må være «tykke», meningsfulle og innholdsrike (Geertz 1983). Funnene må også fremstå som overbevisende, fornuftige og troverdig for leseren. På denne måten viser forskeren at den har opparbeidet en dypforståelse for temaet.

Datamaterialet i forskningsprosjektet må være basert på, og ha en tilknytning til oppgavens teorier. I tillegg må forskeren gjøre vurderinger og ta høyde for motstridene forklaringer til fenomener som fremkommer av datamaterialet. Jeg har forsøkt å etterleve disse kriteriene ved å plassere gjengitte sitater og beskrivelser fra informantene i et teoretisk rammeverk i kapittel 6. For å sikre datamaterialets validitet, ble alle de transkriberte intervjuene lest igjennom flere ganger for å unngå at viktige fenomen, eller antall ganger et fenomen forekom, ble oversett. Ekstern validitet tar for seg forskningsprosjektets overførbarhet. I denne studien er det ikke et mål at funnene som fremkommer skal generaliseres eller overføres til lignende tilfeller. Dette er en eksplorativ undersøkelse hvor målet er å fremme en økt forståelse for informantenes opplevelser av hverdagen med EK og hvorvidt dette påvirker selvbildet.

4.11.2 Reliabilitet

Reliabilitet tar for seg hvor pålitelig datamaterialet er. For at et forskningsprosjekt skal oppnå høy reliabilitet skal det ha vært utført på en konsistent og stabil måte over en viss tidsperiode (Miles m.fl 2014). Andre forskere som utfører samme studie, med samme betingelser og utførelser skal kunne oppnå samme resultat. I kvalitative studier vil sannsynligheten for å oppnå samme resultat være minimal som følge av antall informanter og at studien tar utgangspunkt i subjektive erfaringer og opplevelser. Dette kan ikke generaliseres eller overføres til andre i samme situasjon da hvert individ har egne subjektive opplevelser og forståelser av et fenomen. Innenfor kvalitative studier blir reliabilitet knyttet opp mot forskerens interesser og forkunnskap, og informantenes opplevelser og erfaringer vedrørende et fenomen. Forskerens bakgrunn, forkunnskap og interesser påvirker hvordan forskeren tolker materialet og dermed vil hver enkelt forsker tolke det samme materialet forskjellig (ibid). I følge Miles m.fl (2014) vil forskningsspørsmålets tydelighet og dens sammenheng med underordnende elementer i studien, være det viktigste for å sikre at forskningsdata er reliable innenfor kvalitativ metode. For å oppnå dette organiserte jeg intervjuguiden med overordnende kategorier med tilhørende spørsmål. På denne måten tilrettela og sikret jeg at forskningsspørsmålet skulle bli besvart. Det fremgår som essensielt at forskerens status og

rolle er redegjort for, slik at leseren får et reelt bilde av hvorfor og hva som kan ha påvirket forskerens tolkninger av datamaterialet. Dette er redegjort for i kapittel 4.3. Videre må det teoretiske grunnlaget være spesifisert slik at funnene som fremkommer kan knyttets opp til relevant teori. Funnene som studien baseres på, må også være av meningsfull karakter samt at det kan trekkes paralleller mellom informantene. For eksempel ble «medias definisjonsmakt» nevnt av flere informanter. Det ble derfor naturlig å analysere forskningsspørsmålet i lys av dette. Reliabilitet omhandler således om å tilrettelegge for en tydelig og gjennomskuelig studie hvor leseren får innsikt i hvordan og hvorfor forskeren har anvendt de spesifikke metodene og gjennomført studien slik den fremkommer (Miles m.fl 2014). På denne måten får leseren forståelse for funnene i studien og er dermed i stand til å vurdere hvorvidt arbeidet er grundig utført. Forskeren må derfor være åpen og tydelig i beskrivelsen av hvilke fremgangsmetoder og valg som er tatt, samt være ærlig og redelig om egen status, situering og rolle.

4.12 Etiske refleksjoner

I et hvert forskningsprosjekt skal forskeren ivareta grunnleggende etiske prinsipper. Det skilles mellom uformelle og formelle etiske retningslinjer. Det første prinsippet en hver forsker må reflektere over og ivareta, er prinsippet om human oppførsel. Miles m.fl (2014) uttrykker det slik: «*First, do no harm*» (ibid, 2014, s. 56). Nilssen (2012) presiserer at det finnes tre grunnleggende etiske krav: respekt for medbestemmelse, frihet, integritet og menneskeverd. Jacobsen (2005) understreker viktigheten av å ivareta kravet om informert samtykke, retten til å bli gjengitt korrekt og respekt for privatlivet. Alle overstående prinsipper er sentrale verdier som forskere er nødt til å ivareta for å gjennomføre et godt arbeid og danne trygge rammer for informanten. Forskeren vurderer de ulike valg som fremkommer under forskningsprosjektet med utgangspunkt i de etiske prinsippene. I mitt forskningsprosjekt har jeg forsøkt å ivareta de formelle etiske retningslinjene ved å gi informantene korrekt og troverdig informasjon om hva som er hensikten og formålet med intervjuet, samt hva jeg skal bruke informasjonen til. Informantene fikk også opplysninger om hvordan båndopptaket og datamaterialet ble oppbevart, behandlet og hvem som har tilgang på materialet. Forskningsprosjektet ble meldt inn og godkjent av NSD – norsk senter for forskningsdata. Dette ble utført som et ledd i å ivareta de formelle etiske retningslinjene. Forskere skal i følge Miles m fl. (2014) stille seg spørsmålet om forskningsprosjektet kan få negative følger for dem som deltar. I rollen som forsker blir jeg ansvarlig for at informanten ikke blir utsatt for økt fysisk eller psykisk belastning av å delta i studien. Nilssen (2012)

påpeker viktigheten av å ivareta sårbare grupper i samfunnet. Målgruppen for denne studien er domfelte som straffegjennomførere med EK. Denne gruppen kan anses som en sårbar gruppe som jeg må være særlig oppmerksom overfor i intervjusituasjonen. Hensikten med intervjuer i kvalitative studier er for å gå i dybden og forstå et fenomen. Dybdeintervju kan oppleves som vanskelig for noen da spørsmålene kan være av personlig karakter og kanskje virke støtende. Temaene som fremkommer kan være sårbare, skamfulle, og pinlige å samtale om. Under intervjuet bygges det en relasjon mellom informant og forsker som er av asymmetrisk karakter. Herunder er begrepet «makt» sentralt. Makt ligger implisitt i rollen som forsker hvor det er forskeren som leder og angir intervjuets innhold og tema. I ettertid har forskeren makt til å definere, kategorisere, tolke og analysere informantens utsagn (Kvale 1997). I møte med informantene var det viktig for meg å sikre at informanten følte seg respektert og ivaretatt. En strategi jeg brukte for å skape medbestemmelse og legge en demper for egen makt var å gi informanten muligheten til å trekke tilbake utsagn etter intervjuet. Jeg spurte alltid informanten om det var noe de ikke ville jeg at jeg skulle ta med i studien. Dette fremgikk som et ledd i å ivareta de uformelle etiske retningslinjene. Videre har jeg gjennom ord, uttrykk og kroppsspråk søkt å behandle informantene med forståelse og som et medmenneske. I behandlingen av datamaterialet har jeg også forsøkt å gjengi funn på en pålitelig og korrekt måte.

4.13 Sammendrag

I dette kapitlet har jeg gjort rede for forskningsprosessen som danner grunnlaget for studien. Jeg har videre beskrevet og argumentert for valg av forskningsdesign, forskningsspørsmål og målgruppe. Jeg anser at en induktiv forskningsstrategi med en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming er den beste strategien for å tilegne meg forståelse og kunnskap. Videre anser jeg strategien best til å kunne beskrive og formidle hvordan informantene opplever hverdagen med EK med utgangspunkt i informantens virkelighet. Jeg har presentert informantene og redegjort for utvalgsmetoden, intervju som primærkilde, datainnsamlingsmetode og datamaterialets validitet og reliabilitet. Til slutt har jeg presentert analyseprosessen, samt drøftet etiske utfordringer som har oppstått under forskningsprosjektet.

5.0 Presentasjon av funn

5.1 Hverdagen med elektronisk kontroll

Informantene du møter i denne oppgaven har alle hver sin opplevelse av hverdagen med EK. De er selvstendige individer med ulik bakgrunn, historie, dom, selvoppfatning og nettverk. Informantene har til felles at de har mottatt en dom og straffegjennomfører med EK. Ifølge Erik Sølvbergs (2018) definisjon er alle under kategorien «kriminell». I denne delen av studien vil informantene presenteres med utgangspunkt i temaene som fremkom under dybdeintervjuene, her med særlig fokus på straffegjennomføring med EK og hvordan dette har påvirket selvbilde. I tillegg vil ytre faktorer bli belyst slik som nettverk, media, og makt.

5.1.1 «Hvem» straffegjennomfører med elektronisk kontroll – møte med domfelte.

«Man kan vel si det sånn at jeg ikke er den typiske kandidaten for EK» - Joachim

Straffegjennomføring med EK skal legge til rette for at domfelte skal kunne ivareta sine økonomiske og sosiale forpliktelser. Det stilles en rekke krav for å få innvilget straffegjennomføring med EK. Disse står beskrevet kapittel 2.4. Jeg vil i det følgende presentere noen av domfeltes egne tanker om hvem som straffegjennomfører med EK og hvem som er i målgruppen for denne soningsformen. Joachim er min første informant i forskningsprosjektet. Han soner en 17 måneders dom for narkotika og har fra tidligere sonet to dommer i fengsel. Han forteller at han har vært narkoman i 30 år og at livssituasjonen hans har ført til hans kriminelle handlinger. Det er første gang Joachim straffegjennomfører med EK. Joachim starter intervjuet med å fortelle om hvordan han ikke anser seg selv om den «typiske kandidaten for EK». Han beskriver det slik:

«Jeg hørte jo at det var folk som sa at det var et ganske firkantet og rigid system, men jeg måtte finne ut av det selv og det gjorde jeg. Det har gått veldig greit, det er ikke det, men det er vel litt sånn at det er lagt opp til personer med barn, familie og som har det travelt med å komme seg ut av fengsel, så vil jeg jo tro at det av praktiske og familiære årsaker at man velger å søke EK. Det er de færreste som søker, de velger heller å sone ut dommen i fengsel pga. at man går inn i et system som er ganske firkantet og rigid. Når man da vet hvor firkantet et fengselsvesen er, så har man vanskelig med å forestille seg at det er verre, men det er faktisk det. Så for meg, er jeg vel ikke den typiske kandidaten for EK» - Joachim.

Det fremgår av Joachims utsagn hvordan EK er tilrettelagt for personer som tilhører en annen gruppe i samfunnet enn den han selv er i. EK er tilrettelagt for den gruppen som har familie,

jobb og noen som venter på dem. Straffegjennomføringen er ikke tilrettelagt for svakerestilte personer i samfunnet, som er uten familie og arbeid. Han vet om flere i samme situasjon som ikke velger å søke om å straffegjennomføre med EK som følge av at systemet er for firkantet og rigid. Dette medfører at enkelte samfunnsgrupper blir ekskludert fra denne straffegjennomføringsformen da de ikke evner å følge de krav og forventinger som stilles.

I mitt syvende intervju møter jeg Petter som soner en 14 dagers dom for fartsovertredelse. Han har fast jobb, familie og et godt nettverk. Hans opplevelse av hvem som straffegjennomfører med EK beskriver han slik:

«Ja, altså det, altså når man får EK så oppfatter jeg det som at det er mennesker som kan forholde seg til en timeplan. Som kanskje har en rolle å fylle og har ikke de tyngste grunnene heller. Jeg vet ikke, det kan være at jeg tar feil, men det er nå mitt inntrykk» - Petter

Petters utsagn forteller i likhet med Joachim, at inntrykket av hvem som straffegjennomfører med EK er de som har struktur og en rolle å fylle i hverdagen. Både Joachim og Petter sikter indirekte til den midterste og øvre klassen i samfunnet som har arbeid, familie og en rolle å fylle. Inntrykket deres er med andre ord at EK ikke for dem som er arbeidsufør som følge av psykiske og/eller somatiske plager. Straffegjennomføring med EK kan derfor oppleves som stigmatiserende da enkelte grupper i samfunnet ikke føler at de passer inn i det firkantete systemet. Petter påpeker også at EK ikke er for de domfelte som har lovbrudd av alvorlig karakter. Dette samsvarer med hovedregelen som sier at EK ikke skal innvilges i de tilfeller hvor domfelte som er dømt for vold eller sedelighet. Her finnes det imidlertid unntak fra hovedregelen. Lenger ut i intervjuet med Joachim forteller han om sin livssituasjon og tidligere erfaringer:

«Jeg har mer eller mindre vært narkoman i 30 år. Dette er tredje gang jeg soner en fengselsstraff» - Joachim

Joachim definerer seg selv som narkoman og anser derfor å tilhøre en gruppe som samfunnet definerer som sådan. Dette kan ses i sammenheng med hans inntrykk av at han ikke er den typiske EK-kandidat som følge av livssituasjonen han har vært i. Ole er min tredje informant. Han soner en 5 måneders dom for uaktsomt drap og sonet første del av straffen i fengsel som følge av tidsbegrensingen på fire måneder. Hans inntrykk av hvem som straffegjennomfører med EK uttrykker han slik:

«Man kan si at de som kommer på EK er som en godterihylle, det er mange forskjellige, det er ingen som er dømt for det samme, selv om man er under samme kategori». - Ole

Ole gir uttrykk for at han erkjenner at det er ulike personer med ulike livshistorier som straffegjennomfører med EK. Ole påpeker at selv om alle befinner seg under samme kategori er ikke personene eller handlingene de har utført like. Begrepet «kategori» blir sentralt, hvor Ole og andre som har mottatt en dom er havnet under en kategori som samfunnet har definert som «kriminell», «straffedømt», og «domfelt». Ole fremmer at man må evne å se mennesket bak handlingen og ikke bare møte alle som «kriminelle». «Som en godterihylle» er alle mennesker gode på hver sin måte og har forskjellige egenskaper som må plukkes frem.

5.1.2 Opplevelsen av å straffegjennomføre med elektronisk kontroll.

Av mine åtte informanter var det fem som sonet deler av straffen i fengsel før de gikk over til å straffegjennomføre med EK. Joachim og Ole er to av dem som har sonet deler av straffen i fengsel. De har derfor grunnlag til å uttale seg om de ulike straffegjennomføringsmetodene; fengsel og EK. Joachim beskriver forskjellene slik:

«For meg var EK som å gå fra asken til ilden. Fordi det er strengere å være under elektronisk kontroll enn hva det er å sone i fengsel.» - Joachim

Ole uttrykker det slik:

«Folk sier det er så mye regler og det ene og det andre, jeg syntes ikke det er det. Det er litt å sette seg inn i, jeg kan ikke lyve, men det er så lite for noe så stort. Setter man seg inn og leser timeplanen så får man en rutine. Man må bare lære seg det, det er ikke så veldig vanskelig».
- Ole

Av overstående fremkommer det like meninger, men i ulik grad, om hvor rigid straffegjennomføring med EK er. For Joachim er EK en strengere og mer krevende straffegjennomføringsmetode sammenlignet med fengsel. Det virker som at Ole er kjent med Joachims mening om at EK er et mer rigid system. Dette er noe Ole åpenbart evner å forholde seg til og sette seg inn i. For Ole er EK en bedre soningsform sammenlignet med fengsel. EK blir beskrevet som en stor mulighet som man må arbeide for å kunne bevare. EK forutsetter evnen til å følge rutiner og holde struktur i hverdagen. For mange vil denne hverdagen være krevende om de aldri har vært vant til struktur og rutiner fra tidligere. I fengsel slipper man å ta ansvar for rutinene selv, da det er fengselssystemet som bestemmer dette for de innsatte.

Gjennom intervjuene fremkom det store forskjeller i hvordan de enkelte opplevde hverdagen med EK. Joachim fortsetter:

«Jeg var rett og slett søkksliten etter den første uken. Etter den uken var over var jeg ganske frustrert, så når jeg da kom og hadde pliktig oppmøte på en lørdag og oppsummerte uken med personell, så var jeg så frustrert og sliten at det egentlig bare kokte over av hele EK opplegget. Da var jeg så nært at jeg sa at dette ikke passer for meg, sånn vil ikke jeg ha det. Da har jeg det faktisk bedre der jeg kommer fra (fengsel). Da måtte jeg spørre om det faktisk var meningen at det skulle være slik, at man ble mistenkeliggjort hele tiden».- Joachim

Joachim opplever hverdagen med EK som meget utfordrende og ønsker å avbryte straffegjennomføringen til fordel for fengsel. Han føler ikke han blir møtt med tillitt eller som likeverdig av EK-personell. Joachim opplever at EK-personell møter han som en kriminell - en de må være oppmerksom på. Personalet opptrer varsomt ovenfor ham og Joachim føler han blir mistenkeliggjort hele tiden. Joachim forteller videre at han merket endring i atferden til EK-personell og beskriver det slik:

... «så det var ikke noe særlig den uken der, men det ble bedre mens ukene gikk. De har liksom jenket seg litt. Det virket som at de hadde veldig høye skuldre den første uken, og det fikk jeg også». - Joachim

EK-personell blir i denne sammenhengen de generaliserte andre som møter Joachim med utgangspunkt i dommen og at han er en del av systemet. Dette var noe som påvirket atferden hans. Etterhvert som både Joachim og EK-personell ble mer kjent, forsvant mistenkeliggjøringen og Joachim ble møtt med tillitt og som et medmenneske. I mitt sjette intervju møter jeg Kristoffer som soner en 12 måneders dom for bedrageri. Kristoffer har også sonet første del av straffen i fengsel og soner de siste månedene med EK. Kristoffer beskriver hverdagen med EK slik:

«Det har vært en tung prosess, i det siste så har jeg slitt veldig med depresjoner og angstanfall og sosial angst. Så jeg går til samtalerapi to ganger i uken og har ukentlig besøk hos fastlegen min for tett oppfølging. Det var en periode etter jeg var kommet hjem med fotlenke og alt så tilsynelatende rosenrødt ut og gulle fint, men jeg fikk noen veldig ubehagelige tvangstanker om at «egentlig så fortjener jeg ikke det her, egentlig så har jeg ikke noe her å gjøre» jeg vurderte faktisk, for vi bor på en stor fin gård, å vurderte faktisk å gå ut på låven og terminere mitt forhold til dette livet, men jeg klarte å rasjonalisere det bort

ved å snakke til meg selv og snakke meg selv til fornuft igjen, men tankene dukket opp stadig oftere så jeg var nødt til å ta noen grep så da kom jeg inn til det som heter ... og har fått veldig bra oppfølging der» - Kristoffer

Videre:

«Forhåpentligvis så vil jeg se et lys i tunellen etter hvert. Det har vært tungt faktisk å ha fotlenken. Altså, jeg har det jo kjempemessig for jeg har store friheter hjemme og har fått store uteareal som jeg kan benytte meg av, jeg kan også gå bort i snekkerverkstedet mitt som er min ventil i livet, akkurat når det måtte passe meg. Og jeg har en herlig sønn som jeg kjører til barnehagen om morgenen og som jeg henter på ettermiddagen. Og jeg har veldig fin kvalitetstid sammen med han. Men likevel så har jeg stadig tilbakevendende tanker om at dette er egentlig for godt til å være sant. Så jeg har dårlig samvittighet for at jeg har sånn».
- Kristoffer

Det fremkommer at hverdagen med EK kan oppleves som psykisk belastende. Kristoffer har fått hjelp og støtte fra EK-personell, men evner ikke å finne glede i det. Kristoffer anser seg selv som mindre verdt i samfunnet, og at han ikke fortjener den hjelpen han har fått. Vi kan tydelig se at dommen har påvirket Kristoffers selvbilde, selvfølelse og psyke. I tillegg ser vi hvordan Kristoffer straffer seg selv i straffen.

Petter opplever hverdagen med EK helt motsatt av hvordan Kristoffer opplever den. Petter er positivt innstilt og beskriver det slik:

«Disse 14 dagene her med husarrest på kvelden og de få besøkene jeg har hatt, det opplever jeg som ryddig og greit» - Petter

Petter ufarliggjør og bagatelliserer straffegjennomføringen gjennom å kalle det for «husarrest på kvelden». Han har fått tilpasset straffegjennomføringen etter arbeid og daglige rutiner slik at det ikke er store endringer i hverdagen. Det er derfor kun om kveldene Petter kan kjenne på «husarresten». I samtalen med Petter er han positiv og rolig. Han føler seg ivaretatt, hørt og respektert av personalet. Soningen har ikke påvirket Petter psyke slik som Kristoffer og Joachim har fått kjenne på. Dette er noe som kan henge sammen med lovbruddets karakter.

I det forgående har informantenes meninger om hvem som straffegjennomfører med EK, samt deres opplevelse av hverdagen med EK blitt belyst. Det finnes flere ulike faktorer som er med på å påvirke hverdagen og selvbildet til domfelte. I det følgende vil jeg derfor presentere

informantenes selvbilde i lys av følgende faktorer: Generaliserte andre, medias makt, og signifikante andre.

5.1.3 Generaliserte andre

Personer som straffegjennomfører med EK blir omtalt som «domfelt» innad i systemet. Personene har derfor fått en ny merkelapp og blir definert som «domfelt» eller «straffedømt» av EK-personell, systemet og samfunnet. Domfelte mottar reaksjoner fra generaliserte andre i form av direkte uttalelser, ansiktsuttrykk og kroppsspråk. Møte mellom personalet og domfelte er preget av forskjellig utgangspunkt da partene befinner seg i forskjellige posisjoner og situasjoner for møtet. For personalet er dette en arbeidssituasjon, mens for domfelte er dette et pålagt møte som følge av de krav som stilles for straffegjennomføringen. Personalet besitter stor makt som ligger implisitt i deres rolle som saksbehandler og kriminalomsorgskonsulent. Relasjonen mellom saksbehandler og domfelt består derfor av ujevn maktbalanse. Det er viktig at personalet mestrer evnen til å se mennesket bak handlingen og ivareta de yrkesetiske retningslinjene.

Under intervjuene fremkom det flere ulike opplevelser av møte med personalet i kriminalomsorgen. Det var mange positive opplevelser og noen negative. Møte med EK-personell fremstår som en av de viktigste faktorene til at selvbildet endres i positiv og negativ retning. Personalet blir en del av livet til domfelte som de kontinuerlig må forholde seg til under straffegjennomføringen. I det følgende vil jeg presentere hvordan informantene selv ønsker å bli behandlet og møtt av personalet. Petter forteller følgende:

«... også tror jeg det er viktig at de som jobber med «sanne som meg» at de oppfører seg profesjonelt og er litt lette i tonen. For min del har det passet veldig bra, jeg har ikke møtt noen som er tungsinn. Og det er bedre at de er litt uformelle istedenfor at de er formelle, synes jeg hvert fall. Jeg synes det har vært veldig greit, og den lenka, den merker man jo ikke at man har på. Jeg synes det har gått greit» - Petter

Emil har lignende oppfatning som Petter og uttrykker:

«Det kom to hyggelige folk hjem til oss og de var grei og jovial og det var viktig for oss at dem var det, så de var de riktige personene til å komme hjem til oss. Så det møte var veldig greit, det var god forklaring, og alt det der, så det var supert» - Emil

Petter og Emil fremhever viktigheten av at personalet tar dem på alvor samtidig som de møter dem med likeverd og ser personen istedenfor hendelsen. Det er viktig for dem å føle seg

forstått og ivaretatt innenfor trygge rammer hvor personalet ikke dømmer dem. Ole er i likhet med både Petter og Emil opptatt av at personalet ser mennesket. Han uttrykker det slik:

«Hvem vet, kanskje jeg blir din nærmeste nabo, i morgen eller de nærmeste år, så vær mot andre som man vil at andre skal være mot deg. Når jeg kommer ut av døren en morgen, og du har problemer med bilen, så er jeg jævlig god til å skru bil, man må tenke sånn at det kan være jeg som kan hjelpe deg en dag» - Ole

Ole poengterer betydningen av at personalet møter og ser klientene sine som medmennesker og ikke bare som domfelt. Herunder at klienten bare har rollen som «domfelt» i systemet inntil de har sonet sin straff og gjort opp for seg. Under intervjuene fremkom det ulike opplevelser av personalet. På spørsmål om hvordan informanten opplever kriminalomsorgens kontrollvirksomhet i form av urinprøver og utåndingsprøver svarer Joachim følgende:

«Det er absolutt krenkende. Det er litt sånn at jeg føler at det er individuelt fra ansatt til ansatt, hvordan jeg opplever det. Jeg har vært både i institusjon og i fengsel, og det er jo tredje gangen jeg sitter i fengsel. Jeg har faktisk aldri vært borti at personell står og ser på mine private eiendeler mens jeg tisser, foruten om på EK og det opplevde jeg som meget krenkede. Jeg føler at det skal være unødvendig, men det har jeg faktisk opplevd under denne soningen.» - Joachim

Joachim opplever at kontrollene er betinget av de ansatte og hvordan de håndterer mennesket i situasjonen. Enkelte av personalet har en negativ opptreden og utøver mer makt enn hva som fremstår som nødvendig. Dette er noe som strider mot de yrkesetiske retningslinjene som personalet i kriminalomsorgen skal etterfølge og utføre arbeidet i tråd med (Kriminalomsorgen.no 2005). Joachim forteller videre:

«Spesielt den første uken, men så blir man jo kjent så senker man skuldrene. Jeg vet ikke hvilke retningslinjer de har og hva de må følge, men de har fortalt meg at de har x-antall kontroller de må gjennomføre pr. uke og det må jeg jo bare stole på at det er slik det er. Men i utgangspunktet så ser de vel etter hvert mennesket, men først så er du en dømt person som de skal kontrollere. Dette er også litt forskjell fra person til person, men at det er fordommer involvert i forhold til en kriminell, det tror jeg. Og det er ingen tvil om at det er forskjell på de ansatte i kriminalomsorgen. Man trenger ikke å være pålenket så veldig lenge før man merker at det er stor forskjell på de ansatte i kriminalomsorgen» - Joachim

Av overstående utsagn ser man hvordan personalet møter domfelte som et objekt til å starte med. Joachim blir møtt som «en dømt person» som personalet må kontrollere. Han blir i disse situasjonene ikke møtt med likeverd, respekt eller troverdighet. Dette er noe som endres og avtar med tiden i tråd med at personalet ser mennesket etter hvert. Dette er imidlertid ikke gjeldene for hele personalgruppen. Joachim forteller videre:

«Jeg har vel blitt møtt med den respekten jeg forventet å bli møtt med. Det handler kanskje litt med min holdning overfor hvordan kriminalomsorgen er overfor en som er straffedømt. Så har det vel ikke vært noe mer eller mindre nedlatende holdninger blant personalet på elektronisk kontroll enn hva er det innenfor fengsel. Men det er nå en gang sånn at mange innenfor kriminalomsorgen har en holdning overfor straffedømte og kriminelle som skinner igjennom hos enkelte, noen mer enn hos andre». - Joachim

På spørsmål hvilke holdninger det kan være forteller han:

*«Det kan være sånn ovenfra og ned holdninger. Det kan være innstillinger som personen har mot kriminelle, narkomane og straffedømte. Nå er det ikke til å stikke under en stol at mange er veldig fordomsfulle mot narkomane og kriminelle og de er jo over alt i samfunnet, også innenfor kriminalomsorgen. Det merker man veldig godt på måten de snakker på en til med en ovenfra og ned holdning. Disse finnes over alt i samfunnet. Er man kriminell eller rusavhengig, så lærer man seg å kjenne denne typen mennesker fordi disse fordommene skinner igjennom måten de snakker og behandler deg på. De har lett for å mistenkeliggjøre deg og tror at en bare er ute etter noe og ønsker å oppnå noe, selv om man ikke gjør det»
- Joachim*

Joachim har gjennom tidligere erfaringer fått et inntrykk av hvilken respekt han kan forvente å bli møtt med av generaliserte andre som følge av at han er straffedømt og rusavhengig. Det fremkommer at samfunnet har en negativ holdning overfor straffedømte og rusavhengige, hvor disse gruppene ikke fortjener å bli møtt med lik respekt som de som ikke er straffedømt eller rusavhengig. Rusavhengige og domfelte blir på denne måten en undertrykt og stigmatisert gruppe i samfunnet. Ole har gode erfaringer med personalet og føler seg godt ivaretatt. Han beskriver det slik:

«Jeg føler EK har gjort jobben sin, de har snakket med meg, de har ringt til meg, hørt på meg, de har vært gode på å gi både meg og min samboer informasjon. De er på tilbudssiden og forteller at det er bare å ringe når som helst, de har åpent hele døgnet akkurat som en 7-

Eleven butikk. Jeg føler meg godt ivaretatt her og at det som blir sagt innenfor disse fire veggene det er jeg trygg på at blir innenfor disse fire veggene» - Ole

Ole har ikke møtt motstand og føler seg mer som en kunde i systemet istedenfor en domfelt. Personalet viser at de er serviceorientert og ønsker at Ole skal føle seg ivaretatt.

I mitt tredje intervju møter jeg Tom som soner en 36 måneders dom for sedelighet. Tom hadde aldri snakket om dommen før han sonet med EK. Han beskriver personalet slik:

«Det var min saksbehandler som tok intervjuet, og han virker som en stødig mann som har føttene på jorden og kan lovverket og systemet. Nei, jeg følte at han stilte de riktige spørsmålene, selv om han grillet meg også, men han stilte spørsmålene på riktig måte. Han må jeg si at jeg er meget fornøyd med og vi fikk snakket mye sammen og han har gode psykologiske egenskaper. Han visste hvor han skulle trykke for å få «touchy» saker. Og det syns jeg er litt viktig at de har litt egenskaper slik som det, og at det ikke bare blir en soning som er en rett strek uten innhold og ferdig med det. Så det tror jeg... eh. Altså det var ingen i fengselet som hadde noe intervju med meg eller snakket med meg. Liksom når datoen er der så drar man bare ut, uten å ha snakket om dommen eller noen ting, ikke om fremtiden en gang eller hva man skal gjøre etterpå» - Tom

Tom forteller hvordan saksbehandleren gir innhold og mening i straffegjennomføringen, og at saksbehandleren viser omsorg og støtte. Tom føler at noen ønsker han vel og vil at han skal komme seg godt ut av den situasjonen han befinner seg i. Tom setter pris på samtalene som har funnet sted i friomsorgen og EK-personell klarer å fremme at han spiller en rolle for samfunnet, noe som er med på å løfte Tom som menneske. Videre i intervjuet svarer Tom følgende på spørsmål om han har opplevd å bli mistenkeliggjort under soningen:

«Ja, egentlig litt siden det var så mange kontroller. Sånn at han der er en farlig kriminell og han må man passe på. Litt sånn der, men man forstår jo på den andre siden at det er straff, men det skal ikke være straff i lovens forstand, det er frihetsberøvelse». - Tom

Under kontrollene blir Tom påminnet situasjonen han er i, og føler at personalet ser på han som en «farlig kriminell» som de må passe på.

I mitt fjerde intervju møter jeg Richard som soner en 4 måneders dom for bedrageri. Han opplever at EK-personell ser ham for den han er og møter ham med respekt. På spørsmål om han føler at han blir møtt som likestilt av kriminalomsorgen uttrykker han det slik:

*«Ja, det er jo nesten sånn vennesamtale, hvor de spør sånn «hei, hvordan går det med deg?»
Det er sånn man snakker til hvem som helst» - Richard*

Richard beskriver at personalet møter han som et medmenneske i samhandlingen. De endrer ikke atferd eller talemåte i møte, og Richard ser ingen forskjeller på møte med kriminalomsorgen og andre. Partene er likestilt og det fremkommer ingen synlige maktforhold som undertrykker den ene eller den andre. Domfelte ser på seg selv som en del av samfunnet og opplever at personalet møter han slik de ville møtt hvem som helst.

I mitt femte intervju møter jeg Emil. Han soner en 21 måneders dom for økonomisk kriminalitet. Han har generelt sett et positivt inntrykk av personalet og hevder viktigheten av at personalet evner å sette seg inn i situasjonen til domfelte og hvordan signifikante andre opplever situasjonen. Emil beskriver det slik:

«Da de kom og skulle ha kontroll av bolig så var det en person som uttalte til kona at: «nå måtte du være klar over det at de skulle gjøre om huset til et fengsel», og dette var ikke noe som falt i god jord for henne altså. Og hun har jo slitt veldig psykisk etter hendelsen og så kommer de fra en institusjon og skal gjøre om hjemme vårt, som skal være hjemme vårt i fremtiden også, og så kommer de og sier at de skal gjøre hjemmet vårt om til et fengsel, det burde vært en annen måte å si det på. Og det har jeg fortalt de her også, for det syntes jeg var unødvendig. Så en person som ligger nede, så er det ikke nødvendig å sparke, så jeg syns det var litt uklokt, men det handler jo om menneskekunnskap å gjøre. Så man må bare skrive det på den kontoen» - Emil

Emil mener personalet må evne å sette seg inn i motpartens situasjon og være varsom for hvilke ord og uttrykk som blir brukt. For personalet er dette en helt vanlig arbeidshverdag, mens for motparten befinner de seg i en sårbar situasjon. Det er en sårbar situasjon som berører både domfelte og signifikante andre. Informant Kristoffer er meget fornøyd med personalet og forteller:

«Altså jeg kan ikke få fullroset de nok. Det er sånn, det er godt, det er litt å kjøre hit en gang i uken, en ting er at det er dyrt, men jeg er veldig glad for å få komme inn hit, for her føler jeg at jeg blir tatt veldig godt vare på og blir tatt godt imot. Og selv om de vet alle de jeg møter her at jeg er her av en grunn, så til og med hun dama i resepsjonen, hun smiler til meg og snakker med meg og i det hele tatt. Så jeg syns det er veldig oppløftende. Så alle de som måtte ha skrekk historier om kriminalomsorgen og friomsorgen, de aner ikke hva de snakker om

kort og greit. Jeg har aldri gruet meg til å komme hit, det har rett og slett hvert en fornøyelse og det har gått veldig greit å være her. De har tatt godt vare på meg og tatt hensyn til meg og mine ideer, så det skal egentlig bli litt rart å ikke komme hit mer. Men det er mulig jeg stikker innom med kake for å takke for samarbeidet». - Kristoffer

Sitatet til Kristoffer gir uttrykk for at han føler seg ivaretatt, sett, hørt og møtt som likeverdig i relasjonen. Utsagnet uttrykker også hans negative oppfatning av rollen som domfelt. Han forteller indirekte at han ikke forventet å bli ivaretatt av personalet på en så god måte som følge av hva han har gjort og den nye «merkelappen». Dette henger sammen med samfunnets stigmatisering av kriminelle og hvilke holdninger og atferd generaliserte andres har overfor stigmatiserte grupper. Kristoffer fortsetter med følgende utsagn:

«De gangene jeg har ønsket meg noen forandringer eller endring av utetid, så har jeg ringt inn og spurt og jeg har aldri fått nei. Det har aldri vært motstand. Men jeg hadde en litt sånn uheldig episode for noen uker siden som jeg også tok opp med kriminalomsorgen, det var litt ubehagelig. For det var en dame som ringte meg herfra og som ikke presenterte seg og ringte meg midt på ettermiddagen, midt under henting av sønnen min i barnehagen. Og jeg så jo at det var fra friomsorgen så jeg svarte med en gang og jeg prøvde å forklare at jeg var inni barnehagen og har masse foreldre og barn rundt meg, så dette var kanskje ikke rette tidspunktet for samtalen, men hun skulle absolutt ha en forklaring på hvorfor jeg var i barnehagen og ikke hjemme, så sa jeg at det står i skjemaet at jeg skal være her, men hun sa at det stod det absolutt ikke, men så viste det seg at noen hadde glemt å føre inn en henteperiode i barnehagen og hun var litt sånn, altså det var ikke aktuelt at jeg kunne ringe tilbake om 5 minutter sånn at jeg kunne komme meg ut av barnehagen, så jeg måtte stå inni barnehagen og holde denne samtalen foran foreldre, ansatte og barn, og det var litt trasig». - Kristoffer

I situasjonen Kristoffer beskriver fremkommer det lite forståelse, tillitt og respekt fra kriminalomsorgen. Kristoffer befinner seg i en avmaktssposisjon hvor han tvinges til å gjennomføre samtalen med personalet. Han blir satt i en posisjon hvor EK-personell indirekte er med på å avsløre for andre at Kristoffer straffegjennomfører med EK. Selv om dette var en ubehagelig opplevelse virker det ikke som dette har påvirket det positive synet og inntrykket Kristoffer har av EK-personalet. Dette kan ha en sammenheng med at Kristoffer ikke visste hvem som ringte og at alle andre opplevelser har vært positive. Dette medfører at Kristoffer

ikke har et navn, et ansikt eller en person som han kan klandre for hendelsen. Han velger derfor å holde fast på de positive opplevelsene av personalet.

I mitt siste intervju møter jeg Øyvind som soner en 4 måneders dom for vold. Under straffegjennomføringen opplevde Øyvind et samlivsbrudd og beskriver sin opplevelse av EK-personalet i denne situasjonen slik:

*«Jeg ventet to dager før jeg ringte og spurte hvordan dette fungerte og så møtte jeg dem på pliktig oppmøte hvor jeg bekreftet at det skulle bli flytting. Så ble det satt i gang ganske fort og så gikk det to dager og så ble det flyttet. Samtidig fikk jeg ekstra fritid som ikke gikk på bekostning av permisjonen min. Jeg fikk en dag til å flytte og en dag hvor jeg fikk fri etter jobb hvor jeg bare måtte være inne til klokken ble 2200, og siste dagen fikk jeg fri etter jobb for å flytte det siste og være klar til 1830 da kriminalomsorgen skulle komme og flytte sted»
- Øyvind*

Øyvind beskriver hvordan han føler seg hørt og ivaretatt under samlivsbruddet. EK-personalet kunne ikke flytte utstyret samme dag, men legger til rette for Øyvind. De gir han tid og rom utenfor situasjonen. På denne måten får Øyvind kontroll over situasjonen og egen hverdag.

Av overstående ser vi hvordan domfelte har ulike erfaringer i møte med EK-personell som er en del av de generaliserte andre. Det fremkommer at alle domfelte ønsker å bli møtt med respekt, forståelse og likeverd samt viktigheten av at personalet anerkjenner at de arbeider med personer som befinner seg i en sårbar livssituasjon. Informantene har ulike opplevelser, både positive og negative. Noen opplever seg krenket, at personalet kun ser dommen og ikke personen, mens flertallet føler de har blitt møtt som likeverdig med respekt. Vi ser hvordan møtet med kriminalomsorgen er med på løfte og/eller bryte ned domfelte og deres selvbilde. Videre ønsker jeg å rette fokus på media og dens makt til å påvirke og fremstille domfelte negativt ovenfor samfunnet. Dette ble nevnt av flere av informantene under intervjuene.

5.1.4 Medias makt

Gjennom intervjuene ble temaet «media» og deres makt til å fremstille domfelte for samfunnet sentralt. Mediene har i oppgave å gjengi virkeligheten så troverdig og korrekt som mulig, men gjennom intervjuene fremkom det at informantene opplevde seg mer uthengt og negativt definert av mediene. Tom forklarer det slik:

«... Så kom det et avis oppslag som jeg føler var veldig skjevt for det tok ikke opp noe fra min side, det var kun fra hennes ståsted og det var kun de «dirty» tingene som skjedde. De fortalte ikke at det var en lagmannsrettsavgjørelse som ble satt til side og de fortalte ikke noe fra min side. Så jeg har jo på blitt dømt av folk på bygda for dette, da de ikke vet hva som har skjedd og bare har lest hva som står i avisa» - Tom

Her ser vi tydelig medias makt til å definere og forme samfunnets meninger og holdninger om et tema. Saken som fremstilles i media blir i følge Tom ensfarget. Tom forteller videre hvordan dette har påvirket folk i nærområdet. «Folk på bygda» tar avstand fra Tom og dømmer ham som følge av mediens makt til å påvirke hva de generaliserte andre skal tro og mene. Tom har merket endringer på sosiale medier etter avisoppslaget. På spørsmål om han har merket endringer i nettverket sitt etter dommen, forteller han:

«Jooo det har jeg, men det er de jeg ikke har noen spesiell omgang med. Det er mest fordi de ikke vet min side av historien. Det er mest på facebook jeg merker det. Det er litt sånn at de jeg pleide å ha kontakt med, har jeg ikke kontakt med lengre, også ser jeg jo at det mangler venner på vennelisten min» - Tom

På spørsmål om hva Tom tenker om at nettverket tar avstand fra han på Facebook, svarer han:

«æææhh. Jeg har så mange der, så hvis de ikke vil spørre meg og høre min historie, så vil jeg egentlig ikke være venn med de lengre..» - Tom

I dagens samfunn er sosiale medier en integrert del av hverdagen. De er tilgjengelige hele døgnet og det er dermed vanskelig å flykte fra konfrontasjonene. Dette er noe Tom blir påminnet hver dag, ikke i direkte konfrontasjoner, men indirekte via Facebook. Utsagnet kan også være en form for forsvarsmekanisme hvor Tom gir uttrykk for at han har mange venner og at han derfor ikke trenger flere. Dette kan være et forsøk på å opprettholde eget selvbilde og påvirke min oppfatning av han da han ikke ønsker å fremstå som svak.

Informant Richard forteller hvordan han opplevde media i etterkant av dommen:

«Nå er jeg jo i en sånn «heldig» situasjon at media har fått det for seg at jeg er en veldig offentlig person så alt dette var skrevet om i media med full rulle med navn og bilde i avisa. Så det er jo noe jeg ikke unner noen, det var det aller verste. Så jeg måtte jo ringe rundt til alle og fortelle om det til alle. Men det smalt jo likevel umiddelbart når det kom i media. Så det var ikke noe gøy, det var egentlig det verste. En ting er jo at det ikke er gøy for meg, men

det var heller ikke noe okei for kona, ungene og andre i familien. Media har jo også en tendens til å ikke skrive ting akkurat sånn som det egentlig er. Så det var en del som stod der som ikke var helt slik det er i virkeligheten» - Richard

Richard forteller i likhet med Tom at media ikke forteller historien slik de opplevde den. Richard opplevde dette som det verste med situasjonen han befant seg i, noe som også berørte familien hans. Han forteller videre hvordan han opplevde at han ble fremstilt i avisen:

«De fremstiller jo en på verst mulig måte og det er jo sånne kanonoverskrifter som skal se mest mulig ille ut» - Richard

Måten media fremstiller ham på, former, endrer og påvirker samfunnets syn, atferd og oppfatning av ham. På spørsmål om hvordan han opplevde det å ringe rundt og informere nettverket sitt om saken, i forkant av media-oppslaget, forteller han:

*«Den var ikke noe morsomt, i den grad man gjør ting som er flaut, så vil jeg si dette var det verste. Man føler seg jo som et null rett og slett. Hadde man ikke hatt skamvett eller samvittighet så hadde man sikkert ikke brydd seg så mye, men det er klart at man bygger jo opp en fasade, og når man sitter i en sånn jobb så får man jo tillit og bygger opp tillitt. Og i jobben, det jeg gjorde hver dag, var jo å hjelpe andre. Så folk fikk jo et helt annet bilde av meg når dette kom frem at det var skjedd. Så man føler jo at man river ned alt man står for..»
- Richard*

Richard opplever at selvbildet hans blir redusert igjennom prosessen. Han føler ikke at andre kan ha tillitt til han lengre og opplever at fasaden han har bygget opp, bestående av hvem han er og hvem han ønsker å være, blir revet ned av media. Richard forteller videre:

«...Men oppi det hele så har jeg jo ikke gått rundt og følt meg som en kriminell som man blir fremstilt i avisen» - Richard

Selv om media fremstiller ham som en kriminell, er dette ikke noe han selv kjenner seg igjen i. Det er dog noe han føler har påvirket samfunnets syn på han:

«...Man føler at alle i samfunnet dømmer en og ser på en, media har fortalt hva du er, det spiller ingen rolle hva man sier, du er liksom ikke verdt noe uansett». - Richard

Richard føler «alle» ser på ham som en kriminell, en person de ikke kan ha tillitt til og som ikke er verdt noe lengre. Richard opplever at samfunnets syn på «de kriminelle» er

nedverdiggende. «Kriminelle» er ikke likeverdige mennesker som har en rolle å fylle, men blir stemplet som at de ikke er verdt noe av samfunnet. Slik sett havner «de kriminelle» i en avmaktssituasjon da det i følge Richard «ikke spiller noen rolle hva man sier». Medias makt til å fremstille en person som kriminell påvirker hele samfunnets oppfatninger av en og det er vanskelig å få endre det.

Kristoffer tok selv grep for å unngå konfrontasjoner på Facebook:

«Før jeg dro inn i fengsel, så hadde jeg en opprydning i vennelisten min så jeg reduserte den ned med ca. 600 venner. Fordi det var også en litt grei prosess for meg for da fjernet jeg dem som jeg visste at jeg hadde tråkket på, for å slippe direkte konfrontasjoner. Men jeg merker jo at jeg ikke er så populær nå som jeg var før, men det bekymrer meg pent lite for jeg tillegger egentlig ikke sosiale medier så stor vekt ift. den direkte relasjonen. For å si det sånn, om noen ikke liker et bilde så tar ikke jeg meg nær av det, for det er egentlig ganske likegyldig. Men når de snur seg og ser bort når jeg hilser på de på gata, så er det mye verre, altså den direkte konfrontasjonen den er mer slitsom». - Kristoffer

Kristoffer prøver å skåne seg selv for konfrontasjoner ved å selv velge bort vennene sine på Facebook. Han merker at hans sosiale status er redusert og at han ikke er like godt likt lengre.

5.1.5 Signifikante andre

«Signifikante andre» er som tidligere nevnt alt fra venner, kjæreste, familie, trenere m.m. Det er individet selv som definerer hvem han opplever som nærmest. Når individet mottar en dom befinner det seg i en sårbar situasjon som gjør det mer mottakelig og avhengig av andres reaksjoner på egen atferd. Hvis betydningsfulle andre endrer atferd rundt individet som følge av dets handling, vil dette påvirke selvbildet og selvoppfatningen. I intervjuene ble signifikante andre et sentralt tema for informantene. Gjennomgående funn var at alle informantene hadde opplevd god støtte fra sine nærmeste. Joachim beskriver det slik:

«Ja, jeg hadde støtte fra Wayback, familie og venner. De som er ansatt i Wayback er begge barndomsvenner av meg. De hjalp meg veldig og var fantastiske å ha gjennom denne perioden. Det var de som hjalp meg med flyttingen og har vært gode støttespillere» - Joachim

Joachims erfaring av å straffegjennomføre med EK har ikke alltid vært positiv. I dette utsagnet ser vi at han har opplevd støtte og hjelp fra venner og familie, noe som har hjulpet han gjennom denne perioden. Han har ikke blitt dømt av dem, men opplevd at de har godtatt han som den han er.

Ole forteller hvordan han opplevde støtten slik:

«Jeg opplevde mye støtte i tiden etterpå. Jeg fikk mange telefonsamtaler og mange fikk kjennskap til dette. Jeg opplevde mye støtte fra kollegaer og nettverket rundt meg. Jeg har faktisk fått eksepsjonell støtte. Men ingen personer er lik». - Ole

Ole virker nesten litt overrasket over hvor god støtte han egentlig fikk til tross for dommen. Dette kan henge sammen med at signifikante andre vet hvem han er og ser at dommen ikke forandrer han som person. Ole forteller at ingen personer er lik. Det kan derfor tenkes at han minnes noen som ikke har gitt han like mye støtte som han forventet, men at andre som han ikke forventet å få støtte fra, har støttet han. Ole forteller videre:

«Jeg har ingen problemer med å fortelle hvorfor jeg har fotlenken. Det hadde vært mye mer skamfullt å fortelle om det hvis jeg hadde stjålet fra en butikk eller dømt for sedelighet. Men hos han jeg jobber nå, han var i fengslet og møtte meg før jeg fikk arbeide hos han. Jeg hadde ingen problemer med å fortelle om hendelsen og hvorfor jeg var i den situasjonen jeg var i. Han informerte etterpå resten av arbeidsplassen om at det skulle komme en med fotlenke og arbeide hos dem. Når jeg kom, hilste alle på meg med: Hei, det er du som har fotlenke og kommer fra fengslet, da lo jeg bare og fortalte at jeg også kom fra andre steder i Norge» -Ole

Fra utsagnene ser vi hvordan generaliserte andre definerer og møter Ole som «kriminell». I situasjonen spøker han bort stemplet som «kriminell» og fremmer andre aspekter ved seg selv. På denne måten normaliserer og likestiller han seg selv med resten av samfunnet. Ole forteller videre:

«De jeg arbeidet sammen med var nysgjerrig på hva jeg hadde gjort og motet seg til slutt opp til å spørre meg om hvorfor jeg hadde fotlenke. Så fortalte jeg det til dem, og de fortalte at det gikk kaldt nedover ryggmargen på dem, men det gikk greit og jeg er åpen om straffen. Jeg skjemmes ikke for det jeg soner for, men det er fordi det er feil. Jeg er uskyldig dømt så det hjelper meg å vite det. Jeg har aldri skjemtes, for jeg vet hva som skjedde. Jeg har aldri sett på meg selv som en kriminell, men jeg har hatt det slik lenge at folk ser på meg om en kriminell på grunn av utseendet mitt. Jeg har masse tatoveringer, ringer i ørene og er ganske stor. Jeg føler folk dømmer meg før de blir kjent med meg. Det er veldig spesielt. For hvem vet, hvis det skulle skje noe så kan det være at det er jeg som løper inn i huset som brenner og henter hunden til datteren din. At folk ser på meg som en kriminell som følge av utseendet mitt

er deres problem, men mine venner og folk som kjenner meg de vet jo hvem jeg er. Mitt nettverk har aldri møtt meg som en kriminell, de har bare gitt meg støtte» - Ole

Ole er trygg på seg selv og vet hvem han er. Han er derfor ikke redd for å fortelle om hendelsen. Han er vant til at generaliserte andre, personer som ikke kjenner han, dømmer han som følge av utseende. Dette blir en form for stigmatisering hvor personer karakteriserer han og møter han som kriminell før de har blitt kjent med han. Ole støtter seg til venner og familie og forteller at de aldri har møtt ham som kriminell. Det er lettere for Ole å ikke bry seg om hvordan samfunnet ser han da signifikante andre gir støtte og bekreftelse på at han er den han selv oppfatter at han er.

Emil opplever hvordan situasjonen ikke bare preger han, men også hans nærmeste:

«Kona mi bor hjemme og hun har jo slitt veldig, det er nok hun som har slitt mest av oss to. For hun har hatt ansvar for hjem og hun har ikke fått den hjelpen hun må ha for å ordne praktiske ting, for ungene bor ikke hjemme og hun har måtte tatt noen skippertak. Så det er kanskje også noe som burde vært, at noen hadde slått på tråden til henne og tilbudt noe, men hun har ikke hørt noen ting, og det er klart at det er jo litt skambelagt dette. Noen bryr seg ikke, men vi bryr oss og det er klart at man føler jo skam» - Emil

Emil opplever at hendelsen har påvirket kona mest. Det fremkommer også at kona kunne trengt hjelp, noe som er vanskelig å be om som følge av skammen. Når selvbildet og stoltheten til et individ blir truet er det naturlig å prøve å unngå å involvere flere utenforstående slik at selvbildet og stoltheten ikke risikerer å bli mer skadet enn hva det allerede er. Emil forteller videre:

«Når det gjelder det psykiske så tror jeg jo at dette har påvirket meg i forhold til nattesøvn og jeg våkner jo tidlig om morgningen og ligger å tenker, men det kan jo ha noe med alderen også. Men jeg skal nok klare meg, men at det har påvirket meg ja, det har det. Jeg tenker vel mer på hva jeg skal gjøre for kona, siden det er hun som sliter mest, så hva jeg kan gjøre for å støtte opp under at hun skal få det litt bedre, for hun sliter altså. Og den biten der syns jeg kanskje det har vært litt lite fokus på. Jeg har jo nevnt det tidligere, at det kunne jo vært behov for litt ekstra hjelp i forbindelse med akkurat det der, men da må hun gå gjennom sine kilder, slik som fastlege og alt det der. Det er ikke noe kriminalomsorgen har noe med» - Emil

Emil er tydelig bekymret for kona og ønsker å gi henne all den støtten han kan gi. Det vil være naturlig å føle ansvar for situasjonen og derfor ønske å rette opp i den. Emil forteller videre at det er få som vet om hendelsen:

«Det er veldig få som vet om dette og vi kan jo kanskje takke utviklingen i samfunnet vedrørende dette, men vi har ikke så mye kontakt med naboene lengre (ler). Sånn at jeg tror ikke det er så mange som vet om dette. Jeg vet, at vi valgte ut noen selv og fortalte det til våre nærmeste omgangsvenner og familie og dem vet jeg at de forteller det ikke videre, jeg vet ikke om dette er rett eller galt. Men vi valgte å gjøre det slik» - Emil

Både Emil og kona føler stor skam og at selvbildet har fått en knekk. Det er vanskelig å søke hjelp da de allerede er i en sårbar situasjon. En forklaring på dette er å beskytte og ivareta de ressursene og det sosiale nettverket de allerede besitter. Emil og kona har derfor få støttespillere i hverdagen. Selv om det er Emil som situasjonen direkte berører er det Emil som har blitt konas største støttespiller da det virker som at situasjonen har preget henne mest. Hennes psykiske tilstand vil derfor kunne påvirke Emils selvoppfatning, noe som kan føre til endringer i selvbildet om han ikke får annen respons eller bekreftelse fra andre.

Informant Kristoffer valgte, i motsetning til Emil, å informere om hendelsen til nettverket sitt:

«Det er klart at det gnager jo like mye inni meg som må konfronteres med det, om ikke daglig, så med jevne mellomrom. Sønnen min var invitert i et bursdagsselskap sammen med de andre i barnehagen og da visste jeg at de andre foreldrene kom jo også til å møte opp i denne bursdagen. Og samboeren min skulle jobbe og da avtalte vi at jeg skulle følge sønnen vår i bursdagen, og jeg gikk da og gruet meg i 12 dager. Det var helt følt, jeg sov ikke om nettene. Men jeg møtte opp, og avtalen med samboer var at hun skulle skynde seg og komme rett til bursdagen fra jobb sånn at jeg fikk en avlastning. Og det var en ekstremt ubehagelig situasjon å være i, noe som aldri hadde plaget meg før, det var jo folk som jeg hadde mye med å gjøre, både i sosiale sammenhenger og jeg satt som leder i foreldre utvalget og samarbeidsutvalget i barnehagen. Så jeg hadde mye kontakt med dem og alt var helt greit, men så etter jeg stod frem som en angrende synder så er det tydeligvis noen med antatt perfekt fasade som sliter med å tilgi at jeg har gjort noe» - Kristoffer

Av overstående ser vi hvordan nettverket og personene som Kristoffer tidligere omgikk, har endret atferd etter at han ble straffedømt. Kristoffer gruer seg til å møte dem og føler seg ikke akseptert eller likeverdig i relasjonen. Kristoffer forteller videre:

«Det er akkurat som at jeg tolker blikkene, måten de svarer på, altså jeg får jo også bekreftet mine mistanker også, nokså jevnlig. Jeg ser jo det når jeg leverer sønnen min i barnehagen om morgenen eller henter han på ettermiddagen, så er det jo enkelte av foreldrene som hvis jeg sier «god morgen» til dem eller «hei», så ser de ikke på meg en gang, de bare går. Og andre når jeg kommer inn i skiftekorridoren før selve barnehagen så snur de seg vekk og bare må gjøre et eller annet, sånn som å plukke opp noe usynlig for å unngå å få øyekontakt med meg. Så jeg får jo tilbakemeldinger på det» - Kristoffer

På spørsmål om hvordan Kristoffer tror omgivelsene ser på han svarer han:

«Nei, altså hvordan de ser på meg, de ser vel på meg som jeg ser på meg selv hvis jeg ser på meg selv utenfra og det er jo som en bedrager, for det er det jeg er dømt for. Så jeg regner med at det er det som ligger til grunn, at de føler at de ikke kan stole på meg. Eller at de føler at jeg har gjort noe fullstendig utilgivelig. Men det er klart at jeg motargumenterer jo med meg selv og sier til meg selv: «jammen ... du har jo ikke skadet noen» - Kristoffer

Kristoffer blir daglig konfrontert og påminnet samfunnets og omgangskretsens nye oppfatning av han. Han besitter ikke den rollen eller statusen som han tidligere hadde og blir dømt som følge av dommen. Kristoffer har fått en ny definisjon av de generaliserte andre som en bedrager og straffedømt, en som avviker fra det normale. Som følge av dette har han mistet mye av sin sosiale status. Kristoffer forteller videre:

«Men så har jeg den her angsten for.. altså før i tiden så bekymret det meg aldri å skulle stå foran en forsamling på 3000 mennesker, og holde en tale eller et foredrag, men nå, ikke ta dette personlig, men nå sitter jeg med følelsen av at hvis vi sitter to i rommet, så er det en for mye for meg. Jeg vet ikke helt hvordan jeg skal si det, men jeg sliter veldig med å være sammen med andre mennesker som jeg ikke kjenner eller føler meg trygg på, og det var aldri et problem før, så jeg har et negativt selvbilde i de sosiale aspektene. Jeg har, vet ikke helt hvordan jeg skal si det.. ee.. det er vanskelig for meg å ikke overtolke det som foregår rundt meg, og jeg klarer ikke å kontrollere det, men jeg overtolker bestandig i min disfavør. Så på en måte så snakker jeg meg selv ned. Så jeg går mye og krangler med meg selv oppi hodet mitt med «Slapp av.. det går bra, se på alt det gode du har tilgang til» - Kristoffer

Selvbildet til Kristoffer har endret seg drastisk fra før han fikk dommen til etterpå. Han var tidligere vant til å få mange positive responser. Etter Kristoffer fikk dommen har

tankemønsteret endret seg fra et positivt til et negativ tankemønster om seg selv. Videre i samtalen forteller han at han har mistet mye av nettverket sitt som følge av dommen:

«I direkte konfrontasjoner så merker jeg jo at 90 % av de jeg hadde en god tone med, de ser helst at de klarer å ignorere at jeg er tilstede». - Kristoffer

Selv om Kristoffer har mistet mye av nettverket, har han opplevd støtte og hjelp fra sin samboer. På spørsmål om hvordan samboeren reagerte når han fortalte om dommen sier han:

«emmh.. med sjokk, men hun viste vel egentlig hvor det bar hen, men hun følte aldri at hun fikk noe gjennomslag hos meg. Fordi jeg har forrådt henne også, så det skulle bare mangle at jeg inntok en litt ydmyk posisjon og spille med helt åpne kort. Og det er egentlig det eneste hun ber om. Så hun har taklet det veldig stort» - Kristoffer

Kristoffer er takknemlig for hvordan samboeren har taklet situasjonen. Da Kristoffer har sonet ferdig første del i fengsel, ser han viktigheten av å ha et godt nettverk og apparat rundt seg under en straffegjennomføring med EK. Han uttrykker det slik:

«Til slutt så vil jeg si at av soningsformer så er nok denne desidert den beste så lenge man har et apparat rundt deg, hvis jeg hadde vært singel og hadde hatt de problemene jeg har / hadde, så hadde jeg nok vært best tjent på å sone meg ferdig i fengsel. Så alt handler vel om perspektiver, og hva man har av ressurser utenfor murene». - Kristoffer

Under en straffegjennomføring med EK er man som regel helt alene i situasjonen da man soner hjemme innenfor husets fire vegger. I fengsel møter man flere i samme situasjon, samt et personell med ulik kompetanse som er tilstede hele døgnet. Man vil derfor være omringet av «sine egne» i fengsel. Dette er noe man ikke har tilgjengelig på samme måte under en straffegjennomføring med EK. Her omgås man de «normale» og er nødt til å konfronteres med forskjellene som fremkommer i møte med dem. Kristoffer fremmer hvor viktig og hvor stor rolle et godt nettverk, og signifikante andre har i denne situasjonen.

Informant Petter var den av informantene som syntes «alt» ved straffegjennomføringen gikk greit, han hadde ingen problemer med å fortelle om hendelsen til nettverket, familien eller arbeidsgiver. På spørsmål om hvordan han opplevde det å fortelle om hendelsen til arbeidsgiver forteller han følgende:

«Det var veldig greit, jeg har hatt en åpen dialog hele veien. Så det har ikke vært noe problem, arbeidsgiver ble også veldig glad når han hørte at jeg fikk muligheten til å sone under oppsyn eller EK da, noe som passet både meg og arbeidsgiveren veldig bra». - Petter

På spørsmål om hvordan familien tok det når han fortalte om hendelsen, forteller han:

«De tok det også veldig bra. De synes det også er veldig bra at jeg fikk muligheten til å være hjemme. Noe som også var årsaken til at jeg bestemte meg for å arbeide hjemme, var å være med familien. Det synes de også var veldig bra.» - Petter

På spørsmål om han har opplevd noen endringer i nettverket, svarer han:

«Nei, nå får jeg jo heller ikke dratt ut og deltatt i nettverket, men nei det har jeg ikke. Jeg har tvert imot opplevd at jeg har fått støtteerklæringer i situasjonen som har oppstått både fra fjerne og nære. Dette er en ting man bare må igjennom og jeg har forsonet meg med at det er slik». - Petter

Petter har ikke opplevd negative tilbakemeldinger fra nettverket sitt. Dette kan henge sammen med dommens karakter og hvordan samfunnet bedømmer hendelsen. Petter anser dommen som en normalitet og forteller:

«Ja, men med all respekt så er det mange som kan kjenne seg igjen i situasjonen så jeg tror det handler om forbrytelsens alvorlighetsgrad å gjøre» - Petter

De fleste kan kanskje kjenne seg igjen i å ha kjørt for fort og føler kanskje ikke de kan dømme noen uten å dømme seg selv. Selv om dette er et lovbrudd blir hendelsen bagatellisert da en stor andel av befolkningen har gjort det samme. Gjennom media får man informasjon om hvor mange som har fått bøter for å ha kjørt for fort. På spørsmål om han har opplevd at selvbildet har endret seg forteller han det slik:

«Eee. Ja, selvbildet endret seg mens, eller ja, jeg fikk i utgangspunktet et godt inntrykk og plutselig så endret det seg. Ting ble motsatt av det som ble sagt, så endret det seg igjen når jeg fikk snakket med dommer så derifra så har det egentlig bare vært positivt. Det som var negativt var at det som ble sagt i politiavhør det ble snudd opp ned på. Jeg har vært helt åpen om ærlig om hver eneste detalj i saken og de har valgt å snu det motsatt, jeg fikk medhold av dommeren på det, så det er greit. Og vedkommende som gjennomførte avhøret er nå pensjonert og det var sikkert på tide» - Petter

I overstående ser vi hvordan Petter fikk et negativt selvbilde i møte med motstand. Vi ser videre hvordan han beskytter selvet ved å snakke nedlatende om personen som tok avhøret.

Øyvind hadde en annen opplevelse av å fortelle om hendelsen til arbeidsgiver og uttrykker:

«Det var ikke noe gøy, det var ikke det, men de hjalp meg gjennom dette og de reagerte ikke noe spesielt på det og har ikke dømt meg i ettertid». - Øyvind

Av overstående forteller Øyvind indirekte at han er kjent med muligheten for å bli sett ned på og dømt av generaliserte andre som følge av hendelsen. Dette har ikke vært tilfelle i hans situasjon, men opplevde ikke samtalen som noe hyggelig. Øyvind hadde ingen bekymringer når foreldrene fikk vite om hendelsen og forteller:

«Nei, ikke egentlig. De viste jo at., ting har jo skjedd før og de har jo visst om tidligere saker som jeg har hatt før» - Øyvind

Øyvind forteller videre i intervjuet at han har vært ærlig om dommen til vennene sine og på spørsmål om hvilke reaksjoner han fikk når han fortalte dem om det, forteller han:

«Hva skal de si da, de kan jo ikke si noe, jeg la jo opp til det selv den kvelden der, men de gleder seg til jeg får den av da, det gjør de». - Øyvind

Øyvind legger ikke skjul på at han er årsaken til at han har havnet i den situasjonen han befinner seg i. Videre ser vi av overstående utsagn at han føler seg trygg på de signifikante andre og at de skal støtte han. Han er derimot usikker på arbeidsgiver som ikke er en av de nærmeste. Han føler at han kan stole på familien og vennene sine og vet at de ikke kommer til å dømme ham eller endre synet på ham. Dette er i midlertid noe han frykter at arbeidsgiver kan gjøre.

6.0 Diskusjon

I denne studien har jeg så langt presentert hvordan domfelte opplever hverdagen med EK og hvordan dette kan påvirke den enkeltes selvbilde. Gjennom intervjuene var det særlig tre forhold som ble sentrale: Det første omhandler hvordan selvbildet til domfelte ble endret gjennom *motstand* fra omgivelsene. Det andre omhandler hvilke *forsvarsmekanismer* og teknikker domfelte benytter i møte med motstand. Den siste omhandler hvilken påvirkningskraft forvaltningen av *makt* har på domfeltes opplevelse av hverdagen med EK og selvbildet. Diskusjonen består av disse tre delene. Diskusjonen starter med «Motstand» som viser til hvordan informantene i studien opplever sin plassering, status og rolle i samfunnet. I tillegg fremkommer det hvordan «Det sosiale rom» påvirker informantenes identitetskonstruksjon og selvoppfatning ut fra teoriene til Bourdieu (1986), Mead (2005), Rosenberg (1979) Cooley (1983) og Goffman (1963) (1992). Jeg vil i tillegg behandle følgende underkategorier: «Signifikante andre» og «Aksept». Videre drøftes «Forsvarsmekanismer» med utgangspunkt i Meads (2005) teori om totalselvet og identitet. Tilhørende underkategorier er: «Multiple identiteter – en forsvarsmekanisme» og «Identitetens betydning for totalselvet». Til slutt blir maktbegrepet drøftet med utgangspunkt i EK-personalet beslutningsmakt og medias definisjonsmakt. Under kategorien «Makt» blir følgende underkategorier behandlet: «Personalet» og «Media».

6.1 Motstand

Det er ingen tvil om at straffedømte historisk sett har møtt motstand fra samfunnet. Kriminelle ble tidligere utstøtt, stigmatisert og kroppslig merket slik at samfunnet var advart og kunne unngå dem (Bjørnsen 1987).

Opplevelsen av motstand, og i hvilken grad, var varierende blant informantene. Samtlige informanter ga uttrykk for en indirekte frykt for å møte motstand i samhandling med andre. Frykten har utgangspunkt i dommen og handlingene som lå til grunn for at de ble straffedømt. Motstandsbegrepet kan i denne sammenhengen anvendes til å forklare hvorfor og i hvilke tilfeller selvbildet endrer seg. Informantene hadde som fellesnevner at deres signifikante andre kjente til hendelsen og dommen. Ingen av informantene oppfattet å bli møtt av sine nærmeste på en annen måte i etterkant av dommen. Samfunnet og generaliserte andre for øvrig representerte den motstanden informantene følte på. Det var også disse, informantene hadde forventet å møte motstand av. Kristoffer var den av informantene som etter min tolkning møtte mest motstand. Han møtte motstand fra samfunnet og personer som han tidligere hadde hatt en god relasjon til. Kristoffer forteller hvordan han i møte med motstand

fra generaliserte andre opplever og omtaler seg selv negativt. Det er tydelig at Kristoffers selvbilde og selvoppfatning har gjennomgått betydelige endringer sammenlignet med tiden før dommen. Motstanden Kristoffer har møtt fra samfunnet og generaliserte andre har medført at han har liten tro på seg selv. Han ser på deg selv som en bedrager og føler at samfunnet ser på han som en de ikke kan stole på lengre.

Informanten Petter var den eneste informantene som bagatelliserte dommen og straffegjennomføringen. Han var den av informantene som, etter min tolkning, opplevde minst motstand fra samfunnet og omgivelsene. I følge Sølvsberg (2018) kommer han inn under samme definisjon som resten av informantene. Han blir imidlertid møtt annerledes på grunn av samfunnets definisjonsmakt av hva som avviker fra det normale. Det fremkommer av Petters utsagn at han er bevisst på samfunnets definisjon og aksept for hans atferd. Det kan derfor tenkes at Petter aldri har vært bekymret for andres opplevelser av ham. Dette kan være en av årsakene til at han ikke har hatt noen negative opplevelser relatert til samfunnets, generalisert andres eller egen aksept. Han forteller derimot hvordan selvbildet hans endret seg i en situasjon hvor han i møtet med rettsapparatet møtte motstand. For Petter førte denne motstanden til at selvbildet endret seg i negativ forstand. I denne situasjonen ser vi også Petters bruk av forsvarsmekanismer hvor han snakker nedlatende om politibetjenten som tok avhøret. Dette kan i lys av Goffmans (1992) tolkes som et forsøk på å fremheve seg selv i situasjonen på «frontstage», og kontrollere hvilket inntrykk jeg som intervjuer får av han.

Joachim var den av informantene som har opplevd mest motstand fra personalet. Han hevder han ble møtt som en kriminell og som en narkoman, istedenfor å bli møtt som den personen han *egentlig* er (Goffman 1963). Han følte seg krenket og møtt som et objekt som personalet måtte kontrollere. Han forteller videre hvordan han er vant til å bli møtt med motstand fra både personalet og generaliserte andre. Dette peker på hvordan normaliteten i samfunnet er å møte straffedømte og narkomane med fordømmer og motstand. Dette tyder på at det er lite aksept å få fra EK-personal og samfunnet. Narkomane og kriminelle avviker fra det som blir ansett som normalt i samfunnet. Dette kan i følge Goffman (1963) forklare hvorfor denne gruppen blir stigmatisert og møtt som avvikere.

Richard var den av informantene som opplevde mest motstand fra media. Han ble fremstilt med fullt navn, bilde og dom. Richard opplevde medias makt til å påvirke og forme andres meninger om han. Han føler media fremstilte han på verst mulig måte og at dette påvirket og formet generaliserte andres oppfatninger av han. Han informerte alle sine nærmeste om

hendelsen i forsøk på å opprettholde selvbildet. På denne måten fikk Richard kontroll over hvilke inntrykk og meninger hans nærmeste skulle ha av han etter medieoppslaget (Goffman 1992). Denne strategien kaller Goffman (1992) for inntrykkskontroll. Richard møtte ikke motstand fra sine nærmeste, men opplevde at han ble dømt og sett ned på av generaliserte andre. Han forteller hvordan media endret samfunnets syn på han og hvordan han selv følte at selvbildet hans ble revet ned etter medias fremstilling. Richard forteller også hvordan nære personer rundt han har støttet han i denne prosessen og at han ikke har følt seg som den kriminelle personen som media fremstiller. I den grad han møtte motstand fra media forandret dette ikke aksepten han hadde fra sine nærmeste. Mead (2005) hevder at signifikante andre er en av de viktigste påvirkningsfaktorene til utvikling av eget selvbilde. Det vil derfor være nærliggende å tro at støtten Richard mottok fra signifikante andre bidro til at Richards selvbildet og selvoppfatning ble opprettholdt.

Richard var ikke alene om å møte motstand fra samfunnet. Tom forteller i sitt intervju hvordan medias fremstilling av han førte til at han ble møtt med motstand fra tidligere kompiser. Han forteller videre at det ikke betyr noe om han mister noen av vennene sine på Facebook. Dette kan tolkes som en forsvarsmekanisme hvor Tom uttrykker at det ikke gjør noe om han mister noen. Samtidig kan man også tolke det som at han skyver fra seg de personene som møter han med motstand. I følge Rosenberg (1979) er dette en forsvarsmekanisme som anvendes for å unngå konfrontasjoner og opprettholde selvbilde.

Felles for alle informantene fremkom det hvordan selvbildet ble endret i situasjoner hvor informantene møtte motstand. I disse situasjonene beskriver informantene hvordan motstanden førte til følelsen av mindreverdighet, skam, mistillit, og stigmatisering. Vi ser også hvordan enkelte av informantene anvender ulike forsvarsmekanismer for å opprettholde selvbildet når de snakker om situasjonen. I møte med motstand ser vi hvordan informantene forsøker å styre og manipulere samfunnets oppfatning av dem gjennom det Goffman (1992) kaller inntrykkskontroll. Informantene identifiserer seg ikke med den nye rollen som samfunnet har gitt dem og søker på «frontstage» å fremheve seg selv best mulig for å opprettholde selvbildet. På «backstage» blir rollen som «straffedømt» mer synlig da ens nærmeste er informert om hendelsen.

6.1.1 Motstand i det sosiale rom

Som tidligere nevnt, er det ingen tvil om at kriminalitet, lovbrudd, straffegjennomføring og hvem de kriminelle er, har endret seg drastisk gjennom årene (Bjørnsen 1987). Det samme

gjelder synet på, og hvordan samfunnet behandler kriminelle. Gjennom ny kunnskap har flere former for straffegjennomføring vokst frem, deriblant EK. Det stilles en rekke krav for å kunne straffegjennomføre med EK. Dette medfører at straffegjennomføringen ikke er for «alle». I følge Skardhamar (2013) er gruppen som straffegjennomfører med EK generelt bedre stilt enn personer som straffegjennomfører i fengsel. Gruppen som soner med fotlenke har generelt bedre økonomi, høyere utdanningsnivå, og en mindre andel mottar økonomisk sosialhjelp mens de soner. Dette aktualiserer Bourdieus (1986) teoretiske rammeverk som vil være et godt utgangspunkt for analyseringen av «EK sonere» i det sosiale rom. Bourdieu (1986) fremmer hvordan individers totale kapitalsammensetning plasserer dem i forhold til hverandre. Det er mengden sosial, kulturell og økonomisk kapital som er avgjørende for hvilken status individet får. Her er begrepet «Habitus» sentralt. Habitus omhandler hvilken livsstil individene har på bakgrunn av den totale kapitalsammensetningen. Det er den høyere klassen i samfunnet som avgjør hva som er legitimt og hva som anses som uakseptabelt (ibid). Teorien gir derfor et godt bilde av den overordnede sosiale strukturen som eksisterer i samfunnet.

Joachim beskriver i intervjuet, at han ikke ser på seg selv som den «*typiske EK-kandidaten*». Dette kan ha en sammenheng med hans egen oppfatning av at EK er for dem som har sterkere økonomisk, sosial og kulturell kapital. Joachim definerer seg selv som narkoman og innehar en habitus med utgangspunkt i definisjonen. Dette kan påvirke hvordan personalet og samfunnet møter og plasserer Joachim. I følge Goffman (1963) vil personer som har karakteristiske egenskaper som avviker fra samfunnets forventninger og hva som blir definert som normalt, stigmatiseres. De blir avviket fra det normale og befinner seg i utkanten av samfunnet. Joachims oppfatning av at han selv ikke er en «*typisk EK-kandidat*» stemmer overens med Skardhamar (2013) beskrivelse av hvem som straffegjennomfører med EK. EK kan derfor fremstå som en stigmatiserende straffegjennomføringsmetode som ikke passer til de svakerestilte i samfunnet.

I intervjuet med Kristoffer fremkom det hvordan hans sosiale, økonomiske og kulturelle kapital ble redusert som følge av dommen (Bourdieu 1986). Kristoffer tok selv grep og reduserte venne-listen på Facebook med ca. 600 venner. Årsaken var å unngå konfrontasjoner og skåne seg selv (Rosenberg 1979). Gjennom forsvarsmekanismer forsøker Kristoffer å manipulere de inntrykk han får på eget selvbildet ved å redusere muligheten for negative responser (Goffman 1992). Foruten sosiale medier merker Kristoffer hvordan generaliserte

andre og samfunnet som han tidligere var en del, tar avstand fra han som følge av dommen. Kristoffer hadde tidligere høy status i sitt sosiale nettverk, i tillegg til en god jobb. Han ble sett opp til og anerkjent av samfunnet som en de kunne stole på. Etter hendelsen ble hans samlede kapital svekket. Samfunnet anså tidligere at Kristoffer hadde god økonomisk kapital som følge av hans handling. Denne oppfatningen ble endret til det motsatte da han ble dømt for bedrageri. Kristoffer var i en økonomisk krise og dette førte til at han havnet i situasjonen han står i. Videre hadde Kristoffer god sosial kapital gjennom et utbredt nettverk. I likhet med hans økonomiske kapital ble denne kraftig redusert etter han fikk dommen. Samfunnet og nettverket rundt Kristoffer vil også kunne anse at hans kulturelle kapital i form av å beherske normer, verdier, manerer, er svekket da kriminelle handlinger ikke samsvarer med hva ligger til grunn for kulturell kapital (Bourdieu 1986). I denne situasjonen ser vi også hvordan Kristoffer forsøkte å manipulere de inntrykkene andre fikk av han gjennom å skjule hvordan situasjonen hans egentlig var. Han tok derfor på seg en rolle på «frontstage» for å skjule situasjonen på «backstage». Bak fasaden fremkommer det på «backstage» hvordan han egentlig ikke hadde en god økonomisk kapital og at hans fremtreden på «frontstage» var et spill for galleriet hvor han ga uttrykk for at han behersket kulturelle normer, verdier og oppførte seg respektabelt. Når sannheten om hvordan Kristoffer hadde påtatt seg en rolle ovenfor både signifikante og generaliserte andre, ble fasaden og selvbildet hans redusert (Goffman 1992).

Det samme gjelder for informantene Tom og Richard som har fått kjenne på hvordan media har påvirket samfunnets oppfatninger av dem. Det sosiale rommet er samfunnsskapt og det er samfunnet som innehar definisjonsmakten til å definere hva som anses som «bra» og «dårlig». Tom har i likhet med Kristoffer merket hvordan hans sosiale kapital er redusert som følge av dommen. Han blir påminnet om dette gjennom det sosiale nettverket «Facebook» hvor han nå mangler venner på venne-listen. «Samfunnet» har som følge av hans handling valgt å slette han som venn på Facebook og ønsker ikke å være en del av nettverket til Tom. Informanten Richard opplevde hvordan han som følge av dommen mistet mye tillitt og anerkjennelse fra generaliserte andre. Han hadde stor omgangskrets, god jobb og mestret de kulturelle verdier, språk, manerer, og normer. I det offentlige rom er det viktig å drive inntrykkskontroll. Informantenes fremtreden som respektable samfunnsborgere motbeviser mistanken om at de ikke respektable (Goffman 1992). Richard ønsket i likhet med Kristoffer å skjule situasjonen han befant seg i og tok derfor på seg en rolle på «frontstage» hvor han styrte inntrykkene som publikum fikk av han (Goffman 1992). Richards dom førte til at han mistet deler av nettverket

og jobben sin. Hans økonomiske, kulturelle og sosiale kapital ble derfor forverret av situasjonen. Vi kan i lys av Bourdieu (1986) se hvordan Kristoffers, Richard og Toms status i det sosiale rom har møtt motstand og endret seg som følge av dommen, derav også deres reduserte sosiale, økonomiske og kulturelle kapital. Dette er noe som kan påvirke selvbildet til domfelte da man i følge Cooley (1983) speiler oss i andres oppfatninger av en. Ved å bli møtt som en kriminell, en som er mindre verdt, vil dette være skadelig for selvbildet om en ikke har et stødig nettverk som gir bekreftelse på at man fortsatt er den man tror man er. Endring av plassering og status i det sosiale rom kan føre til at individet kommer i konflikt med seg selv. Dette på grunn av at individet ikke bekrefter den nye plasseringen og definerer ikke seg selv slik samfunnet definerer en. Vedkommende vil derfor i følge Mead (2005) og Cooley (1983) søke å forkaste de tolkede inntrykkene og definerer dem som «ikke meg», uten å internalisere det. Dersom samfunnets oppfatning av individet er uforenelig med personens selvoppfatning eller om ens selvoppfatning er svak, vil individet forsøke å endre sin private selvoppfatning slik at den er i overensstemmelse med den offentlige presentasjonen av selvbildet. På denne måten kan personens status i det sosiale rom føre til endringer i selvbildet (Cooley 1983). Dette medfører at domfelte forblir stemplet om han ikke evner eller ønsker å endre atferden slik samfunnet forventer.

I intervjuet med Ole fremkommer det hvordan han blir plassert i det sosiale rom som følge av hans «habitus». I følge Bourdieu (1986) vil Ole`s utseende, valg av klær, tatoveringer og fremtreden påvirke hvordan samfunnet møter og plasserer han i det sosiale rom. Ole forteller hvordan han opplever at samfunnet dømmer han som kriminell som følge av utseende og ikke fordi han faktisk har utført en kriminell handling. Det fremkommer at denne følelsen er noe han har kjent på over lengre tid, før hendelsen og dommen. Han påpeker at dette kun gjelder generaliserte andre, de som ikke kjenner han. Nettverket til Ole har derimot aldri møtt han som kriminell da de kjenner han og vet hvem han egentlig er (Goffman 1963) (Mead 2005). Joachim har lignende opplevelse av hvordan personalet møter han som en kriminell og som en narkoman i starten. De stigmatiserer han til å begynne med, men endrer atferd etter hvert som de blir kjent med han (Goffman 1963). Motstandsbegrepet viser seg å være gjeldene i ulike møter med samfunnet, men ikke i møte med signifikante andre. Jeg vil derfor belyse hvilken rolle de signifikante andre har.

6.1.2 Signifikante andre

I følge Mead (2005) er signifikante andre en essensiell faktor til utforming og endring av eget selvbilde. Individet søker aksept og bekreftelse på egen atferd, og gjør justeringer ut fra responsen de får fra omgivelsene. De som har størst påvirkningskraft er dem som har størst betydning og som står individet nærmest. «Signifikante andre» er som tidligere nevnt, definert av individet selv og kan bestå av venner, kjæreste, familie, trenere, og andre. Når en person begår en straffbar handling og mottar en dom på bakgrunn av egen atferd, befinner individet seg i en sårbar situasjon. Dette gjør individet mer mottakelig og avhengig av andres respons. Gjennom intervjuene ble familie, venner og nettverk sentrale temaer. Det var tydelig at bekreftelsen fra de nærmeste hadde stor betydning for domfeltes opplevelse av eget selvbilde.

Informantene sammenligner seg med signifikante og generaliserte andre i samfunnet og vurderer deres reaksjoner på egen atferd. Flere av informantene opplever situasjonen som skammelig og at deres selvbilde har fått en «knekk». Informantene mottar reaksjoner på seg selv i samhandling med andre. Reaksjonene kommer til uttrykk i form av direkte uttalelser, kroppsspråk og ansiktsuttrykk. Risikoen ved at informantene sammenligner seg selv og speiler seg i andres reaksjoner på egen atferd, er at de stadig kan få bekreftet deres posisjon i samfunnet. Dette kan føre til at de mister troen på hvem de egentlig er. I følge Cooley (1983) vil individet endre sin atferd og selvoppfatning dersom omgivelsene møter og definerer en som noe annet enn hva individet ønsker å fremstå som. For et individ som har fått en ny merkelapp som «domfelt», «straffedømt» eller «kriminell», og som blir møtt som dette av personalet, venner, familie og samfunnet for øvrig, vil det være vanskelig å komme i posisjon til å endre samfunnets definisjon av en. Antagelig vil det være lettere å internalisere andres synspunkter og endre eget selvbilde slik at det stemmer overens med andres oppfatninger av en. Det blir i denne sammenhengen interessant å belyse hvor stor betydning og innflytelse signifikante andre har for selvbildet og opplevelsen av straffegjennomføring med EK.

Flere av informantene anser familie og venner som de viktigste personene i livet. Joachim hadde god støtte fra Wayback, familie og venner. Wayback er en stiftelse som arbeider for at straffedømte skal kunne leve et liv uten rus og kriminalitet. De retter fokuset og arbeidet mot løslatelsesfasen og tiden etter endt soning. Målet deres er at straffedømte skal integreres i samfunnet. De skal bli ansvarsfulle, aktive samfunnsborgere gjennom deltakelse i arbeidslivet og samfunnet (Wayback 2018). Personene som arbeider for Wayback vil derfor rette fokuset på mennesket og fremtiden istedenfor hendelser i fortiden. Joachim har møtt motstand fra personalet og følt at de har møtt han som en kriminell og som en narkoman. For ham har

støtten fra Wayback, familie og venner vært svært viktig i denne perioden. Han har mottatt hjelp og samhandlet med personer som har møtt ham med utgangspunkt i den personen han er, og ikke som en kriminell eller som en narkoman. I lys av Meads (2005) teori om signifikante andre, antar jeg at støttespillerne var en sterk faktor til at han ikke valgte å dra tilbake til fengselet igjen, men gjennomførte straffegjennomføringstiden med EK.

Gjennom intervjuene ser vi at noen informanter ikke ønsker at omgivelsene skal vite om dommen og situasjonen de er i. Emil er blant dem av informantene som ikke har vært åpen om dommen og situasjonen til alle i nettverket sitt. Han var selektiv i utvelgelsen av hvem som fikk vite om dommen og utvalget var avhengig av hvem Emil følte han kunne stole på. Dette kan anses som en forsvarsmekanisme for å beskytte seg selv mot konfrontasjoner og motstand (Rosenberg 1979). Under intervjuene ble det påpekt at det er lettere å fortelle om hendelsen til signifikante andre enn til generaliserte andre som ikke står individet nært.

Øyvind beskriver at det var vanskeligere å fortelle om hendelsen til arbeidsgiver sammenlignet med venner og familie. Øyvind forteller indirekte om frykten for å bli dømt og møtt med motstand fra arbeidsgiver. Arbeidsgiver fremstår ikke som en del av de signifikante andre og kjenner derfor ikke Øyvind like godt som de personene som står han nær. Det kan derfor tenkes at det er lettere for generaliserte andre å endre oppfatning av og dømme vedkommende for hans handlinger. Dette fordi de ikke kjenner vedkommende og ikke har tilstrekkelig med tillitt til at de vet hvem han *egentlig* er (Mead 2005). Øyvind føler seg akseptert av familie og venner til tross for handlingen han har begått og dommen. Det fremkommer en trygghet hvor Øyvind vet at de ikke dømmer ham selv om de vet at han har gjort en feil og blitt straffedømt. Øyvinds signifikante andre har kjent ham over lengre tid og vet godt «*hvem*» han er. De ser hans «*actual identity*» (Goffman 1963). Dermed vil det være nærliggende å anta at en dom ikke endrer hele synet på vedkommende. De har fra tidligere bygget opp tillitt til at de kjenner og vet hvem han er. Dette er noe Øyvind har fått bekreftet gjennom nettverket sitt da de ikke dømmer eller endrer atferd overfor han. Kristoffer har i motsetning til Øyvind, møtt motstand fra nettverket sitt, men ikke fra familien hans. Dette bringer oss inn på temaet «aksept». Hva er det som fører til at noen av informantene opplever aksept og forståelse, mens andre møter motstand fra et stigmatiserende samfunn?

6.1.3 Aksept

Det var flere ulike meninger når det gjaldt informantenes opplevelse av seg selv, dommen og hvordan de har blitt møtt i etterkant. Flere forteller om en følelse av skam, stigmatisering, og følelsen av å være verdiløs. Andre bagatelliserer dommen og at de er blitt straffedømt.

Informantene som har mottatt støtte, lever livet tilsynelatende uten store endringer selv under straffegjennomføringen. Man kan spørre seg selv hva som fører til en slik toleranse og aksept for noens handlinger og hva som fører til motstand for andres handlinger. Aksept kan i denne sammenheng ses fra to sider; fra omgivelsene og fra domfelte. Hvis domfelte opplever å være akseptert og en del av et fellesskap hvor dommen og deres nye «kategorisering» ikke spiller noen rolle, kan dette føre til at domfelte lettere kan akseptere seg selv og dommen. Dommen blir i denne sammenheng en relevant faktor. Petter bagatelliserer dommen og normaliserer handlingen sin. Gjennom media får man informasjon om store antall trafikanter som har blitt ilagt fartsbøter. Dette er noe som bidrar til å normalisere atferden og omfanget av «hvem» som bryter lovverket og kjører for fort. Selv om det å kjøre for fort er et lovbrudd som man kan bli straffedømt for, uttrykker Petter hvordan lovbruddet blir bagatellisert av ham og andre i samfunnet. Lovbruddet kunne fått fatale konsekvenser om det hadde ført til en ulykke. Dette er noe som ikke blir problematisert på lik linje med andre lovbrudd. Det kan tenkes at omfanget av hvem som bryter lovverket i form av å kjøre for fort, er så stort at en fartsøvertredelse anses som en normalitet istedenfor et avvik. I lys av Goffmans (1963) teori om stigmatisering kan man tolke det slik at samfunnet har definert lovbruddet som en kriminell handling, men som en «normalitet». Dette fører til at lovbrøyttere ikke blir stigmatisert eller definert som «kriminell» da de ikke avviker fra det normale. Samfunnet har som følge av normaliseringen, akseptert denne formen for lovbrudd. Det vil derfor være lettere for Petter å bagatellisere lovbruddet og straffegjennomføringen da dette er noe «alle» gjør. Motsatt kan bagatelliseringen også være en form for forsvarsmekanisme og et forsøk på å bevare og opprettholde selvbildet sitt. Rosenberg (1979) hevder i sin teori hvordan individer alltid velger de alternativ som gagnar og beskytter selvet mest. Herunder vil mekanismer slik som forsvarsmekanismer anvendes for å opprettholde eget selvbilde og påvirke hvordan omgivelsen rundt oppfatter en. Goffman (1992) kaller dette for inntrykkskontroll hvor individet prøver kontrollere de inntrykk som presenteres på «frontstage». Rosenberg (1979) vektlegger også skillet mellom det private og det offentlige selvet. I kjente omgivelser vil individet handle og snakke uten å tenke over eller vurdere handlingene og utsagnene sine. I ukjente omgivelser vil individet etterstrebe å presentere seg selv på best mulig måte. Dette er i tråd med Goffman (1992) teori om «frontstage» og «backstage». Intervjusituasjonen kan ikke karakteriseres som en samhandling i kjente omgivelser og finner derfor sted på «frontstage». Det kan derfor tenkes at Petter bagatelliserte dommen og straffegjennomføringen i forsøk på å opprettholde eget selvbilde og forme min oppfatning av han. Dette er noe som kan overføres til Meads (2005) teori om signifikante andre hvor det fremgår av intervjuene at det er lettere å

få aksept for handlingen av de som står en nær kontra andre som ikke står en nær, det vil si om jeg blir oppfattet som en av de generaliserte andre.

Kristoffer har i motsetning til Petter møtt mye motgang som følge av lovbruddet sitt. Han har ikke blitt møtt med aksept fra samfunnet og har blitt definert som et avvik fra det normale (Goffman 1963). Kristoffer forteller om hvordan nærmiljøet, som han tidligere hadde kontakt med, unngår han som følge av dommen. Under intervjuet viser Kristoffer til en situasjon hvor sønnen hans var invitert i bursdag. Kristoffer trosset frykten for avvisning og gjennomførte oppmøte i bursdagen. Han mestret utfordringen som han helst ville unngå for å beskytte selvbildet fra omgivelsene. Dette kan ses i sammenheng med Rosenbergs (1979) beskrivelser av unngåelsesstrategier som individet anvender for å beskytte selvet. Det vil derfor være naturlig for Kristoffer å unngå situasjoner hvor han risikerer at selvbildet blir utsatt for negativ respons. Mead (2005) presiserer i sin teori viktigheten av mestring og at individet styrker de egenskapene en anser at en er god til. Kristoffer uttrykker i intervjuet hvordan han tidligere, før dommen, var god til å snakke til et stort publikum og omgås folk. I bursdagssituasjonen mestret Kristoffer utfordringen han egentlig ønsket å unngå. Dette er noe som vil påvirke hans selvevaluering slik at han oppnår større aksept fra seg selv. På denne måten blir hans selvoppfatning og selvrespekt bygget opp. Dette er noe som i fremtiden kan føre til at han igjen føler seg kapabel til å snakke foran store folkemengder og omgås andre. Kristoffer poengterer også viktigheten av å ha et godt støtteapparat utenfor murene. Domfelte er som regel nødt til å stå alene i situasjonen med EK og konfronteres med forskjellene, definisjonene og kategoriseringene som fremkommer i møtet med generaliserte andre. I følge Goffman (1992) (1963), Cooley (1983) og Mead (2005) er det i samhandling med samfunnet og de generaliserte og signifikante andre at identiteten og selvbildet endres. Følelsen av skam og mindreverdighet som oppstår under samhandlingen er et resultat av at man ikke blir akseptert eller møtt som likestilt. Kristoffer ser derfor viktigheten av å ha et stabilt og godt nettverk bestående av aksept og støtte som kan styrke selvbildet hans under straffegjennomføringen.

6.2 Forsvarsmekanismer

I denne studien oppfatter jeg at forsvarsmekanismer ble anvendt for å beskytte selvbildet. I følge informantene kom forsvarsmekanismene til syne i ulike situasjoner og på ulike måter. Jeg vil i det følgende drøfte hvordan jeg tolket at forsvarsmekanismene kom til uttrykk under intervjuene med utgangspunkt Meads (2005) teori om beskyttelse og opprettholdelse av selvet og Goffmans (1992) teori om inntrykkskontroll.

6.2.1 Multiple identiteter – En forsvarsmekanisme

I møte med informantene i denne studien har fokuset vært på hverdagen med EK og deres selvbilde. Det har derfor i all hovedsak vært rettet fokus mot deres rolle som «straffegjennomfører». Informantene er imidlertid i besittelse av flere roller og identiteter slik som: far, sønn, ektefelle m.m. I intervjuene ble informantene bedt om å beskrive seg selv og si noen ord om hvem de er. Det interessante var å se hvilke roller og statuser informanten selv refererte til i beskrivelsen av seg selv. De fleste informantene beskrev seg selv med positive utsagn og identifiserte seg aldri med samfunnets definisjon og kategorisering av dem som «straffedømt». Informantene la vekt på deres alder, yrke, sivilstatus, og hobbyer. Det kan tolkes slik at rollen som «straffedømt» er noe informantene prøver å skjule for å unngå stigmatisering og konfrontasjoner på selvbildet (Goffman 1992). Dette kan forklare hvorfor informantene ikke fremhever rollen som «straffedømt» på «frontstage». Mead (2005) fremmer som tidligere nevnt forskjellen mellom spesifikk og generell selvoppfatning. Den spesifikke selvoppfatningen omhandler i denne sammenhengen informantenes oppfatning av en selv i møte med samfunnet. Under intervjuene fremkom det forskjellige meninger om eget selvbilde og egen rolle i samfunnet. Noen hadde en svak oppfatning av seg selv, mens andre hadde en sterk oppfatning av seg selv. Felles for alle informanter at de aldri har sett på seg selv som «kriminell», men flere refererte til at de hadde begått en kriminell handling. Informantene skiller mellom handling og identitet. Flere av informantene identifiserer seg med yrket sitt og hva de gjør for å tjene til livets opphold. Man kan i denne sammenhengen se hvordan informantene benytter seg av forsvarsmekanismer og definerer «kriminell» som «ikke meg», til tross for samfunnets definisjon og kategorisering (Mead 2005) (Cooley 1983). I følge Goffman (1992) er dette en form for inntrykksmanipulasjon hvor domfelte søker å kontrollere de inntrykk andre får han. Vi kan se at informanten Kristoffer føler at han er verdiløs og at han ikke strekker til i møte med nærmiljøet. Denne selvfølelsen er noe Kristoffer ikke opplever i samhandling med familien sin. Han har i samhandling med familien større tro på seg selv og mottar bekræftelser på at han betyr noe og spiller en rolle for familien. Dette viser hvordan Kristoffers rolle og selvoppfatning forandrer seg avhengig av situasjonen og hvem han samhandler med (Goffman 1992).

6.2.2 Identitetens betydning for totalselvet

Overfor har vi sett hvordan det å bli straffedømt kan utgjøre en del av, og påvirke selvoppfatningen og identiteten. Gjennom å se hvilken betydning den nye rollen har for totalselvet endret vi fokuset fra et spesifikt til et generelt nivå. Mead (2005) hevder at

individets selv er bestående av flere ulike identiteter som utgjør «totalselvet». Gjennom en rangering av de ulike identitetene som fremkommer gjennom kvantitative og kvalitative relasjoner som er forbundet med rollen som straffedømt, kan vi danne et bilde av hvor stor påvirkning rollen som «straffedømt» har for totalselvet (Mead 2005). Med utgangspunkt i et kvantitativt perspektiv kan fengsel og friomsorgen ha en betydning for totalselvet. Friomsorgen er en arena som informantene, må forholde seg til under straffegjennomføringen. Man kan anta at personer som oppholder seg innenfor systemet over lengre tid, vil ha mest påvirkning. I lys av intervjuene forteller Joachim, som har sonet flest dommer av informantene, at han aldri har sett på seg selv som en kriminell. Det er livssituasjonen hans som har ført til hans kriminelle handlinger. Kristoffer, Richard og Emil forteller i motsetning til Joachim hvordan selvbildet deres har fått en knekk som følge av å bli straffedømt. De føler skam og at samfunnet ser på dem som avvik fra det normale. Dette kan tyde på at min antagelse om at et lengre tidsaspekt innenfor systemet fører til større påvirkning for selvet, ikke stemmer for mine informanter. Samtidig er det Petter med kortest straffegjennomføringstid som bagatelliserer dommen og straffegjennomføringen. Dette kan ha en sammenheng med de sosiale relasjonene som informanten møter innenfor systemet. Dette bringer oss videre til de kvalitative relasjonene som informantene har til friomsorgen. I intervjuene fremkom det forskjellige oppfatninger av personalet og derfor ulike relasjoner. Flere av informantene hadde opplevelsen av å ha en likestilt kompisfølelse i samhandling med EK-personalet. Fåtallet følte de ble møtt som en kriminell. Mead (2005) poengterer at det vil være ulike aspekt ved totalselvet som kommer til syne i de ulike relasjonene. I samhandling med EK-personell vil det ikke være tvil om at maktforholdet som er tilstede i relasjonen er som følge av de ulike rollene personalet og informanten besitter. Samhandlingen med personalet er som følge av informantens livssituasjon. Informantens rolle som «domfelt» vil derfor komme til syne i samhandlingen. Hvilken oppfatning informantene har av seg selv i relasjonen med personalet vil således kunne få konsekvenser for totalselvet og egen selvakseptering. Det fremkommer også at hvor mange ulike identiteter totalselvet består av, vil ha en effekt på egen selvvurdering (Mead 2005). Flertallet av informantene påpekte at de hadde flere identiteter. Noen var musikere, andre var friluftentusiaster, og noen anså seg selv som en god venn. Graden av ulike positive identiteter som totalselvet består av, vil kompensere for den negative identiteten som informantene ikke ville identifisere seg med. På denne måten vil de positive identitetene løfte totalselvet og påvirke selvaksepten.

6.3 Hvilken betydning har begrepet «makt» i utforming av eget selvilde?

I denne studien ble begrepet makt et sentralt begrep. Begrepet blir koblet til medias definisjonsmakt og personalets beslutningsmakt. Jeg vil i det følgende drøfte hvordan personalets makt kan føre til endringer i selvbildet, for så å drøfte hvilken påvirkningskraft medias definisjonsmakt har på selvbildet til domfelte.

6.3.1 Personalet

Ansatte i kriminalomsorgen har makt i yrkesrollen. De innehar en rekke opplysninger om ulike forhold ved klienten og besitter beslutningsrett ved flere aspekter for straffegjennomføringen. Beslutningene springer ut fra skjønnsmessige vurderinger som er basert på saksbehandlerens verdier, motiver, erfaringer og holdninger. De skjønnsmessige beslutningene skal imidlertid være tatt i henhold til de yrkesetiske retningslinjene, lovverk og øvrige retningslinjer (Kriminalomsorgen.no 2005). Personalet er, i følge Weber (2000), videre i besittelse av legal makt. Dette innebærer at personalet kan iverksette tiltak som domfelte er nødt til å følge. En av oppgavene til EK-personell er å jobbe kriminalitetsforebyggende. Det er i samtalen med klienten at slikt arbeid finner sted. I samtalen kan fokuset være å snakke om klientens liv, dommen, utfordringer, følelser, tidligere erfaringer og andre hverdagslige temaer. Møtet kan oppleves som et paradoks da saksbehandleren besitter stor makt. Saksbehandler kan gi klienten sanksjoner for uregelmessigheter samtidig som at de skal skape en tillitsfull relasjon. Målet er at klienten skal føle seg trygg slik at han ønsker å snakke og åpne seg for saksbehandler. Saksbehandlere må derfor mestre forskjellige roller på ulike tidspunkt som ikke virker støtende, krenkende eller diskriminerende overfor klienten.

I følge informantene var det flere som opplevde seg mistenkeliggjort av personalet samtidig som de følte at de ble møtt med respekt og likeverd. Tom forteller blant annet at han føler seg som «*en farlig kriminell*», under kontrollene, som personalet måtte passe på. Samtidig forteller han at han er meget fornøyd med saksbehandleren sin. I denne situasjonen kan det tenkes at saksbehandler aldri utførte kontrollene, men hadde samtalen med Tom. Om dette ikke var tilfelle, vil dette være et godt eksempel som belyser hvilket paradoks som fremkommer mellom saksbehandler og klient. Saksbehandler skal møte klienten vennlig med respekt, på lik linje med andre, samtidig som rollen innebærer makt og en kontrollfunksjon. Av intervjuene kan vi også se at rollen som «domfelt» kommer til syne når personalet er tilstede. Under oppdrag hjemme hos domfelte, ser vi hvordan domfeltes «backstage» blir til «frontstage» (Goffman 1992). Rollene eksisterer på denne måten avhengig av hverandre, hvor opplevelsen av «backstage/frontstage» er avhengig av hvilke aktører som er tilstede (ibid).

Det fremkom av intervjuene at de fleste informantene var fornøyd med hvordan de hadde blitt møtt og behandlet av personalet. Det kan tenkes at de fleste oppga at de var fornøyd med personalet da de i forkant av intervjuet var opplyst om min rolle som kriminalomsorgskonsulent. Dette kan være en påvirkningsfaktor som kan legge en demper på hvor ærlig man er overfor noen som tilhører samme personalgruppe. Det fremkom imidlertid noen episoder hvor både makt, avmakt og krenkelse ble sentrale begrep. Under intervjuet med Joachim forteller han hvordan den første tiden var «*et hælvet*». Han påpeker også at det er personavhengig hvordan han blir møtt av personalet. De ulike personene i kriminalomsorgen har ulike egenskaper, verdier, oppførsel og atferd som kan påvirke hvordan Joachim føler han blir møtt. Da enhver person har ulik personlighet vil det derfor være vanskelig å få lik respons fra alle i personalgruppen. Her kan det også tenkes at noen i personalgruppen møter han ut ifra hans habitus og plassering i samfunnet. Bourdieu (1986) påpeker hvordan mennesker rangerer hverandre og plasser dem i det sosiale rom med utgangspunkt i deres livstil, karaktertrekk, sosial, økonomisk og kulturell kapital. Individene rangerer hverandre etter første samhandling. Dette legger føringer for atferd og hvordan individene blir møtt og sett på i interaksjonen. Joachim har som følge av sin livssituasjon som narkoman begått kriminelle handlinger. Han forteller hvordan personalet først ser dommen og handlingene for så å se mennesket i etterkant. Goffman (1963) hevder i sin teori om «stigma», i likhet med Bourdieu (1986), at personer dømmes og plasseres hverandre basert på livsstil og egenskaper. Joachim definerer seg selv som en narkoman, noe som i denne sammenheng vil avvike fra det som blir definert som «normalt» av omgivelsene. Han vil derfor avvike fra samfunnets «normale» standard og bli stigmatisert på bakgrunn av hans egenskaper og karaktertrekk. I følge Bourdieu (1986) vil han i tillegg ikke bli tilegnet høy plassering i det sosiale rom som følge av hans livsstil og habitus. Dette kan forklare hvorfor noen i personalgrupper møter Joachim som en kriminell og som en narkoman. Joachim forteller at det var verst i starten hvor personalet hadde veldig «*høye skuldre*» overfor ham. Dette var noe som endret seg når personalet ble kjent med han og så han for den personen han selv føler at han er. Videre i intervjuet med Joachim forteller han hvordan han opplever å bli krenket av enkelte samt at noen utøver mer makt enn nødvendig. Dette er noe som strider mot de yrkesetiske retningslinjene som presiserer at ansatte ikke skal anvende mer makt enn hva som fremstår som nødvendig (Kriminalomsorgen.no 2005). Joachim er den eneste av informantene som har flere dommer bak seg og som definerer seg selv som narkoman. I lys av Bourdieus (1986) teori om det sosiale rom og Goffmans (1963) teori om «stigma» kan dette forklare hvorfor ingen av de andre informantene opplevde å bli krenket på lik linje med Joachim.

Mead (2005), Blumer (1969) og Cooley (1983) påpeker hvordan menneskets selvbilde blir formet gjennom interaksjon med andre. Hvor stor påvirkningskraft personalet har kan diskuteres, da de som regel ikke betraktes som en del av de signifikante andre, men tilhører de generaliserte andre. Dette er imidlertid noe som er personavhengig. Personalet og klienten møter hverandre med utgangspunkt i en jobbrelasjon. Personalet blir derfor ikke en naturlig del av livet til klienten etter endt soning. Jeg finner imidlertid, basert på informantenes utsagn, at personalet indirekte og direkte har stor makt til å påvirke selvbildet til klienten. I intervjuet med Kristoffer beskriver han hvor godt ivaretatt han har følt seg hos friomsorgen. Han er overrasket over at ingen har dømt ham og at alle møter ham som den personen han er. Dette til tross for at de vet om hendelsen og dommen. Richard forteller i liket med Kristoffer hvordan han opplever samtaler og møtene med EK-personell som en «*vennesamtale*». Dette tyder på at personalet evner å møte klientene som likestilt i relasjonen. I tillegg viser det at de mestrer å balansere makt, kontroll, tillitt og likeverd. Dette fører til at klienten føler seg trygg i relasjonen og tør å åpne seg for saksbehandler. Informantene Ole, Tom, Petter, Emil og Øyvind støtter opp under dette og gjennom intervjuene ser vi at de føler seg sett, hørt, ivaretatt og møtt som likestilt av personalet. Joachim forteller også at selv om han følte seg stigmatisert i starten, ble møtet med personalet bedre etter den første uken. I overstående ser vi hvordan samtalen med domfelte kan føre til at de generaliserte andre får et personlig forhold til domfelte som kan resultere i at saksbehandlere blir en del av de signifikante andre. Dette fører til at personalet har større påvirkningskraft i utviklingen av selvbildet til domfelte sammenlignet med generaliserte andre.

6.3.2 Media

Mediene spiller en sentral rolle i samfunnet som vår viktigste informasjonskilde. De fungerer som bindeleddet mellom individ og samfunn. Deres oppgave er å være en informasjonskilde og gjengi virkeligheten så korrekt og troverdig som mulig. I denne studien kan man se hvilken makt media har til å påvirke, danne og forme meninger, synspunkter og holdninger. Informantene som har fått dommen presentert i media, har tilfelles at de opplever seg uthengt. Informantenes opplevelse av situasjonen ikke stemmer overens med hvordan media fremstiller den. Det er også en fellesnevner at de ikke føler at deres side av hendelsen ble representert i oppslagene. Det er viktig å belyse medias makt og deres påvirkningskraft da dette har vist seg å være en faktor til endring av sosial status, nettverk og selvbildet.

I intervjuet med Tom beskriver han hvordan han opplevde mediens definisjonsmakt og hvordan de påvirket og formet samfunnets oppfatning av han. Tom bor i en liten bygd og

beskriver at selv om han ikke ble avbildet eller fremstilt med fullt navn i medieoppslagene, «går ryktene fort på bygda». I et lite samfunn blir det derfor lett å identifisere hvem som blir omtalt i medieoppslagene. Tom opplevde at media presenterte sakens ensfarget fra motpartens ståsted. Hans opplevelse av situasjonen ble ikke tatt hensyn til. Medienes oppslag resulterte i at nettverket til Tom begynte å ta avstand fra han. Tom forteller hvordan media hadde fremstilt og definert han som noe han selv ikke erkjenner som sannheten om hvem han er. Dette er noe som i følge Mead (2005) og Cooley (1983) kan føre til konflikt for selvet hvor Tom ikke aksepterer eller kjenner seg igjen i samfunnets definisjon av han. I følge Mead (2005) og Cooley (1983) er selvet et produkt av sosial interaksjon hvor mennesker tolker seg selv gjennom andres reaksjoner og oppfatninger av en selv. Tom kan i dette tilfelle havne i konflikt med seg selv. Konflikten fremtrer hvis Toms egen oppfatning av hvem han er, er uforenelig med andres definisjon av hvem han er. For å beskytte og opprettholde selvbildet vil Tom derfor forsøke å definere de tolkede inntrykkene som «ikke meg». Om hans selvpresentasjon blir uforenelig med selvoppfatningen samfunnet har, vil dette kunne medføre at Tom endrer sin selvoppfatning slik at det stemmer overens med samfunnets oppfatning av han. Mediene besitter derfor stor makt til å påvirke selvbildet og selvoppfatningen.

I situasjonen til Tom ser vi også hvordan medias makt påvirket Toms sosiale kapital. Tom forteller hvordan han opplever å mangle tidligere kompisar på venne-listen sin på Facebook. Han benytter seg av forsvarsmekanismer og inntrykkskontroll og forteller at de kompisene som mangler, er dem som ikke har hørt hans historie (Goffman 1992). På denne måten kan Tom forsøke å påvirke mitt inntrykk av ham i intervjusituasjonen (ibid). Inntrykkene de tidligere kompisene har av ham, stemmer ikke overens med Toms reelle eller ideelle selvoppfatning (Mead 2005). Inntrykkene er formet gjennom mediens framstilling av ham. Tom hadde i denne situasjonen ikke makt eller mulighet til å styre inntrykkene samfunnet fikk av ham (Goffman 1992). Facebook har i dagens samfunn blitt en integrert del av hverdagen hvor det sosiale nettverket er tilgjengelig hele døgnet. Gjennom Facebook blir vår sosiale kapital, habitus og status i det sosiale rom vurdert i form av antall likes, kommentarer og venner. Tom forteller at det er mest på Facebook at han merker at han mangler venner. Gjennom Facebook blir Tom påminnet dommen og hvordan dette har påvirket synet som samfunnet har av ham. Personer som Tom tidligere hadde kontakt med markerer tydelig at de ikke ønsker å ha ham som venn lengre. Atferden bekrefter deres syn på Toms handling. Dette er noe som vil påvirke Toms atferd overfor personene som har slettet ham som venn. Det vil ikke være naturlig for Tom å hilse på dem eller anta at de fortsatt er venner, da han vet

gjennom Facebook at de ikke ønsker å være venn med han lengre. Motsatt forteller Kristoffer hvordan han selv reduserte venne-listen sin på Facebook med rundt 600 venner for å beskytte seg mot konfrontasjoner (Rosenberg 1979). Han har på denne måten ikke «mistet» venner på bakgrunn av hendelsen, men hatt kontroll og selv valgt dem bort. Han forteller videre at han merker at han ikke er like populær som tidligere. Dette begrunner han i at han ikke får like mange likes, kommentarer eller lignende som han gjorde tidligere. Kristoffer forteller at dette ikke påvirker han like mye som de direkte konfrontasjonene hvor folk tar avstand fra han.

Richard har samme opplevelse av media som Tom. Han føler ikke at hans opplevelse av hendelsen samsvarer med hva som kommer til uttrykk i mediene. Videre forteller han at han ikke identifiserer seg med hvordan mediene definerer han (Mead 2005). Richard ble fremstilt i media med fullt navn og bilde slik at alle i samfunnet kunne lese om hendelsen og gjøre seg opp en mening om han. Richard mener selv at mediene fremstilte ham på verst mulig måte slik at det skulle vekke oppmerksomhet blant leserne. Han føler at både hans reelle og ideelle selvbilde ble ødelagt gjennom medienes fremstilling (Mead 2005). Mediene har på denne måten makt til å rive ned tillitt, selvbildet og selvoppfatningen. Richard forteller hvordan han brukte lang tid på å opparbeide seg tillitt og anerkjennelse fra samfunnet før dommen, og hvordan media ødela dette på en dag. Videre forteller han hvordan media fremstiller ham som en kriminell person som samfunnet ikke kan ha tillitt til lengre. Dette er noe han ikke identifiserer seg med, selv om han føler at alle i samfunnet dømmer han som følge av medias definisjon. Medias makt kan, slik jeg tolker det, føre til avmakt da Richard beskriver at det ikke spiller noen rolle om han prøver å fortelle samfunnet noe annet. Medias makt er større og sterkere, og overviner situasjonen slik at Richard befinner seg i en avmaktsposisjon mellom hva han mener er rett og feil fremstilling av ham. Da vi i følge Cooley (1983) speiler oss i andres oppfatning av en selv, er dette noe som kan påvirke Richards selvbilde da han opplever at samfunnet har stemplet ham som en kriminell. For å beskytte selvbildet ringte Richard rundt til sine signifikante andre som har størst påvirkningskraft på selvbildet hans. På denne måten fikk han innflytelse og kontroll over hvilke inntrykk hans nærmeste fikk av hva som egentlig var årsaken, hendelsesforløpet, dommen, samt hvordan han ble fremstilt i media (Goffman 1992). Richards sosiale og kulturelle kapital ble i likhet med Tom og Kristoffers kapital, redusert som følge av medienes makt og påvirkningskraft. Mediene har derfor stor innvirkning på individets plassering i det sosiale rom og dets selvoppfatning (Bourdieu 1986). Av overstående ser vi tydelig medias makt til å fremstille og definere hvem en person er og hvordan han skal bli oppfattet av samfunnet.

7.0 Avsluttende refleksjoner og videre forskning på feltet

Denne studien viser en viktig dimensjon ved forskning på selvbildet og straffedømte. Det er lite forskning på feltet og jeg er av den oppfatning at informantene har bidratt med viktige perspektiver og informasjon om temaet. I studien ble begrepene «aksept», «motstand», «makt», og «forsvarsmekanismer» sentrale for forståelsen av hvordan selvbildet utvikler seg i samhandling med andre individer. Informantene søker etter aksept fra samfunnet, signifikante og generaliserte andre. For informantene medfører møte med samfunnets definisjoner og kategoriseringer at stigmatisering av straffedømte blir synlig. Begrepet «stigmatisering» fremkommer i spenningsfeltet mellom informantenes egen selvoppfatning og samfunnets definisjonsmakt av hva som avviker fra det normale. De multiple identitetene er med på å opprettholde informantenes selvbilde av hvem de er. Det samme gjelder for hvilke roller og identiteter de skal internalisere som en del av seg selv. Felles for alle informantene var at ingen av dem identifiserte seg med samfunnets definisjon av dem som kriminell, straffedømt eller avviker. Det fremkommer også at dommen er avhengig for hvilken oppfatning samfunnet har av en og graden av aksept. Det fremstår som en normalitet å bryte lovverket i form av å kjøre for fort. Informanten hadde det lettere for å motta aksept i tillegg til å akseptere seg selv. Motsatt var det flere av informantene som møtte motstand og hadde lite aksept for dommen. Dette fremhever samfunnets makt til å definere hva som anses som normalt og hva som anses som avvikende i forhold til lovverket.

Studien har også pekt på ulike maktforhold og deres påvirkning for informantenes selvbilde. En av målsetningene ved studien var å fremme personalets rolle og hvilken påvirkningskraft de har for opplevelsen av straffegjennomføring med EK. De fleste av informantene hadde et meget positivt inntrykk av personalet og deres arbeid. Det var imidlertid noen situasjoner og opplevelser med personalet som førte til at informantene opplevde avmakt, stigmatisering og mindreverdighet. Dette er områder som personalet i framsorgen kan etterstrebe og forsøkte å avverge i fremtiden. Et aspekt som, for meg, var overraskende i studien var betydningen av medias makt. Medias makt fremsto som et problem uavhengig av om domfelte var anonymisert eller ikke i medieoppslagene. Det fremsto som lett å identifisere hvem som var omtalt i media. Dette var noe som fikk følger for informantens sosiale kapital og plassering i det sosiale rom. Media er vår viktigste informasjonskilde, men skal informasjonen gå på bekostning av personvernet? Det sosiale nettverket «Facebook» hadde også betydning for informantenes sosiale kapital, selvoppfatning og beskyttelse av selvbilde. En av informantene opplevde at flere av vennene, som han tidligere hadde kontakt med, slettet han som venn på

«Facebook» som følge av dommen. Motsatt slettet en av informantene selv rundt 600 venner på «Facebook» etter domfellelsen. Motivet var for å unngå konfrontasjoner og motstand på selvbildet. Sosiale medier er et økende fenomen hvor informasjon og kontakt med samfunnet er tilgjengelig hele døgnet. Man kan i denne studien se de negative effektene og hvilken påvirkning media har for dem som avviker fra samfunnets definisjon av hva som er normalt.

Straffegjennomføring med EK fremstår også som en stigmatiserende straffegjennomføring for noen. Selv om aktuelle personer er i målgruppen for EK kan kravene som stilles virke uoverkommelig for de svakerestilte i samfunnet. Det kan fremstå som om de som trenger mest hjelp og støtte, er de som blir møtt med mest motstand og stigmatisering. Personer med høy plassering i det sosiale rom blir møtt med mer hjelp og respekt enn personer som har lav status i det sosiale rom. Dette kan fremstå som absurd og fortvilende, hvor de svakerestilte bare blir svakere og de sterke blir sterkere.

Dette forskningsprosjektet har vært meget interessant og lærerik. Det har vært en nær og relevant studie da jeg selv arbeider som kriminalomsorgskonsulent og møter domfelte i arbeidslivet. Studien hadde et eksplorativt utgangspunkt hvor målet var å undersøke og tilegne mer kunnskap om hvordan domfelte opplever hverdagen med EK, samt hvordan dette påvirker selvbildet. Studien er av kvalitativ karakter og kan derfor ikke være representativ for populasjonen. Det ville derfor vært interessant med en kvantitativ studie med tilnærmet likt innhold som kunne dannet et representativt bilde av fenomenet. Det kunne også vært interessant å studere kjønnsfenomenet som fremkommer i studien. Hvorfor er menn overrepresentert i straffegjennomføring med EK og i fengsel?

8.0 Kildeliste

8.1 Litteratur:

- Andenæs, Johannes Bratt (2016) «*Alminnelig strafferett*»
6. utgave ved Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther
- Blaikie, Norman (2010) «*Designing social research*» 2.utgave Polity press
- Blumer, Herbert (1969): «*Symbolic interactionism perspective and method*» New Jersey: Prentice-Hall
- Bourdieu, Pierre (1986) «*The forms of capital*» Wiley-Blackwell 2011
- Burke, Peter J og Stets, Jan E (2009) «*Identity theory*»
Oxford University press 2009.
- Cooley, Charles Horton (1983) «*Human nature and the social order*»
Transaction Publishers, New Brunswick.
- Descartes, R (1968). «*Discourse on Method and other Writings*». Penguin.
- Foucault, Michel (1980). «*Power/knowledge - Selected Interviews and other writings*»
Harvester Press 1980.
- Gadamer, Hans-Georg (2010) «*Sannhet og metode : grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*» Hans-Georg Gadamer ; oversatt av Lars Holm-Hansen ; [innledning ved Espen Schaaning] Pax forlag 2010
- Geertz, Clifford (1983) «*Local Knowledge: Further Essays In Interpretive Anthropology*»
BasicBooks A Division of HarperCollinsPublishers
- Gilbert, Nigel. (2001). «*Researching Social Life*». 2. utg. London Sage
- Gilje, Nils og Grimen, Harald (1995). «*Samfunnsvitenskapens Forutsetninger - Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*». Oslo. Universitetsforlaget AS
- Goffman, Erving (1963): «*Stigma – Notes on the management of spoiled identity*»
A pelican book. Original American edition published by prentice-hall inc. engelwood cliffs, New Jersey, U.S.A- 1963 Published I pelican books 1963.

- Goffman, Erving (1992): «*Vår rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*». Oslo: Pax Forlag A/S
- Graham, Hannah og McIvor, Gill (2015) “*Scottish and International Review of the Uses of Electronic Monitoring*” University of Stirling. Report No. 8/2015
- Harste, Gorm og Mortensen, Nils (2013). «*Sociale samhandlingsteorier*». I: Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo. red. *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels Forlag, s. 217- 250.
- Hume, David (2009). «*En avhandling om menneskets natur*» Bokklubben 2009
- Jacobsen, Dag Ingvar (2005). «*Hvordan gjennomføre undersøkelser? innføring i samfunnsvitenskapelig metode*». Høgskoleforlaget.
- James, William (1983): «*The principles of psychology*» Cambridge, Mass. Harvard University Press 1983.
- Kvale, Steinar (1997) «*Den kvalitative forskningsintervju*» Studentlitteratur, Sverige.
- Levin, Irene og Trost, Jan (2005) «*Hverdagsliv og samhandling – Med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*» Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Mead, George Herbert (1934). «*Mind, Self and Society*». Chicago. University of Chicago Press.
- Mead, George Herbert (2005): «*Sindet, selvet og samfundet*» København: Akademisk forlag
- Miles, M., M. Huberman and J. Saldana (2014): «*Qualitative Data Analysis. A Methods Sourcebook*». 3. utgave. Sage Publications
- Nilssen, Vivi (2012): «*Analyse i kvalitative studier*». Den skrivende forskeren. Universitetsforlaget.
- Rosenberg, Morris (1979) «*Conceiving the self*» New York: Basic Books
- Schiefloe, Per Morten (2011): «*Mennesker og samfunn: innføring i sosiologisk forståelse*» Fagbokforlaget

- Schlenker, Barry R. (2014): «*Self-presentation*» i Mark R. Leary og June Price Tangney (red.): *Handbook of self and identity: Second Edition*. New York: The Guilford Press
- Schütz, Alfred (2011) «*Collected papers 5 Phenomenology and the social sciences*» Edited by Lester Embree. Springer Science and Business Media B.V.2011.
- Skau, Greta Marie (2011) «*Gode fagfolk vokser – Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*» Cappelen Damm Akademisk forlag.
- Stets, Jan E. og Turner Jonathan H. (2005) «*The Sociology of Emotions*» Cambridge University Press
- Tjora, Aksel (2012) «*Kvalitative forskningsmetoder i praksis*». 2. utgave. Gyldendal Akademisk.
- Weber, Max (2000) «*Makt og byråkrati: essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*». Oslo: Gyldendal

8.2 Internett:

- Bjørnsen, Bjørn (1987) «*Kriminalitet i Norge: et sammendrag av grunntankene i Kriminalmeldingen*» Universitetsforlaget 1987
https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2007062500057
Lest: 10.01.2018
- Dahl, Øyvind (2009). «Makt og avmakt»: <http://ndla.no/nb/node/78354#related>
Lest: 05.04.2018
- Haavardsholm Oscar, Rasmussen Ingeborg, Sverdrup Sidsel og Vennemo Haakon (2016) «*Evaluering av soning med fotlenke*» Vista Analyse AS Rapport nummer 2016/02
<https://www.regjeringen.no/contentassets/db567af0322c4e03b5385a82c84d42d1/va-rapport-2016-02-evaluering-av-soning-med-fotlenke-2.pdf>
Lest: 20.09.2017
- Kriminalomsorgsdirektoratet (2013) «*Retningslinjer for straffegjennomføring med elektronisk kontroll*» - Fastsatt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning 4. mars 2009 med hjemmel i forskrift til lov om straffegjennomføring av 22. februar 2007 § 8-1
<https://lovdata.no/static/ROO/kdi-2013-9001.pdf>
Lest: 20.03.2018

- Kriminalomsorgen.no (2005) «*Yrkesetiske retningslinjer*»
http://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/225758.823.xyefvdruru/yrkesetiske_retningslinjer05.pdf
Lest: 04.11.2017
- Lovdata.no (2017) «*Lov om gjennomføring av straff*»
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>
Lest: 10.11.2017
- Lovdata.no (2015) «*Forskrift om straffegjennomføring – Kapittel 7. Straffegjennomføring med elektronisk kontroll (§§ 7-1 - 7-9)*» .
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2002-02-22-183>
Lest: 03.04.2018
- Palmstrøm, Kari (2012) «*Makt og medier*»
<http://home.hib.no/mediesenter/medium/bokmal/pdf/makt.pdf>.
Lest: 29.03.2018.
- Regjeringen.no (2008) Justis- og beredskapsdepartementet: «*3 Straff, behandling og restorative justice*» <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2008-15/id527241/sec4>
Lest: 04.12.2017
- Regjeringen.no (1997-1998) St. meld. nr 27 «*om kriminalomsorgen*»
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-27-1998-/id191585/sec1>
Lest: 04.12.2017
- Rokkan, Tore (2012) «*Straffegjennomføring med elektronisk kontroll Evalueringsrapport 1: Hvem gjennomfører straff med elektronisk kontroll?*»
Kriminalomsorgens Utdanningscenter KRUS Oslo. Lest 15.12.2017.
- Skarðhamar, Torbjørn. (2013). *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll i Norge. Konsekvenser for straffedes sysselsetting. Rapport 14/2013.* Oslo: Statistisk sentralbyrå.
<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/105969?ts=13e36fbcdc0>
Lest: 18.12.2017
- Stortinget.no (2006-2007) «*6. Straffegjennomføring med elektronisk kontroll*»
Innst. O.nr.82 (2006-2007) <https://www.stortinget.no/no/Saker-og->

[publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2006-2007/inno-200607-082/6/-](#)

Lest: 20.09.2017

- Sølvsberg Erik (2018) «*Kriminalitet*»

Fagbokforlaget. <https://ndla.no/nb/node/5090>

Lest: 02.01.2018

- VG.NO (2015) «*Northug har sonet ferdig etter fyllekjøringen: - Jeg har tatt min straff*»

<https://www.vg.no/sport/langrenn/petter-northug/northug-har-sonet-ferdig-etter-fyllekjoeringen-jeg-har-tatt-min-straft/a/23481442/>

Lest: 14.02.2018

- Wayback.no <http://wayback.no/om-wayback/>.

Lest: 21.01.2018

9.0 Vedlegg

9.1 Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervju guide:

1 Åpningsspørsmål

- Kan du fortelle litt om deg selv?
- Alder?
- Opprinnelse?

2. Dommen

- Kan du fortelle litt om hva du er dømt for?
- Hva tenker du om handlingen din?
- Har selvbildet ditt endret seg sammenlignet med tiden før handlingen og dommen?
(Hvordan?)

3. Elektronisk kontroll

- Hvorfor valgte du å søke om å få straffegjennomføre med elektronisk kontroll?
- Hvordan opplevde du søknadsprosessen og egnethetsvurderingen?
- Hvilke følelser fikk du og hvorfor? (Negative/positive)
- Kan du fortelle noe om hvordan du opplevde det å bli pålenket?
- Påvirket denne situasjonen selvbildet ditt? Hvordan?

4 Soningsforhold

- Hvordan bor du under soningen?
- Bor du alene eller sammen med noen?
- Blir du og hjemmet ditt møtt med respekt under pålenking og kontroll?

5. Nettverk

- Er du åpen om dommen og straffegjennomføringen til nettverket rundt deg?
(hvorfor/Hvorfor ikke?)

Hvis ja:

- Hvilke reaksjoner har du møtt ved å være åpen om dommen?
- Har noen i nettverket ditt endret atferd i møte med deg etter dommen?

6. Saksbehandler

Hvordan ble du møtt av saksbehandler og andre tjenestemenn under soningen og i samtalene?

- Ble du ivaretatt og møtt som likestilt?
- Hvilken rolle følte du at du fikk etter å ha blitt pålenket?
- Har du følt at du har hatt medbestemmelse i forhold til utforming av egen hverdag?
- Har du noen gang følt at du befant deg i en avmaktssituasjon under straffegjennomføringen?
- Har kriminalomsorgens tjenestemenn medvirket til endringer i forhold til selvbildet?

(Hvilke?)

- Har du opplevd støtte og forståelse fra kriminalomsorgen?

7. Psykisk og fysisk helse:

- Kan du fortelle litt om din psykiske og fysiske helse? Har det vært noen endringer under straffegjennomføringen?

- Nattesøvn: Får du sove om natten?

- Tankeprosesser: Er du ofte bekymret? Føler du skam eller ubehag?

- Er du redd for fremtiden?

- Hvis du skulle sagt noe om hvem du er i dag, hvordan ville du beskrevet deg selv?

(Er dette noe som vil endre seg i fremtiden?)

- Føler du at du har mottatt hjelp av kriminalomsorgen?

- Føler du at du har mottatt hjelp til å komme deg videre etter soningen?

Mål i livet

- Hvilke mål har du for fremtiden?

- Har målene endret seg fra hendelsen til nå?

- Har hendelsen lagt begrensninger for dine tidligere/nåværende fremtidsplaner?

8. Avslutningsspørsmål

- Har du noe du vil fortelle som vi ikke har snakket om?

- Er det noe du ønsker å fortelle mere om som du kom på i ettertid?

9.2 Vedlegg 2: Kategorier

Kategori:	Kategori:	Kategori:
<i>Motstand</i>	<i>Forsvarsmekanismer</i>	<i>Makt</i>
Underkategori:	Underkategori:	Underkategori:
<i>- Motstand i det sosiale rom</i> <i>- Signifikante andre</i> <i>- Aksept</i>	<i>- Multiple identiteter – en forsvarsmekanisme</i> <i>- Identitetens betydning for totalselvet</i>	<i>- Personalet</i> <i>-Media</i>

9.3 Vedlegg 3: Samtykke til bruk av båndopptak

Samtykkeerklæring til bruk av båndopptak

Formaliteter: Jeg er en mastergradsstudent ved Nord universitet og er i gang med min mastergradsoppgave. I den forbindelse ønsker jeg å stille deg noen spørsmål relatert til straffegjennomføring med elektronisk kontroll.

Hensikten med intervjuet: For tiden holder jeg på med min masteroppgave hvor jeg ønsker å undersøke straffegjennomføring med elektronisk kontroll med vekt på domfeltes opplevelser. Jeg ønsker derfor å stille deg noen spørsmål relatert til straffegjennomføringen, boforhold, selvbildet og nettverk.

Bruk av båndopptak: Jeg ønsker å benytte meg av båndopptaker under intervjuet. Dette er kun fordi det vil bli lettere for meg å huske informasjonen og arbeide bedre med den etterpå. Jeg spør derfor om tillatelse fra deg til å benytte meg av båndopptak. Båndopptaket vil bli destruert etter bruk og ingen andre enn meg vil ha tilgang til det.

Anonymitetsbeskyttelse: Jeg vil opplyse om min taushetsplikt og at all informasjon som gis kun vil bli benyttet i forbindelse med min masteroppgave. Jeg vil komme ikke til å nevne noen navn eller noe som kan være identifiserbart i oppgaven for å sikre at du forblir anonym og u-gjenkjennbar.

Frivillighet: Jeg vil fremheve at intervjuet er frivillig og at du til en hver tid kan trekke tilbake samtykket og trekke deg fra intervjuet.

Sted:.....

Dato:.....

Underskrift:.....

9.4 Vedlegg 4: Godkjenning fra NSD

Britt Lillestø
Velferd og sosiale relasjoner Nord universitet

NULL NULL

Vår dato: 30.05.2017

Vår ref: 53984 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 04.04.2017. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 23.05.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

53984	<i>Hvordan blir domfeltes selvoppfatning/selvbildet påvirket av straffegjennomføring med elektronisk kontroll.</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Nord universitet, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Britt Lillestø</i>
Student	<i>Nann-Ramona Rydningen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2018, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr. 53984

FORMÅLSBESKRIVELSE

I masteroppgaven min ønsker jeg å undersøke hvordan domfelte opplever hverdagen med elektronisk kontroll som straffegjennomføring og om dette påvirker domfeltes selvbilde og identitet.

GODKJENNING FRA KRIMINALOMSORGEN

Kriminalomsorgen har godkjent prosjektet (ref. 200900463-236) den 22.05.17.

METODE

Opplysninger skal innhentes gjennom intervjuer med domfelte.

REKRUTTERING

Utvalget blir rekruttert gjennom kriminalomsorgens konsulenter som arbeider med domfelte i målgruppen.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet til utvalget er godt utformet, men vi gjør oppmerksom på at sluttdato for prosjektet må korrigeres til 15.5.2018.

SENSITIVE DATA

Det behandles sensitive personopplysninger om strafferettslige forhold, .

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at forskere og studenter følger Nord universitet sine rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal sendes elektronisk eller lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres.

PROSJEKTLUTT OG ANONYMISERING

Forventet prosjektlutt er 15.05.2018. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

9.5 Vedlegg 5: Godkjennelse fra Kriminalomsorgen region nord

Kriminalomsorgen region nord

Nann-Ramona Rydningen

Deres ref:

Vår ref:
200900463-236

Dato:
22.05.2017

SVAR PÅ SØKNAD OM Å REKRUTTERE DOMFELTE TIL FORSKNINGSPROSJEKT OMELEKTRONISK KONTROLL

Vi viser til din søknad mottatt 28.04.2017.

Du jobber med en samfunnsvitenskapelig masteroppgave med fordypning i sosialt arbeid ved Nord Universitet og har i den forbindelse søkt om å få intervju domfelte fra Trøndelag og Troms fylke som soner med elektronisk kontroll. Du skal forske på hvordan elektronisk kontroll påvirker domfeltes selvbilde og identitet. I tillegg til å være student er du ansatt ved Nordland friomsorgskontor og arbeider med elektronisk kontroll. Du ønsker derfor intervju domfelte bosatt utenfor Nordland fylke. I masteroppgaven skal du undersøke hvordan domfelte opplever hverdagen med elektronisk kontroll som straffegjennomføring og om dette påvirker domfeltes selvbilde og identitet. Du har ønsket om å rekruttere 8-10 domfelte og skal innhente data gjennom dybdeintervju basert på intervjuguide.

Din veileder, Britt Lillestø, førsteamanuensis ved Nord Universitet har gitt sin tilråding til prosjektbeskrivelsen. Du har også fremlagt prosjektbeskrivelse, informasjonsbrev til mulige deltakere, samtykkeerklæring og intervjuguide.

VEDTAK

Kriminalomsorgen region nord innvilger søknaden.

Det er innhentet uttalelser fra friomsorgskontorene i Trøndelag og Troms. Begge kontorene stiller seg positive til å bistå deg med rekruttering av informanter og legge til rette for intervju. Intervjuene kan gjennomføres ved friomsorgskontoret i kontorets åpningstid.

For å gjøre avtale om gjennomføring bes du ta kontakt med kontaktperson ved Trøndelag friomsorgskontor ved Øystein Mack 73 88 47 30 e-post Ovstein.Mack@kriminalomsorg.no og Troms og Finnmark friomsorgskontor ved Odd Petter Woll på telefon 906263763 e-post odd-petter.woll@kriminalomsorg.no

Problemstillingen som det søkes forsket på vurderes å gi etaten og samfunnet for øvrig informasjon og ny kunnskap. Søknaden er utformet i tråd med de krav som stilles til forskning i kriminalomsorgen, jfr. retningslinjer for behandling av søknader om forskning. Det er ikke

Postadresse:
Dokumentasjon,
Postboks 894
4302 Sandness

Søknadsadresse:
Srettskule 15, 7010
Trondheim

Telefon: 73 88 16 10
Telefaks:
Org.nr: 982348048

Saksbehandler:
Marit Wengsholm

behov for å gi dispensasjon fra taushetsplikten da deltakelse forutsetter samtykke i alle ledd.

a. Sikkerhetsvurdering

Forskningen skal gjennomføres på en forsvarlig måte og domfelte, innsatte og ansatte skal ikke utsettes for personlige belastninger. Forskeren skal forholde seg til den enkelte enhets sikkerhetsmessige instruksjoner. Det er opp til den enkelte enhetsleder å vurdere om forskningsprosjektet er praktisk gjennomførbart i enheten og hvordan gjennomføringen skal gjøres for at den skal være sikkerhetsmessig forsvarlig. Forskeren skal forholde seg til de sikkerhetsmessige tiltak som er påkrevd i gjennomføringen. Forskeren skal fremlegge bakgrunnsmateriale og informere enhetene ut i fra deres behov.

Det kreves at den som skal gjennomføre samtaler og intervju av innsatte fremlegger politiattest. Dersom forsker ønsker å ta i bruk andre spørreskjema eller belyse andre problemstillinger enn godkjent må det fremlegges ny søknad til Kriminalomsorgen region nord for godkjenning.

b. Forskers taushetsplikt

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13. Forskeren er undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 c. Av § 13 e følger at forskeren plikter å hindre andre i å få tilgang til eller kjennskap til opplysningene. Overtredelse av bestemmelser om taushetsplikt er straffbart, jf. straffeloven § 121. Behandling av personopplysninger reguleres av lov om personopplysninger (LOV 2000-04-14 nr. 13) med tilhørende forskrift (FOR 2000-12-15 nr. 1265), og forskningsprosjekter er særlig omtalt i § 7-27 i forskrift til personopplysningsloven. Det er et vilkår at forsker undertegner en taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor. Slik erklæring utarbeides av den enhet der forskningen skal gjennomføres.

c. Oppbevaring av materiale

Forskeren skal påse at innsamlet materiale blir oppbevart på en forsvarlig måte og at det foretas anonymisering av personidentifiserbare opplysninger ved publisering. Innsamlet materiale som inneholder personidentifiserbare data, skal makuleres så snart undersøkelsen er avsluttet. Dersom det skal gjøres unntak fra denne hovedregel, må dette godkjennes av Datatilsynet.

d. Rapportering

Forskeren skal sende et eksemplar av forskningsrapporten til Kriminalomsorgen region nord, til biblioteket ved Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) og til Kriminalomsorgsdirektoratet. Det er ønskelig at forskeren melder resultatene til respondentene i en eller annen form.

Klageadgang

Regiondirektørens vedtak om å anvende taushetsbelagte opplysninger til forskningsformål, kan påklages til Kriminalomsorgsdirektoratet. Klageretten etter forvaltningsloven kap. VI § 28, omfatter den som ikke får medhold i sin søknad om forskning og den som taushetsplikten er satt til vern for, i denne sammenheng innsatte/domfelte og tilsatte.

Kriminalomsorgen region nord

Torill Holsvik Høyem
Ass. regiondirektør

Marit Wangsholm
Seniorrådgiver

Kopi til:
Veileder, Britt Lillesta, førsteamanuensis ved Nord Universitet
Trøndelag friomsorgskontor
Troms og Finnmark friomsorgskontor
Kriminalomsorgens utdanningsenter,
Kriminalomsorgsdirektoratet,